

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Історичний факультет
Кафедра історіографії, пам'яткознавства та археології

До захисту допущено кафедрою історіографії, пам'яткознавства та археології протокол №_____ від _____

завідувач кафедри _____ **Сергій ПОСОХОВ**
(підпис) (ім'я, прізвище)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

здобувача першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Ніна Іванівна Руденко — піаністка, педагогиня, і музикознавиця

(тема роботи)

Спеціальність (спеціалізація) 032 «історія та археологія»

Освітня програма «історія та археологія»

Здобувач _____ **Анастасія Колонєй**
(підпис) (ім'я, прізвище)

Науковий керівник _____ **Сергій Куделко**
(підпис) (ім'я, прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МУЗИКАНТА, ЯК ОСОБИСТОСТІ З ПЕРШИХ КРОКІВ ДО ЗАВЕРШЕННЯ ЦИКЛУ НАВЧАННЯ.....	10
1.1. Родині історії батьків Ніни Іванівни Руденко з боку матері родини Васильєвих та по лінії батька Руденків (з кінця XIX ст.)	10
1.2. Творчий внесок династії Васильєвих у розвиток музичної культури і освіти Луганщини (з середини XX століття).....	15
1.3. Емоційний та психологічний клімат родини Н.І. Руденко. Моральні цінності та пріоритети.....	19
1.4. Перші навички гри на фортепіано, як початок виконавського шляху дитини. Особлива роль виконавця в творчому процесі. ХССМШі та її організатори.....	29
1.5. Видатні представниці професійної піаністичної культури Харкова Ноемі Гольдінгер, Регіна Горовиць та їхня роль у формуванні виконавської майстерності Н.І. Руденко.....	37
РОЗДІЛ 2. ТВОРЧА, ПЕДАГОГІЧНА ТА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ Н. І. РУДЕНКО.....	48
2.1. Педагогіка Н. І. Руденко — початок та розвиток.....	48
2.2. Наука як покликання крізь призму збереження традицій та перевтілення досвіду. Наукова спадщина Н. І. Руденко.....	65
2.3. Концертні виступи та факти творчого життя Н.І. Руденко на основі бесід та спогадів	77
2.4. Віддзеркалення особистості Ніни Іванівни Руденко як педагогині, професіонала, людини та виконавиці у поглядах її колег та випускників.....	87
ВИСНОВКИ.....	117
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	120
ДОДАТКИ.....	127

ВСТУП

Актуальність теми. Професійна музична освіта в Україні в сучасних соціокультурних умовах потребує переосмислення досвіду провідних педагогів-піаністів другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Постать Ніни Іванівни Руденко — видатного музиканта, педагога та музикознавця — є знаковою для харківської фортепіанної школи. Її діяльність, що поєднує глибоку теоретичну базу, інноваційні методичні підходи та багаторічну виконавську практику, потребує цілісного наукового осмислення. Актуальність роботи зумовлена необхідністю збереження та систематизації педагогічної спадщини Н. І. Руденко, що є важливим внеском у розвиток вітчизняної фортепіанної педагогіки.

Історіографія. Історіографічний огляд дозволяє виокремити кілька груп джерел.

Першу групу складають фундаментальні праці з історії української фортепіанної школи, які визначають загальнотеоретичний та методологічний контекст дослідження. Серед найбільш значних - ґрунтовні монографічні нариси **Н. Б. Кашкадамової** («Історія фортеп'янного мистецтва ХІХ сторіччя», «Виконавська інтерпретація у фортеп'янному мистецтві ХХ сторіччя», «Фортеп'янно-виконавське мистецтво України»)¹, де висвітлено еволюцію виконавських принципів. Важливим доповненням є дослідження **Н. П. Гуральник**², присвячені методологічним аспектам вітчизняної фортепіанної педагогіки. Ці праці дозволяють розглядати постать Н. І. Руденко як спадкоємицю кращих традицій українського піанізму.

Другу групу становлять видання, що висвітлюють розвиток музичної

¹ Кашкадамова Н. Б. Виконавська інтерпретація у фортеп'янному мистецтві ХХ сторіччя : підручник. – Львів : КІНПАТРИ, 2014. – 343 с.; Кашкадамова Н. Б. Історія фортеп'янного мистецтва ХІХ сторіччя. – Тернопіль : АСТОН, 2006. – 608 с.; Кашкадамова Н. Б. Мистецтво виконання музики на клавішно-струнних інструментах (клавикорд, клавесин, фортепіано) ХІV–ХVІІІ ст. – Тернопіль : Астон, 1998. – 299 с.; Кашкадамова Н. Б. Фортепіанне мистецтво Шопена. – Тернопіль : Астон, 2000. – 80 с.; Кашкадамова Н. Б. Фортеп'янне мистецтво у Львові. – Тернопіль : Астон, 2001. – 400 с.; Кашкадамова Н. Б. Фортеп'янно-виконавське мистецтво України. – Львів : КІНПАТРИ ЛТД, 2017. – 611с.

² Гуральник Н. П. Українська фортепіанна школа ХХ століття в контексті музичної педагогіки: історико-методологічні та теоретико-технологічні аспекти : монографія. – Київ, 2007. 39 с; Гуральник, Наталія Павлівна. Історія музичної освіти України [Електронний ресурс] : [курс лекцій для студ. муз. спец. вищ. навч. закл. мистецького спрямування] / Н. П. Гуральник ; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2015. 30 с.

культури Харкова та інституційну історію університетів мистецтв. Це фундаментальні енциклопедичні видання, що фіксують хронологію та персоналії харківської школи¹ та матеріали нарисів², які фіксують хронологію формування мистецького середовища міста. Серед них виділяються дослідження **Й. Миклашевського**³ про музичну та театральну культуру Харкова конца XVIII – первой половины XIX в. та роль Харківського університету у цьому процесі. Слід також окремо відзначити праці **О. В. Кононової** (зокрема монографію «Музична культура Харкова кінця XVIII — початку XX ст.»)⁴

Дослідження музичної культури Харкова та постатей, що формували її обличчя, останніми роками набуло особливої глибини завдяки низці фахових розвідок. Вагомим внеском у розвиток сучасного харківського музикознавства стали праці, що актуалізують творчий спадок видатних діячів ХНУМ імені І. П. Котляревського.

Особливе місце в історіографії спосідають персоналістичні дослідження, які складають **третю групу** наукових праць. Серед доробків слід звернути увагу на низку праць **Ю. А. Зільбермана**⁵, який всебічно розглянув постать Володимира Горовиця, книги **І. А. Хатіпової**⁶, присвячені Михайлу Сечкіну. Харківські дослідники актуалізують творчий спадок видатних діячів ХНУМ імені І. П. Котляревського. Значний внесок зроблений **О. В. Кононовою**, низка досліджень якої була присвячена університету та постатям харківської фортепіанної та композиторської школи — Іллі Слатіну, Марії Єщенко,

¹ Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. 1917–2017. До 100-річчя: Мала енциклопедія. – Харків : Водний спектр Джі-Ем-Пі, 2017

² Алтухов В. М., Немцова И. А. I // Харьковский государственный университет искусств имени И. П. Котляревского. Pro Domo Mea: Очерки / ред. Т. Б. Веркина та ін. – Харьков, 2007. – С. 241–253.

³ Миклашевский Й. М. Музыкальная и театральная культура Харькова конца XVIII – первой половины XIX в. – К., 1967; Миклашевский Й. М. Харьковский университет в развитии музыкальной культуры Слобожанщины : рукопис. [б. р.]. 45 с

⁴ Кононова О. В. Кафедра загального та спеціалізованого фортепіано // Зоряний час університету мистецтв. Нариси до 95-річчя ХНУМ. – Харків : ХНУМ, 2012. – С. 208–219.

⁵ Зильберман Ю., Смилянская Ю. Киевская симфония Владимира Горовица. Книга 1. – Киев : [Б. и.], 2002. – 411 с.; Зильберман Ю.А. Владимир Горовиц в культурной среде Киева конца XIX – начала XX века [Текст]: автореф. дис... канд. искусствоведения: 17.00.01 /Зильберман Юрий Абрамович; Национальная музыкальная академия им. П.И.Чайковского. – К., 2004. – 17 с.; Зильберман, Юрий Абрамович. Владимир Горовиц. Киевские годы [Текст] / Ю. А. Зильберман. – К.: [б.и.], 2005.. – 170 с.

⁶ Хатинова И. А. Михаил Васильевич Сечкин: преданность музыке : монографический очерк, 2020, Chişinău: Pontos, 2020 - 175 с.; Хатинова И. А. Михаил Васильевич Сечкин – пианист, дирижёр, педагог // Проблемы взаимодействия искусства, педагогики и теории и практики образования. Вып. 57. – Харьков, 2020. – С. 132–145.

Володимиру Підгорному¹. Сучасний науковий дискурс також представлений низкою розвідок - працями **М. В. Бевз** про творчість Валентина Борисова та Наталії Єщенко, зокрема її ґрунтовна стаття про О. В. Кононову², доробком **І. Польської** про Іллю Польського³, **Л. Ф. Лисенко** про Павла Луценко⁴, **О. В. Журавель-Мазеллі** про Людмилу Цуркан⁵, **О. Г. Пінчук** та **В. Суслін** про Всеволода Топіліна⁶, **Ю. Лошкова** про Володимира Комаренко⁷. Питання спадщини В. Сокальського та Г. Авер'янова системно аналізуються в роботах **О. Г. Рощенко**⁸. Багатогранна діяльність В. Палкіна отримала відображення у студіях **Н. А. Белік-Золотарьової**⁹, педагогічні здобутки В. Алтухова — у працях **В. І. Петрик**¹⁰, діяльність Тетяни Веркіної і Володимира Птушкіна (2023) **К. В. Підпороїної**¹¹, трагічна доля та діяльність Олександра Слободяника відображена у зібраних **М. Б. Кашкадамовою** та **В. А.**

¹ Кононова О. В. Еволюція музичної освіти в Харкові // Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. 1917–2017. Мала енциклопедія. Т. 1. – Харків : Водний спектр Джі-Ем-Пі, 2017. – С. 13–162; Кононова О. В. Ілля Ілліч Слатін – засновник професійної музичної освіти в Харкові // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. – 2006. – Вип. 18. – С. 3–22.; Кононова О. В. Кафедра загального та спеціалізованого фортепіано // Зоряний час університету мистецтв. Нариси до 95-річчя ХНУМ. – Харків : ХНУМ, 2012. – С. 208–219; Кононова О. В. Марія Олександрівна Єщенко. Виконавська та педагогічна діяльність : монографія. – Харків : НТМТ, 2009; Кононова О. В. Піаністична культура Харкова останньої третини ХІХ – початку ХХ століть : дис. ... канд. мистецтвознавства. – Київ, 1985; Кононова О. В. Спадкоємність поколінь: кафедра спеціального фортепіано // Pro Domo Mea. Нариси. – Харків : ХДУМ, 2007. – С. 20–56; Кононова О. В., Назаренко О. І. В. Я. Підгорний. – Київ : Музична Україна, 1992.

² Бевз М. В. Валентин Борисов. Симфонія життя // Аспекти історичного музикознавства. – 2021. – Вип. XXIII. – С. 125–143; Бевз М. В. Видатні постаті ХНУМ імені І. П. Котляревського. Олена Кононова – науковець, музикант, викладач // Аспекти історичного музикознавства. – 2025. – Вип. XL (40); Бевз М. В. Корифеї харківської піаністичної школи: Наталія Олександрівна Єщенко. Слово про вчителя // Аспекти історичного музикознавства. – 2022. – Вип. XXVI. – С. 102–116.

³ Польська І. І. Життєвий шлях та творча діяльність І. С. Польського (до 95-річчя з дня народження митця) / І. І. Польська // Культура України: зб. наук. пр. / М-во культури, молоді та спорту України, Харків. держ. акад. культури; [редкол.: В. М. Шейко (голов. ред.) та ін.]; за заг. ред. В. М. Шейка. — Харків: ХДАК, 2019.— Вип. 66.— С. 205–216.

⁴ Лисенко Л. Ф. Павло Кіндратович Луценко та його учні: Шляхи формування Харківської піаністичної школи. — Харків: Лівий беріг, 1998. — 80 с.

⁵ Журавель-Мазеллі О. В. Людмила Георгіївна Цуркан – людина і педагог // Аспекти історичного музикознавства. – 2021. – Вип. XXIII. – С. 185–195.

⁶ Пінчук О. Г. *Santo sospeso*. Прерванная песня: книга о В. В. Топилине: монография / Харьковский национальный университет искусств им. И. П. Котляревского. Харьков: Эстет Принт, 2018. 456 с.

⁷ Лошкова Ю. Володимир Андрійович Комаренко. – Харків, 2002. – 124 с 86; Суслін В. Всеволод Владимирович Топилин // Проблемы взаимодействия искусства, педагогики и теории и практики образования. Вип. 37. – Харьков : С. А. М., 2012. – С. 176–184

⁸ Рощенко О. Г. Віолончельна школа Георгія Авер'янова: грані артистизму // Аспекти історичного музикознавства. – 2021. – Вип. XXIII. – С. 92–107; Рощенко О. Г. Творча постать В. І. Сокальського як *genius loci* Харкова // Аспекти історичного музикознавства. – 2022. – Вип. XXVI. – С. 85–101

⁹ Белік-Золотарьова Н. А. В'ячеслав Палкін: шлях до професійної вершини // Аспекти історичного музикознавства. – 2021. – Вип. XXIII. – С. 125–143.

¹⁰ Петрик В. І. Творча діяльність Валерія Алтухова: місія особистості в історії харківської кларнетової школи // Аспекти історичного музикознавства. – 2022. – Вип. XXIX. – С. 7–26.

¹¹ Підпороїнова К. В. Мистецькі «талісмани» Харкова: символи, рефлексії. Пам'яті Тетяни Веркіної та Володимира Птушкіна // Аспекти історичного музикознавства. – 2023. – Вип. XXX. – С. 7–29.

Голембою матеріалах¹, а постать Марка Кармінського – у підготованих до другу **Г. Г. Ганзбургом** спогадах². Доповнюють цей контекст праці **О. І. Коменди** про творчу особистість в українській культурі (2020)³ та **Ю. В. Ніколаєвської** про концепцію *Homo interpretatus* у мистецтві XX–XXI століть (2020)⁴. У сукупності ці джерела створюють науковий фундамент для вивчення діяльності Н. І. Руденко як невід’ємної складової харківського мистецького осередку.

Нарешті, четверта група це документи, які вперше вводяться до наукового обігу, особисті архівні матеріали — спогади учнів та колег (**Н. В. Горецької**,⁵ **О. О. Дичевої**,⁶ **Н. В. Бутирської**⁷ та ін.), а також спогади **Н. Ю. Гольдінгер**⁸, що дозволяють реконструювати «живий» процес навчання та педагогічний метод Н. І. Руденко.

Слід зазначити, що постать Ніни Іванівни, її наукові праці та діяльність згадуються у цілій низці монографічних видань та статей. Серед них дослідження **Н. Б. Кашкадамової**⁹, **О. М. Снегірьова**¹⁰, **Ю. А. Зільбермана**¹¹, **Л. Ф. Лисенко**¹², **І. І. Польської**¹³, **Н. С. Тишко**¹⁴, **І. А. Нємцової**¹⁵, **Н. В. Горецької**¹⁶, **І. О. Седюка**¹, **О. В. Кононової**², **М. С.**

¹ Олександр Слободяник, фортеп'яно і доля : спогади, статті, матеріали / [ред.-упоряд.: Н. Кашкадамова, В. Голембо]. – Львів : ЗУКЦ, 2024. – 367 с

² Воспоминания о Марке Карминском / Сост. Г. И. Ганзбург. – Харьков : Каравелла, 2000. – 132 с.

³ Коменда О. І. Універсальна творча особистість в українській музичній культурі : дис. ... д-ра мистецтвознавства. – Київ, 2020.

⁴ Ніколаєвська Ю. В. *Homo interpretatus* в музичному мистецтві XX–XXI століть. – Харків : Факт, 2020.

⁵ Горецька Н. В. Творчий портрет Н. І. Руденко. Колекція особистих документів: нарис / рукопис. – 2026.

⁶ Дичева О. О. Спогади про культуру звуку та наставництво Н. І. Руденко. Колекція особистих документів/ рукопис. Бургас-Харків – 2026

⁷ Бутирська Н. В. Творча родина класу Н. І. Руденко: Колекція особистих документів. спогади / рукопис. – 2026.

⁸ Гольдінгер Н. Ю. Про моє музичне та немусичне життя : спогади / рукопис ; [прим. Н. І. Руденко]. – 1999

⁹ Кашкадамова Н. Б. Фортеп'янно-виконавське мистецтво України. – Львів : КІНПАТРИ ЛТД, 2017. – 611 с. – С. 302-308, 449-450

¹⁰ Снегірьов О. М. Піаністи України : біогр. довідник – Київ : Музична Україна, 2001. – 304 с С.20, 40, 100

¹¹ Зільберман Ю., Смилянская Ю. Киевская симфония Владимира Горовица. Книга 1. – Киев : [Б. и.], 2002. – 411 с.- С.190, 377

¹² Лисенко Л. Ф. Павло Кіндратович Луценко та його учні: Шляхи формування Харківської піаністичної школи. — Харків: Лівий беріг, 1998. — 80 с. – С.42

¹³ Больше чем школа: ХССМШ в воспоминаниях выпускников. – Харьков : Планета-Принт, 2013. – 132 с. С. 56

¹⁴ Тишко С. В. та ін. (ред.-упоряд.). Харківська середня спеціалізована музична школа-інтернат: до 50-річчя з дня заснування. – Харків, 1993. С. 37, 108

¹⁵ Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : зб. наук. пр. / М-во культури і мистецтв України, Харків. серед. спец. муз. шк.-інтернат / [редкол.: Алтухов В. М. та ін. ; упоряд. Калашник М. П.]. Харків : Основа, 2004. С. 5-6. Библиогр.: 5 назв

¹⁶ Матеріали круглого столу викладачів мистецьких закладів «До 150-річчя від дня народження фундатора

Чернявської³, статті у **Малій енциклопедії ХНУМ ім. І. П. Котляревського⁴**, **Словнику музикантів України⁵**, **Українській музичній енциклопедії⁶**, виданні «Имена эпохи нашей»⁷, **Вікіпедії⁸**. Але ці роботи не дають цілісної картини педагогічної, наукової, просвітницької діяльності Н. І. Руденко.

Мета роботи полягає у визначенні специфіки педагогічного методу та науково-просвітницької діяльності Н. І. Руденко в контексті розвитку харківської фортепіанної школи.

Об'єкт дослідження — музично-педагогічна діяльність Н. І. Руденко.

Предмет дослідження — методичні принципи, педагогічні стратегії та науково-публіцистичний доробок Н. І. Руденко у процесі виховання музикантів-виконавців.

Завдання роботи:

- Проаналізувати стан вивчення історії харківської фортепіанної школи в сучасній музикознавчій літературі.
- Систематизувати методичні напрацювання Н. І. Руденко щодо формування виконавської майстерності піаніста.
- Охарактеризувати науково-музикознавчий внесок Н. І. Руденко у розвиток фортепіанної педагогіки.
- Ввести до наукового обігу архівні матеріали (спогади учнів, рукописи), що розкривають педагогічне кредо митця.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період активної

харківської фортепіанної школи Павла Кіндратовича Луценка» : зб. тез доп. (м. Харків, 2024) / Обласний навчально-методичний центр підвищення кваліфікації працівників культосвітніх закладів Харківської облради. Харків, 2024. С. 6

¹ Там саме, С. 29

² Харьковский институт искусств. 1917-1992. - Харьков 1992 — 445 с. – С. 123,124, 126-128, 371, 398; Pro Domo Mea. Нариси. – Харків : ХДУМ, 2007 – 335 с. – С. 38, 52-53

³ . Зоряний час Університету мистецтв : нариси до 95-річчя утворення ХНУМ ім. І. П. Котляревського / ред.-упоряд. Г. І. Ганзбург. Харків, 2012. – 399 с. С. 17, 25-26, 35.

⁴ Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. 1917–2017. Мала енциклопедія. Т. 1. – Харків : Водний спектр Джі-Ем-Пі, 2017. – С. 550-552.

⁵ Лисенко І. Словник музикантів України – Київ: «Рада», 2005. – С. 266

⁶ Українська музична енциклопедія. Т. 1 (<https://archive.org/stream/muzychna01/>) / Гол. редкол. Г. Скрипник; Національна Академія Наук України; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. – К.: Видавництво Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, 2006. – 680 с. : ил. С. 207

⁷ Март В. И. Имена эпохи нашей [В. И. Март, А. С. Троц, В. Ю. Чайка]. — Измаил (Одесская обл.) : СМІЛ, 2012— Т. 1: Украина. – 2012. – 267 с. – С. 127

⁸ Руденко Ніна Іванівна. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Руденко_Ніна_Іванівна (дата звернення: 28.05.2026)

педагогічної, виконавської та наукової діяльності Н. І. Руденко (з другої половини XX століття до початку 2020-х років).

Територіальні межі дослідження обмежені Харковом — провідним осередком музичної культури Слобожанщини, де розгорталася основна діяльність Н. І. Руденко.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у першому комплексному аналізі діяльності Н. І. Руденко як педагога-піаніста та музикознавця. Вперше систематизовано її методичні посібники та введено до наукового обігу неопубліковані архівні спогади, що дозволило відтворити живий педагогічний процес у її класі.

Методи дослідження. У роботі використано комплекс методів:

- системний метод — для вивчення діяльності педагога як цілісного явища;
- порівняльний метод — для аналізу методичних підходів Н. І. Руденко та загальних тенденцій фортепіанної школи;
- метод усноісторичного дослідження (аналіз спогадів) — для реконструкції педагогічної практики,
- джерельний метод, для виявлення та аналізу основної джерельну бази, яка дозволяє розглянути проблему з різних боків
- ілюстративний, в якому використовуються наочні засоби,
- проблемно-хронологічний для поєднання аналізу певних проблем із їх викладенням у суворій хронологічній послідовності,
- історико-генетичний вивчає становлення та розвиток особистості.
- Історико-порівняльний – при якому посіб дослідження, що дозволяє шляхом порівняння встановити подібність та різницю між досліджуваними історичними явищами.
- періодичний метод – поділяє історію особистості на часові відрізки.
- культурно-історичний метод, за допомогою якого визначається місце творчості людини у науковому та музичному культурному просторі сьогодення.

Практичне значення роботи. Отримані результати можуть бути

використані в курсах «Історія фортепіанного виконавського мистецтва», «Методика викладання фортепіано», а також при написанні нових нарисів про видатних діячів харківської музичної школи.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи обговорювалися на кафедральних засіданнях та відображені в тезах 79-ї Міжнародної наукової конференції КАРАЗІНСЬКІ ЧИТАННЯ до 90-річчя заснування Наукового товариства студентів у Харківському університеті.¹

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 114 сторінок.

¹ Колоней Анастасія. Ніна Руденко — піаністка, педагогиня, і музикознавиця, С. 111-114//Тези доповідей 79-ї Міжнародної наукової конференції (до 90-річчя заснування Наукового товариства студентів у Харківському університеті) Харків – 2026

РОЗДІЛ 1 СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МУЗИКАНТА, ЯК ОСОБИСТОСТІ З ПЕРШИХ КРОКІВ ДО ЗВЕРШЕННЯ ЦИКЛУ НАВЧАННЯ

1.1.Сторінки минулого: історія родин Васильєвих та Руденків з кінця XIX століття (у спогадах)

Становлення особистості – складний безперервний процес розвитку людини. Він триває все життя, на нього впливають багато чинників: родина, школа, оточення, середовище та інше.

Професійне виховання музиканта – це формування творчої особистості, процес комплексний, який характеризується оволодінням технічними навичками гри на інструменті, розвитком емоційності та інтелекту, вмінням передавати звуками зміст музичного твору.

Саме цей процес становлення музиканта-професіонала високого рівня, ми хочемо довести в особі Ніни Іванівни Руденко, піаністки, педагога, музикознавиці, Заслуженої артистки України. Оскільки впливовішим людьми, які мають значення у вихованні професійного музиканта, можна вважати батьків та вчителів, зосередимося на родинних устоях та звичаях в родині старшого покоління Васильєвих та Руденків, для чого поринемо у останню чверть XIX століття.

Згадує Тетяна Сергійівна Грачова, двоюрідна сестра Ніни Іванівни¹ Вона розповідає про родину Васильєвих, в якій народилися старші родичі, її та Ніни Іванівни, де музика була основним компонентом виховання та освіти. Такий сімейний уклад життя започаткував дідусь Іван Савич Васильєв. Нездоланний потяг його душі до прекрасного цілком захопив його самого. Інакше, як можна пояснити неймовірне бажання його, токаря заводу, опанувати кларнет, щоб грати по вихідних в оркестрі міського саду.

З того часу музика увійшла в його дім та з'єднувала велику родину черв'яною золотою ниткою. На жаль, дуже мало відомо нам про батьків самого дідуся, крім того, що вони приїхали до Луганська звідкись з фіно-угорських

¹ Грачова Т. С. Велика родина: спогади. Колекція особистих документів / рукопис. – 2021

земель на початку XX століття, що співпало з так званим індустріальним бумом (1896-1917), коли розбудовувався, набирав сили паровозобудівний Луганський завод. Нашого дідуся, – продовжує згадувати Т. С. Грачова¹, – ми знали тільки за оповіданнями наших батьків. Іван Васильєв працював на заводі і був унікальним токарем, справжнім майстром, який примушував токарний верстак створювати майже ювелірні вироби, деталі. Його точне око та золоті руки були основою майстерності.

Ніна Іванівна додає зі слів своєї матусі Клавдії Васильєвої: «Він був ходорлявий, підтягнутий, середнього зросту, зосереджений погляд його темно-сірих очей видавав в ньому інтелігентну людину. Одружився він на вродливій українській дівчині Ганнусі, яка була стриманою, скромною, тихою, до того ж умілою швачкою. В дитинстві її удочерили у сім'ї та вона була вдячною за те своїм названим батькам. Дівоче прізвище її було Руденко, хоч до родини Руденків, про яку мова піде нижче, це не мало ніякого відношення, просто стався такий збіг (однофамільці), але для нас це натяк на те, що прізвище Руденко було на Луганщині не таке вже й рідкісне [**Золота нитка**].

Ці слова підхоплює Т. С. Грачова та розповідає далі: згодом у родині народилось троє чудових діточок: донька та двоє синів. Дітей радісно дивувало те, що батько грав на кларнеті. Їх би ще більше здивувала та обставина, що грати він навчився абсолютно самотужки, іноді навіть попри бажання тих, хто мешкав поруч. Щоб не заважати, він часто залишався у чулані та грав. Він здійснив свою мрію, тому що дуже прагнув до цього, і був сповнений самоповаги та гордості від того, що по неділях, може брати участь у оркестрі Міського саду де люди відпочивали, слухали музику, танцювали.

Тетяна Сергійовна Грачова продовжує: «На жаль, наша бабуса Ганна Павлівна рано пішла з життя у 1921 році, коли їй виповнилося 42 роки. Хазяйнувати довелось 10-річній донечці Клавдії, яка допомагала своєму батькові доглядати молодших братів: Павліка, якому було 8 років, та 6-річного Сергійка. Через кілька років у сім'ю Васильєвих увійшла ще одна жінка, Ольга Миколаївна, скромна і порядна, мачуха, яка допомагала виховувати дітей та

¹ Грачова Т. С. Велика родина: спогади. Колекція особистих документів / рукопис. – 2021

стала опорою Івану Савичу. Її відношення до дітей було по-справжньому добрим і сердечним, взаєморозуміння склалося відразу. Діти могли розраховувати на її підтримку.

А кларнет продовжував своє існування у родині. Діти успадкували любов до музики і добрий слух, та з часом батько відвів їх до музичної школи. Клавочка пішла займатись по класу фортепіано, Павліку сподобалась скрипка, а молодший Сергійко вибрав кларнет. Так була визначена традиція цієї сім'ї. Намагання батька не були даремними, музика оселилась в родині назавжди. І стало її багато, вона заповнювала увесь простір дому.

Мрія дідуса про те, щоб його діти слугували музиці, почала втілюватися у життя. Діти закінчували музичну школу по черзі кожні два роки. Двадцяті та тридцяті роки не були простими. У віці 49 років у 1936 році помер Іван Савич. Діти дорослішали, та прийшов час їм самим обирати свій життєвий шлях.

Музичну школу в Луганську закінчили всі троє дітей дідуса І. С. Васильєва, але в подальшому їхні долі були різні.¹

Тетяна Сергійовна розповідає про Павла та Сергія, братів з родини Васильєвих. Павло Іванович після музичної школи закінчив виш, став інженером. Пішов працювати на завод та вже у 24 роки був начальником цеха. У 1941 році спалахнула війна, німці стали бомбардувати Луганськ. Поступило розпорядження про термінову евакуацію всіх заводів міста. Обладнанням навантажили залізничні вагони. Павло взяв із собою п'ятирічну доньку та дружину. Коли потяг від'їхав від міста на 20 км, налетіли ворожі літаки та розбомбили весь ешалон. Накривши собою доньку, загинула від бомби дружина Павла. Співробітники заводу, які залишилися живими, отримали наказ повернутися у місто та ні в якому разі не розголошувати свої спеціальності, щоб фашисти не могли їх залучити до роботи на своїх підприємствах. В цей час Луганськ вже був окупований гітлерівськими та італійськими військами. Поховавши дружину Клавдію Фесенко, Павло Іванович повернувся з донькою Жанною у місто. Взяв свою скрипку та пішов шукати роботу. І заграв скрипаль у кафе. Скрипка стала рятувати колишнього

¹ Грачова Т. С. Велика родина: спогади. Колекція особистих документів / рукопис. – 2021

начальника цеху. Важливо було і те, що протягом кількох років ніхто не зрадив інженера-скрипаля. Так скрипка врятувала життя йому і донечці.

Після війни Павло одружився вдруге. Він взяв шлюб з Клавдією Матвіївною Івановою, відмінною піаністкою, одною з перших солісток Луганської філармонії, яка яскраво проявила себе не тільки як солістка, а й як викладачка Луганського музичного училища. Згодом вона стала завідувачкою фортепіанного відділу та підготувала багато молодих музикантів, які продовжили свою освіту в консерваторіях України. Це Елла Вікторова, Людмила Виногрева, Майя Шифирштейн та інші. Особливою її гордістю був всесвітньо відомий композитор Володимир Птушкін, який після закінчення училища пов'язав своє життя з містом Харків (1949-2022). А через 4 роки війна закінчилась. Начальник цеху поклав свою скрипку у футляр і пішов відбудовувати завод. Луганськ став оживати. Через кілька років Павло Іванович Васильєв став директором заводу.

Після війни скрипка звучала в домі на вулиці Садовій тільки в домашніх концертах».

Згадуючи про родину Васильєвих, до розповіді долучається племінниця Павла та Сергія, Ніні Іванівна: «Молодший син дідуся Івана Савича, Сергій, полюбив кларнет з дитинства. Він здобув вищу освіту та 40 років працював у оркестрі Малого театру. Крім того він згодом став неперевершеним майстром з виготовлення тростей та мундштуків для кларнету – речей необхідних для музикантів-професіоналів. Його поважали за неймовірну якість цих важливих «дрібничок» для інструментів, здавалось, що за довгі роки спілкування з улюбленим інструментом він пізнав його «душу». Але який же це важкий труд! Довготривале сидіння зігнувшись: витонченість рухів; постійні спроби звуку: чи не покращився його тембр? А точність ока та золоті руки як основа майстерності, безумовно, це успадкувалося від батька!¹

Тетяна Сергійівна Грачова розповіла: «Діти двох братів – Павла та Сергія, а кожен з них мав доньку, хоч і вчилися в дитинстві музиці, не зв'язали з нею своє життя. Донька Павла Івановича – Жанна закінчила університет у

¹ Руденко Н. І. Золота нитка музики: спогади. Колекція особистих документів / рукопис. – 2026.

Черенівця (кафедра іноземних мов), а я, донька Сергія Івановича, закінчила біологічний факультет МДУ. Ми з кузиною не стали музикантами, але музика завжди звучала в наших домівках, музикою займалися наші діти. Зараз приємно усвідомлювати, що після нашого дідуса золота ниточка музики не обірвалася. Мої діти та діти Жанни оволоділи грою на фортепіано, гітарі та саксофоні, а онуки займалися на віолончелі та скрипці.

Тепер на домашніх концертах ми можемо спілкуватися мовою музики. Ціллю моєї розповіді було бажання довести, як музика жила у великій родині нашого дідуса Івана Савича, токаря та кларнетиста з оркестром міського саду Луганська. [спогади Грачової]. Музика приваблювала дітей Івана Савича. Та його племінниця Марія отримала музичну освіту, стала співачкою, працювала у оперному театрі, мала голос неабиякої краси – ліричне сопрано. Спілкувалася безпосередньо з К. С. Станіславським, який відразу помітив її талант та творчі перспективи.¹

Про спільну роботу з Марією Дмитрівною Капінос (Уроджена Васильєва) (1911-1985) згадує відомий співак Сергій Лемешев у своїх мемуарах 1930-х років, в період, коли формувався оперний жанр Станіславського. Часто на сцені вони «зустрічались» у операх «Євгеній Онігін», «Пікова дама», «Богема». У 1940 році Марія Капінос стала першою виконавцею «Любки» у опері С.С. Прокоф'єва «Семен Котко». Постановку здійснив Вс. Мейерхольд. У численних рецензіях зазначали її чудовий голос та відповідність вимогам реалістичної школи Станіславського. З 1930 до 1948 року М. Капінос була провідною солісткою музичного театру Станіславського. З 1948 перейшла до ансамблю радянської опери, брала участь у прем'єрах опер у концертному виконанні, була майстриною психологічного портрету, маючи неабиякий акторський талант. [.....]. З середини 1960-х років Марія Дмитрівна як артистка пішла на заслужений відпочинок, але як людина, що все життя була пов'язана з мистецькою професією, сумувала за прекрасним і тому поринула у зовсім іншу галузь життя – селекцію квітів – та проявляла себе в

¹ 75. Станиславский К. С. Собрание сочинений : в 9 т. – Москва : Искусство, 1999. лист 417 від 12.05.1934 с.518

ній успішно, вивчаючи закони генетики.¹

Захоплена практикою, вона ділилася досвідом, публікуючи статті на відповідні теми у спеціалізованих журналах. Регулярно брала участь у виставках квітів і згодом стала обізнаною селекціонеркою. Вона вирощувала дивовижні квіти на дачній ділянці в Расторгуєво, поблизу старовинного батьківського будинку, у якому мешкала. Працювала невтомно, натхненно та була дуже траплячою. Так проявлялася її особистість – на сцені, через музику, в житті, у спілкуванні з квітами. Отже, виходить, що квіти супроводжували її все свідоме життя. Квіти на сцені – від людей, квіти на її ділянці – для людей...

Ми з мамою відвідали Марію Дмитрівною, мою тітку, у 1965 році у пошуках роялю, щоб придбати його. Та зустріч досі в моїй душі.²

Аналіз родинної генеалогії засвідчив, що витoki професійної діяльності Ніни Іванівни Руденко сягають корінням кінця ХІХ століття. Родинні традиції Васильєвих та Руденків заклали підвалини інтелектуального середовища, у якому сформувалося її ставлення до праці та музичного мистецтва.

1.2. Творчий внесок династії Васильєвих у розвиток музичної культури і освіти Луганщини (з середини ХХ століття).

У період після ІІ світової війни вирізняється своєю діяльністю родина Сергія Артемовича (Олександровича) Васильєва (1902-1977), двоюрідного брата Івана Савича Васильєва. Він був талановитою людиною, високо професійним музикантом, віртуозно грав на домрі та мандоліні, був обізнаним педагогом, виховав багато учнів, які, здобувши освіту, потім в музичному училищі та музичних школах регіону складали основу педагогічного колективу.

Сергій Артемович мав неабиякі організаторські здібності: створив оркестр народних інструментів, очолював музичне училище з 1945 до 1947 року. (є інші джерела, які стверджують, що С. А. Васильєв був у керівництва музучилища з 1945 до 1969 року).

¹ Руденко Н. І. Золота нитка музики: спогади. Колекція особистих документів / рукопис. – 2026

² Там само

За свою багаторічну діяльність та вагомий внесок у розвиток регіону він отримав нагороду: почесне звання «Заслужений діяч мистецтв УРСР».

Відомості про діяльність дітей С. А. Васильєва – Надії, Юрія та Павла підтверджують статус родини, як однієї з найважливіших музичних династій Луганщини.¹

Юрій Сергійович Васильєв (1939-2017), його син, був солістом та концертмейстером групи віолончелей у філармонічному оркестрі. Після закінчення Київської національної музичної академії у класі В. С. Червова він успішно викладав у Луганському музичному училищі. Виховав плеяду лауреатів Міжнародних конкурсів. Вважається засновником сучасної віолончельної школи училища. У матеріалах Енциклопедії Сучасної України він експозиціонується як відомий музикант та продовжувач династії.

Надія Сергіївна Васильєва (1935-2005), дочка Сергія Артемовича, викладач по класу фортепіано, концертмейстер з великим стажем, мала досвід як музикант-ансамблістка на вокальному та струнному відділеннях. [Архів ПЦК Фортепіано] Вона брала участь у створенні методичної бази училища у 1960-1980 рр. У мемуарах випускників Надія Васильєва згадується серед тих, хто формував музичне середовище міста.

Павло Сергійович Васильєв, (1944-2011), молодший син Сергія Артемовича, виконавець на трубі та педагог ПЦК «Оркестрові духові та ударні інструменти», закладав основи луганської школи гри на трубі. Багато його випускників працюють в різних оркестрах.²

Таким чином, сім'я Сергія Артемовича Васильєва у певному сенсі, зіграла унікальну роль у розвитку Луганського музичного училища. Музична династія, що складається з високопрофесійних викладачів, які самовіддано

¹ Васильєв Сергій Артемович //Енциклопедія сучасної України; Очерки истории культуры Луганщины. Т. II / М. С. Абанина та ін. – Луганск : ФЛП Михненко О. В., 2017. – 204 с., С.90, 92; Українська музична енциклопедія. Т. 1 (<https://archive.org/stream/muzychna01>) / Гол. редкол. Г. Скрипник; Національна Академія Наук України; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. – К.: Видавництво Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, 2006. – 680 с. : ил. С. 311; Білоусова С. В. Донецька школа домрового виконавства: етапи розвитку, методологічні засади, регіональна складова репертуару : дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво» / Білоусова Світлана Вікторівна ; Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. — Київ, 2021. — 200 с. С.43

² Руденко Н. І. Золота нитка музики: спогади. Колекція особистих документів / рукопис. – 2026

працювали майже на всіх факультетах навчального закладу; зберігаючи неодмінно високий рівень академічного зразку навчання: батько – Сергій Артемович – у предметній цикловій комісії – «народні інструменти»; сини – Юрій Сергійович та Павло Сергійович – у предметних циклових комісіях «оркестрові струнні інструменти» та «оркестрові духові та ударні інструменти»; їхня сестра – Надія Сергіївна своєю діяльністю залишила глибокий слід на відділі спеціального фортепіано «ПЦК фортепіано», яка виховувала не тільки піаністів-солістів, а також і концертмейстерів. Безумовно, вона впливала і на зростання майстерності вокалістів, тому що була ерудованим, досвідченим музикантам концертмейстерам, бездоганно акомпанувала, прищеплюючи співакам звукову культуру та виховуючи їхній музичний смак. В той же час, нерозривне тривале спілкування з вокалістами та струнниками впливало на збагачення педагогічного досвіду та вдосконалення методів практичної педагогіки Надії Сергіївни.¹

Отже, підсумовуючи, робимо висновки щодо вагомого творчого внеску родинної династії Васильєвих у розвиток класичної освіти Луганського музичного училища завдяки щирій любові до музики, гідній професійній основі та відповідальності в роботі з учнями, через що навчальний заклад «вийшов з тіні» та перетворився з провінційного училища на гідний престижний осередок справжньої культури великого міста. Щоб зрозуміти, наскільки високопрофесійним був викладацький склад в училищі, доречно окремо зупинитись на діяльності ще одної знакової фігури в історії професійної фортепіанної освіти Луганська. Це Клавдія Матвіївна Іванова (1912-1995). Вона приїхала до Луганська у 1945 році, після закінчення Ленінградської консерваторії у класі Леоніда Ніколаєва, відомого професора, тонкого музиканта, знаного педагога. Очоливши предметно-циклову комісію «фортепіано» у 1945 році, Клавдія Матвіївна багато зробила для удосконалення навчального процесу та створення необхідної документації: навчальні плани та програми для всіх курсів. Ті запропоновані документи були вдалими методично виваженими і тому дуже цінними для роботи: ні одне

¹ Руденко Н. І. Золота нитка музики: спогади. Колекція особистих документів / рукопис. – 2026

десятиліття ці плани та програми були провідними у повсякденній роботі з учнями та мали попит.¹

Ніна Іванівна згадує, яке враження справляла гра Клавдії Матвіївни. «Вона була яскравою піаністкою, природний темперамент та технічна досконалість, філігранність та теплота у звуковидобуванні приваблювали слухача. Завжди змістовно, логічно, впевнено. Їй були підвласні твори Баха, Бетховена, із захопленням виконувала вона Шопена, Шумана, Брамса. Я часто слухала її гру вдома, коли вона приїжджала до Харкова. Вона була енергійною, легкою та підйомною, вважаючи, що до Харкова від Луганська недалеко, приїжджала на цікаві концерти. Вона слухала в залі Харківської філармонії Володимира Ашкеназі, Марту Аргеріх, Святослава Ріхтера, Карео Цеккі (як диригента) (1960-1970-ті рр.). Була у тітки Клавусі, як ми всі її називали, пристрась до опери Чайковського «Іоланта». Ця опера тоді була поставлена у Харкові. І вона приїздила на кожен спектакль. Всього на 2-3 дні, тому що вдома залишалися учні, які чекали на неї, чоловік (брат моєї мами). Клавдія Матвіївна була приємною співрозмовницею, людиною з гумором, розумною, обізнаною у піаністичному мистецтві. Вона розповідала про своїх учнів, яких завжди було багато, була вимогливою до них, завжди підтягнутою зовні та швидкою. Вона випустила багато розумних, серйозних виконавців, справжніх професіоналів. Особливою гордістю були Елла Виногреєва, Елла Вікторова, Марія Шифирштейн, Володимир Птушкін. «Регулярно, раз на 4 роки Клавдія Матвіївна приїжджала до Москви, щоб послухати Міжнародний конкурс ім. Чайковського. Нові ідеї, нові враження».²

К. М. Іванова була одною із перших солістів філармонії, вона була першою піаністкою ансамбля «Легенда» та солісткою першого складу. К. М. Іванова безсумнівно була авторитетом у галузі фортепіано. Працюючи в тісному постійному зв'язку із Сергієм Артемовичем, вона та вся родинна династія Васильєвих сприяли тому, що вже починаючи з 1950-1960х років училище у Луганську перетворилося з провінційного навчального закладу на

¹ Руденко Н. І. Золота нитка музики: спогади. Колекція особистих документів / рукопис. – 2026

² Там само

навчальний заклад високого професійного рівня.

Треба додати, що суттєву підтримку надавав в успішному розвитку музичного училища і чоловік Клавдії Матвіївни Іванової – Павло Іванович Васильєв, син Івана Савича Васильєва, (1913-1989), директор заводу автоклапанів.

До речі потрібно вказати на помилку у даті народження Павла Івановича, яка іноді виникає у джерелах, він народився не 1910 року, а 1913 року та був середнім братом серед трьох дітей Івана Савича з яких старшою була Клавдія – мама Ніни Іванівни, середній – він, а молодшим Сергій – кларнетист. Між дітьми була вікова різниця у два роки. Отже, Клавдія – 1911 року, Павло 1913р., Сергій – 1915 р. народження.¹

Павла Івановича вважають видатним інженером, організатором підприємства. Вони з Клавдією Іванівною були найвпливовішою парою луганської інтелігенції 1950-1980-х років. Довгий час він обіймав посаду директора заводу, а також працював на керівних посадах в системі Міністерства автомобільної промисловості. Його внесок у розвиток міста в тому, щ під його керівництвом завод автоклапанів став підприємством союзного значення. Проводилась модернізація виробництва, приділялось багато уваги побуту робітників, розвивалося будівництво житла для працівників заводу. Завдяки союзу з Клавдією Іванівною, Павло Іванович активно підтримував культурні ініціативи міста.

Можна стверджувати, що подружжя було як «фізики та лірики» і завдяки їм та династії Сергія Артемовича Васильєва з сім'єю, Луганськ перетворився на кінці XX століття у велике культурне та промислове місто.

Встановлено, що династія Васильєвих відіграла визначальну роль у розбудові музичної освіти Луганщини з середини XX століття. Цей внесок став для Н. І. Руденко еталоном служіння музичній педагогіці та прикладом інституційної відповідальності перед мистецтвом.

1.3. Емоційний та психологічний клімат родини Ніни Іванівни Руденко. Моральні цінності та пріоритетність.

¹ Руденко Н. І. Золота нитка музики: спогади. Колекція особистих документів / рукопис. – 2026

Розповідає Ніна Іванівна Руденко: «Йшов час, діти Івана Савича Васильєва дорослішали. У підлітків цієї родини з'являлися друзі. Серед них був Ваня Руденко. Наділений від природи неабиякими музичними здібностями і внутрішньою культурою, комунікабельний, розумний та добрий, він інтуїтивно відчував спільність інтересів з молодими людьми родини Васильєвих, де всі займались музикою, тягнувся до їхньої компанії. Йому подобалась Клавдія, з її чарівними іскорками в очах, бурхливим темпераментом, енергійністю, відкритістю та життєрадісним сприйняттям світу. Вона найбільш привернула його увагу. І це був вибір на все життя: вони зустрічалися і товаришували 4 роки, а коли виповнилося по 20 років – одружилися. І потім майже 50 років були разом. Батько пішов з життя у 1980 році, мати – у 1987 році.¹

Створивши сім'ю у 1931 році, молоді люди з Луганщини, Клавдія та Іван, поїхали до Харкова для здобуття освіти. Клавдія вступила до консерваторії, навчального закладу, який в той час називався муздрамін і часто змінював назву: у 1930 році – музично-драматичний інститут, з 1934 до 1936 «технікум підвищеного питу», з 1936 – консерваторія. Скоріше за все, Клавдія вчилась у період, коли назва була «технікум підвищеного питу», як це написано на фотографії. (додаток) Багато кого можна впізнати: Г. Тюменєва, К. Дорошенко, Б. Карповська, Н. Радченко – майбутньому: професори та викладачі консерваторії.²

Іван закінчив Харківський політехнічний інститут. Вчився відмінно. Після закінчення інституту відмовився від кар'єри науковця та присвятив себе виробництву. Завод став головною темою його життя. І, звичайно, сім'я, де завжди він знаходив підтримку та любов.

Іван був людиною талановитою, діяльною, мав феноменальну пам'ять, легко запам'ятовував креслення, знав напам'ять безліч різних складів сталі, чудово грав у шахи, брав участь у сеансах одночасної гри, тримаючи у пам'яті

¹ Руденко Н. І. Золота нитка музики: спогади. Колекція особистих документів / рукопис. – 2026

² Московкін В. М. До історії харківського музичного освіти: досвід систематичного дослідження (1910–1940 рр.) // Науковий результат. Серія: Соціальні та гуманітарні дослідження. — 2015. — № 3. — С. 68–78. С.70.

позиції на кількох шахових дошках. Протягом життя був автором багатьох раціоналізаторських пропозицій на виробництві. Згодом його, як висококласного спеціаліста, запрошували налагоджувати виробництво різних заводів в країні.

Закінчивши навчання, молода родина, Клавдія та Іван, повернулися до Луганська. У 1938 році у них народився син Володимир. Клавдія Іванівна, яка в дитинстві залишилася без мати дуже рано, чітко усвідомлювала роль матері в родині і у свої 27 років, не вагаючись, всю себе присвятила вихованню сина.

Життя молодої родини йшло у атмосфері взаєморозуміння, спільності інтересів, любові та поваги.

Цікава деталь: Ніна Іванівна згадує про що розповідала їм мама на питання, чому після одруження вона не змінила своє прізвище на прізвище батька. І ось відповідь: «Коли ми, Клавдія та Іван, стали студентами та вчилися в Харкові, було таке правило: якщо ми – сім'я і маємо одне прізвище, то мали б отримувати одну стипендію на двох, а якщо у кожного – своє прізвище, то стипендія нараховувалась кожному. Так було в ті непрості 1930ті роки. Тому так і залишилось: Клавдія – Васильєвою, а Іван – Руденком.»¹

Ніна Іванівна згадує про родину батька: «В родині Руденків, як і у Васильєвих, цінували працьовитість, чесність, порядність. Євген Григорович та Василіса працювали на землі, мали господарство, худобу, пасіку, займалися бджільництвом, мешкали у с. Веселенькому на Луганщин. (тепер, здається це поселення знаходиться у межах міста). [про м. Луганськ] В родині зростали троє дітей: Іван, Микола та Нюся (Ганна). Жили дружно Іван, мій батько став інженером, Микола – педагогом, викладав українську мову, його жінка теж викладала у школі математику. Вони мали двох доньок – Тетяну і Людмилу, які теж пов'язали своє життя з викладанням і музикою. Тетяна закінчила Луганське муз. училище, музичний факультет, педагогічного інституту, в подальшому була директоркою музичної школи в Луганську. (до речі, яку у свій час закінчили одна з моїх майбутніх студенток).

Ніна Іванівна продовжує: «Добре пам'ятаю, як старші члени сім'ї

¹ Руденко Н. І. Золота нитка музики: спогади. Колекція особистих документів / рукопис. – 2026

приїжджали до нас, коли ми жили в Полтаві. Це був 1951 чи 1952 рік. Мені було років 4-5. Дідусь, Євген Григорович, високий, статний, кремезний, здавався дуже сильним, розмовляв не поспішаючи, впевнено, привертав увагу своєю солідністю поважністю, міцністю. Легко підіймав мене. Проти нього бабуся здавалася мініатюрною, стрункою, худорлявою, з блакитними, навіть синіми очима, рухливою, але не метушливою. Звали її красиво, як музика, Василісою. Батьки казали, що вони живуть дружно, розуміючи та підтримуючи один одного. Мені було дивно, що мій батько звертався до своєї мами на «Ви». Мені пояснили, що так зазвичай звертаються до батьків частіше за все в селах більшості регіонів України. В цьому є повага до батьків. На вигляд їм було років близько 70ти. Це означає, що вони теж народилися наприкінці XIX століття. Про дочку Нюсю (Ганну) Руденко ніхто не розповідав, тільки мені відомо, що вона жила у Магадані, і було враження, що це десь дуже далеко.¹

Але повернемося до 1930х років, коли сім'я Руденко Клавдії та Івана жила у Луганську та виховувала сина. Про цей період розповідає Ніна Іванівна зі слів мами: «Початок Другої світової війни докорінно змінив плани всіх людей України.

У 1941 році, родина Руденко, Іван з Клавдією та їхній трирічний син Володимир, були евакуйовані із заводом до Казахської РСР (м. Алма-Ата).

З цього часу почався новий період життя родини на новому місці, в нових умовах. Іван Євгенович, молодий спеціаліст, дісвий, розумний, ініціативний, працював напружено, проявляючи себе, як відповідальний, обізнаний фахівець, турботливий батько, закоханий чоловік. Клавдія була йому опорою, підтримувала його та зосередилась на той період на вихованні сина та створенні затишку у родині.

Умови перебування у Казахстані були нормальні: жили у готелі. Батько наполегливо працював, виготовляючи на заводі снарядидля фронту. Доброзичливе ставлення до українців місцевого населення, неймовірна краса гір, на більшій частині яких були розташовані яблуневі сади, гіпотетична

¹ Руденко Н. І. Золота нитка музики: спогади. Колекція особистих документів / рукопис. – 2026

можливість відвідування оперного театру – все це віддаляло від жахів війни та нагадувало минуле життя.¹

З раннього дитинства Володимир виявляв певний інтерес до музики. Тому природньо було, що у 7 років він вступив до дитячої музичної школи, у клас професора Йосипа Антоновича Лемана, який опинився у Алма-Ата теж через евакуацію. Вчитися у такого майстра (учня самого Ауера!) було подарунком далі. Чудовий музикант-методист, закоханий у скрипку, до війни він інтенсивно концертнував, успішно виступав з циклами сонатних вечорів, організовував квартет імені Ауера, в складі якого виступав, виконуючи музику Бетховена, Гайдна, Моцарта, Мендельсона та ін. Важливе значення для педагогіки мали його праці з методики навчання. «Скрипкова техніка та її розвиток у школі професора Ауера», де він розкриває особливості педагогічного почерку професора, у якого він в свій час навчався, та «Нариси з методики навчання гри на скрипці».

Безумовно, цей перший педагог Володимир мав на нього неабиякий вплив. Між талановитим учнем та талановитим педагогом відразу склалося взаєморозуміння. І незворотня любов до музики з'єднувала обох».²

Ніна Іванівна стверджує зі слів мами: «Здається, що майже на генетичному рівні було вже в той час закладено вранішнє покликання хлопчика до майбутньої професії. Така «приреченість» виявлялась, як супер рання профілізація Володимира. Він вчився у Й. А. Лєсмана всього 2 роки, але цього було достатньо, щоб назавжди поринути у світ методики, педагогіки та виконавства, у чарівний світ скрипки.

Коли Володимиру було 9 років, у березні 1947 року, у родині народилась дівчинка, яку назвали Ніною. Хлопчик дуже радів появі сестрички.

Але в той же час значно погіршилось здоров'я сина через брак йоду у воді тієї місцевості. Це негативно впливало на організм дитини, і лікарі порадили виїхати з Казахстану, щоб змінити умови проживання та клімат. Треба було знайти можливість щоденно перебувати біля моря. Це була

¹ Руденко Н. І. Золота нитка музики: спогади. Колекція особистих документів / рукопис. – 2026

² Руденко Н. І. Старший брат. спогади. Колекція особових документів/ рукопис. - 2021

найголовніша їхня рекомендація.¹

В родині на «сімейній раді» про це міркували недовго та вирішили їхати до Бердянська. Був листопад 1947 року. Батько, який плідно працював на виробництві, відмінно себе зарекомендував та, на думку своїх керівників, міг розраховувати на неабияке кар'єрне зростання у Казахстані, аж до роботи у Міністерстві, раптом переїжджає з родиною до Бердянська. Отримує посаду начальника цеху на заводі. Виконуючи рекомендації лікарів, мати цілими днями сиділа з дітьми біля моря. Так пройшли 2 роки (1947-1949). Стан здоров'я Володимира значно поліпшився. Загрози здоров'ю вже не було. Хвороба відступила. Завдяки швидкій реакції батьків на поради лікарів, терпінню мами, підтримці батька сталося диво. Ніна Іванівна продовжує згадувати (зі слів мами): «Незабаром батько отримав пропозицію працювати у Ризі (Латвія). Як пояснили, підприємство потрібно було зміцнювати високопрофесійними кадрами». Саме таким, на думку робітників Міністерства, був молодий, але вже досвідчений талановитий інженер Іван Руденко. І знову вся родина поїхала у нове місце проживання. І там перебували 2 роки (1949-1951). Зміцнивши все, що можна було професійно зміцнити, батько знову виявився потрібним у відновленні української промисловості та отримав запрошення на нову роботу. Йому запропонували посаду головного інженера потужного заводу в м. Полтава, електромагнітний завод. Це було підприємство, яке знизилася на той час важливі показники, і треба було виправляти ситуацію. В Міністерстві вирішили, що це зможе зробити саме Іван Руденко, чесно, відповідальний, працьовитий і вже досить досвідчений професіонал. Так родина перебралася до Полтави. В Міністерстві розраховували на нього і не помилились. Напружена праця, розумна організація виробничого процесу, особистості, якості керівника, тісний контакт його з колективом – і вже наприкінці двох років перебування (1951-1953) підприємство отримало «Перехідний червоний прапор» - цей результат був визначною заслугою колективу під керівництвом Івана Євгеновича Руденка».

¹ Руденко Н. І. Старший брат. Спогади. Колекція особових документів/ рукопис. - 2021

Ніна Іванівна згадує: «Пам'ятаю період життя у Полтаві. Може ми вже й залишились би у Полтаві проживати: місто невелике, але дуже приємне, квітуче; була в нас гарна невелика трикімнатна квартира, за адресою вул. Шведська, 20, кв. 12, можна сказати, на шляху до Музея Полтавської битви; у батька була гарна робота, завод його був майже поруч, ми почали збирати бібліотеку, вже за ті два роки нашого перебування багато цікавих книжок придбали.¹

Володимир вступив до Музичного училища, але доля має свої круті віражі, які все змінять.

На початку 1954 року до Полтави завітала комісія професорів Харківської консерваторії. Вони їздили Україною, слухали учнів, студентів училищ, відбирали талановитих дітей, пропонували їм вчитися у Харківській школі-десятиріччі. Володя на той час вже півроку навчався у Полтавському музичному училищі (нині Полтавський фаховий коледж мистецтв імені М. В. Лисенка) у кращого викладача Хмальницького. Його прослухали та запросили на навчання у Харків до ХССМШі, у 9-й клас.

В родині довгих не було. Сам факт запрошення на навчання до Харкова було сприйнято, як щасливий шанс досягти професійних успіхів. Так діти з мамою, 16-ти річний Володимир та бти річна Ніна, поїхали д Харкова здобувати освіту. З того часу вже можна було вважати себе Харків'янами. У лютому місяці 1954 року ми приїхали до Харкова. Батько збирався їхати з родиною, але його не відпустили відразу, тому що не було заміни; потім ще попросили попрацювати у смт. Зуївка (Донеччина), і тільки 1956 році родина нарешті об'єдналася. Я тоді вже перейшла до 3 класу, брат – до 11 класу.²

Ніна Іванівна, згадуючи ті часи, наголошує: «У нашій родині завжди цінували мистецтво. Таким був сімейний устрій. На святах, коли збиралася вся родина, за пропозицією батька вмикали на програвачі його улулену платівку із записом фортепіанного концерту Бетховена №5. Святкова величчії музики створювала піднесений настрій та підкреслювала урочистість моменту, в якому самим головним було те, що ми були всі разом».

¹ Руденко Н. І. Старший брат. Спогади. Колекція особових документів/ рукопис. - 2021

² Там саме

Ще, коли збиралися всією родиною, ми співали. Ми з братом любили співати канони: це нас забавляло. Співали романси Глінки, Аляб'єва, Шумана під акомпанемент мами. В неї був красивий голос. Суцільну насолоду відчували ми, коли вона виконувала популярний «Казахський вальс» Л. Хаміді, блискуче акомпонуючи собі. Ця яскрава музика підіймала настрій та була найімовірніше, для батьків якби відлунням тих 1940х років, коли була створена ця композиція, а наша сім'я перебувала на ой час у Казахстані... Відоме виконання цього твору легендарною співачкою Кулли Байсвітовою. Вона, можливо, співала професійніше, але мама – краще, ніби огортаючи все навколо.¹

Коли формується характер людини, її думки та погляди, дуже важливо, у яких психологічних умовах вона проживає, хто її оточує. Що було в пріоритеті у родини Руденко? Якщо відповісти кількома словами, це розвиток дітей, їхнє здоров'я та освіта. Згадує Ніна Іванівна:

«Розуміючи, що майстерність краще здобувати навчаючись на якісних інструментах, батько, потрапивши до Харкова і поєднавши своє життя і життя своїх дітей з одним з найкращих навчальних закладів України, невдовзі визначились з пріоритетним завданням: придбати дітям гідні професійні інструменти, щоб покращити їм умови щоденного спілкування з інструментами. Почалися інтенсивні пошуки скрипки та роялю, зокрема й фінансових ресурсів. І ось на початку 1960х років придбали таки для сина, тоді студента консерваторії, скрипку німецького майстра за 1200 крб., використавши усілякі фінансові можливості родини, а у 1965 році купили у родичів (в родині М. В. Капінос) чудовий рояль Blutner, майже, новий, розкішного звучання за 20.000 крб., домовившись виплачувати суму за нього частинами. Для мене це був неймовірно бажаний подарунок. Прибув він «малою швидкістю» до Харкова з іншого міста наступного дня після мого державного випускного в школі, іспиту зі спеціальності: 17 квітня 1965 року. Незабутня фантастична подія!²

Безперечними цінностями в родині були турботливість, єдність та

¹ Руденко Н. І. Старший брат. Спогади. Колекція особових документів/ рукопис. - 2021

² Руденко Н. І. Старший брат. Спогади. Колекція особових документів/ рукопис. - 2021

пошана до дітей.

Ніна Іванівна згадує: «Коли ми, діти, в чомусь допомагали батькові, він казав зі щирою душевною інтонацією: «Ну щоб я без тебе робив?!». В цих словах було шанобливе ставлення до нас, яке наповнювало маленьку людину справжньою гордістю».¹

Любов, повага до дітей викликали взаємні почуття у дитячому серці. І це протягом життя.

Наведу тільки один приклад – вчинок сина, який розкриває саме сенс цих слів.

Влітку 1980 року, коли батько вже хворів, прийшло йому запрошення на урочисті заходи від керівництва Полтавського механічного заводу, де 25 років тому він працював головним інженером.

Завдяки наполегливій праці тоді до цього підприємства повернувся «Перехідний червоний прапор» – тимчасово втрачена нагорода (на початку 1950-х років).

Батько був здивований та вражений цим запрошенням особливо тим, як добре працює там відділ кадрів: про всіх пам'ятає...»

Він зібрався та поїхав, ледве не спізнився, їхав не автівкою (в нас такої ніколи не було), а автобусом чи «дизелем». Скромно пройшов до зали, зайняв місце, долучився як слухач до їхнього обговорення повсякденних питань виробництва...

Збори колективу тривали недовго. Раптом батько почув своє прізвище: його запросили на сцену. Коли він йшов залом, лунали овації, – р озповідав він вдома, коли повернувся.

Дехто працював з ним, люди раділи, що побачили його, для всіх було це несподіванкою, хтось прийшов на завод пізніше, коли батько вже поїхав звідти, і тільки чули про такого легендарного головного інженера, що приніс заводу славу, але ніколи його не бачили, і раптом – жива легенда в залі! Скільки ж треба було зробити позитивного, щоб 25 років відсутності не викреслили трьох років, що цей головний інженер присвятив незабутньому підприємству.

¹ Там саме

Справедливість, працьовитість, доброзичливість, професіоналізм, а зараз – теплі слова, привітання з 70-річчям, подарунки. То були для батька хвилини справжнього щастя... Овації як подяка за труд.¹

Він повернувся додому у піднесенні та нібито помолодшав, у гарному настрої, знову і знову згадував, як все пройшло. Можливо, така подія додала йому кілька місяців життя. Брат радів разом з нами, але таємницю підготовки тієї події так нікому і не розказав.

Життя кожного члена родини було тим чи іншим чином пов'язане з музикою, театром, літературою, колекціонуванням. Щось з того було професією, щось існувало як хобі. Ніна Іванівна та її брат колекціонували листівки, наприклад, з надрукованими на них полотнами живописців, які надавали можливість позайматись образотворчим мистецтвом, коли ще альбоми не друкувались. Нумізматикою та філателією розвивали кругозір, спонукали дізнатися більше про навколишній світ та історію.

«Фотографування, шахи, риболовля, кулінарія, крій та шиття, в'язання, випалювання на дереві, прогулянки містом, збір пролісків та каштанів – ці заняття відповідали інтересам кожного члена родини. Всіх об'єднувала любов до книжок. Кожен з нас обожає книги. Література з методики, психології, педагогіки, ноти, платівки, диски, магнітофонні записи – все це потрібно в галузі спеціальності, вірші, романси, історичні хроніки, енциклопедичні видання – це для душі. Відвідування театру, кіно, вечорів поезії, виставок та музеїв надавали емоційного поштовху та відчуття свята, а часто – і незабутні враження»²

Наші стосунки з братом були довірливими, завжди відчувалась його турбота і повага та бажання допомогти, як у дитинстві – у тренуванні усних обчислень з математики дорогою до школи чи додому; так і у дорослому віці – з будь-яких питань життя і науки можна було розраховувати на його відповідь та підтримку. Багато чого я навчилась у свого брата.³

Такою була атмосфера сім'ї Руденко, в якій зростали Ніна та її брат

¹ Руденко Н. І. Старший брат. Спогади. Колекція особових документів/ рукопис. - 2021

² Там саме

³ Руденко Н. І. Старший брат. Спогади. Колекція особових документів/ рукопис. - 2021

Володя.

Доцільно перейти до теми початкової освіти, до якої вже готувалась дівчина, потрапивши до Харкова взимку 1954 року.

Доведено, що емоційний клімат родини базувався на гуманістичних цінностях, де музика була не лише професією, а способом буття. Моральні пріоритети, закладені в дитинстві, стали фундаментом педагогічного кредо Руденко: виховання людини через розвиток її внутрішнього світу.

1.4. Перші навички гри на фортепіано, як початок виконавчого шляху дитини. Особливості виконавського процесу. Історія ХДМЛ.

На думку Ніни Руденко кожен, хто навчається музиці, стає виконавцем, незалежно, від того, чи готує в майбутньому він себе до такої діяльності, чи ні. Все це – тому, що, коли дитина навчається грати на інструменті, вона демонструє всі свої досягнення оточуючим: батькам, педагогу, друзям та слухачам взагалі. Інакше ніхто не зможе дізнатися про рівень професійної підготовки цього музиканта, що він вміє, чому навчився.

Ніна Іванівна підкреслює, що в цьому сенсі кожен учень є виконавцем, тому що саме звуками він намагається «розповісти» нам про те, що хотів передати автор. Одночасно молодий здобувач освіти демонструючи свої навички володіння інструментом, сам дізнається про них.

Отже, учень з перших кроків в музичній школі стає виконавцем, але він ще не долучився до виконавської діяльності, хоч може насправді відчувати себе, нібито на шляху до неї.

Виконавська діяльність реалізується у виступах різного формату: сольні концерти, виступи у збірних концертах з одною чи кількома п'єсами, у святкових концертах різного формату: концертів навчального закладу, лекцій-концертах, шефських концертах, виступах на конкурсах, на майстер-класах, у складі камерних ансамблів, виступах з оркестром. Виконавець повинен усвідомлювати особливості виконавського процесу.¹

Тут доцільно нагадати про те, в чому полягає сутність виконавського

¹ Руденко Н. І. Перші кроки навчання. Спогади. Колекція особових документів/ рукопис. - 2026

процесу. Головним завданням виконавського мистецтва є ретельне відтворення авторського тексту. Відомий педагог, яскрава представниця професійної культури України Регіна Самойлівна Горовиць повторювала: «Кожний текст для музиканта – це як ікона для віруючого».¹ І дійсно: «Композитор створив твір, заповівши нам нотний запис. Це – перший рівень змісту. Подальше життя твору цілком залежить від виконавця, який вносить своє, та, виконуючи твір, розшифровує цей нотний текст. Це другий рівень творчості, або другий рівень змісту. Існує і третій рівень творчості, пов'язаний із сприйняттям музики. Слухачка аудиторія яка прослухала те, що їй запропонували, оцінила, прийняла із захопленням чи відхилила, це теж гіпотетично можливий учасник цього процесу.

Однак ми зупинимося на двох перших рівнях творчості, тому, що намагаємося зрозуміти, як може виконавець найточніше «розшифрувати», прочитати і відчувати наміри автора, бути переконливим у особистій трактовці і представити слухачам істинного митця-композитора.

Чим досконаліша і яскравіша гра виконавця, тим більше на перший план виходить його творча особистість. Тому надзвичайно важливо, щоб воля композитора, автора музичного твору, стала «власною» волею інтерпретатора, зливаючись з індивідуальними якостями його обдарування, з його власними художніми прагненнями. Звичайно, щоб «розгледіти» та відчувати наміри композитора, виконавець має володіти обширними знаннями музики цього автора, якого виконує, багато слухати його творів, до того ж творів його сучасників, поринаючи у нову епоху, орудувати високого рівня майстерністю, концертним досвідом, інтїцією, щоб передати, що він відчуває і як він відчуває, звичайно, слід мати талант і на додачу – мати особливу схильність до творчості саме цього автора. Це можна назвати щасливим збігом, співвідношенням індивідуальностей автора і виконавця, що було б справжньою бажаною умовою ідеального варіанта виконання.² Звісно, іноді потрібно деякий час, поки виконавець вдосконалисть свою майстерність і буде готовий увійти у тандем: автор твору і виконавець твору.

¹ Руденко Н. І. Горовиць і її уроки. – Київ, 2001. – 248 с.

² Руденко Н. І. Єщенко: життя і творчість. – Харків, 2021. – 150 с. – С.47-48

У кожному своєму виступі виконавець дбає про таку чудову ситуацію, щоб відчутно наблизитися у думках, почуття та образності до композитора. І це може статися у період навчання. Ніна Іванівна Руденко згадує, що коли приїхала з мамою і братом до Харкова, вона почала готуватись до 1 класу. Можна сказати, що саме на підготовку часу не було: приїхали до Харкова у лютому, а іспит (перший у житті) було призначено на середину травня. Перевірили слух, пам'ять, ритм, увагу та емоційність.

Ніна Іванівна продовжує: «Дехто з претендентів на вступ до школи, маленькі абітурієнти, грали на роялі те, що вивчили, займаючись у «О» класі увесь навчальний рік. У мене ж було обмаль часу, але все ж таки встигла підготувати твір: «Варіації», які були присвячені Козлику, що мешкав у бабусі. Бажаючих вчитися було досить багато, всі хотіли вчитися на фортепіано, здається, на спеціальність «фортепіано» могла потрапити за планом тільки певна кількість учнів, іншим пропонували вчитись на скрипці та віолончелі. Відбувався ще набір на духові інструменти (на блок-флейту) та до хору хлопчиків».¹

Успішно склавши іспит, Ніна Руденко у вересні 1954 року розпочала свій виконавський шлях, здобуваючи професійну освіту у Харківській середній спеціалізованій музичній школі-десятирічці в класі відомого педагога Марії Володимирівни Ітігіної.²

Потрапити до класу такого висококваліфікованого знаного педагога було неабиякою удачею: вона мала значний авторитет та сама відбирала учнів у свій клас. Тут доречно розповісти історію створення Харківської середньої спеціалізованої школи-десятирічки.

«Наказ №700 по Управлінню в справах мистецтв при РНК УРСР від 20.09.43.

Тов. Комаренко В. А. призначити директором Харківської музичної десятирічки з 23 серпня 1943 року. Заступник начальника Управління М.

¹ Руденко Н. І. Перші кроки навчання. Спогади. Колекція особових документів/ рукопис. - 2026

² Руденко Н. І. З історії харківської фортепіанної школи. Матеріали круглого столу викладачів мистецьких закладів «До 150-річчя від дня народження фундатора харківської фортепіанної школи Павла Кіндратовича Луценка»: зб. тез доп. (м. Харків, 2024) / Обласний навчально-методичний центр підвищення кваліфікації працівників культосвітніх закладів Харківської облради. Харків, 2024. С. 7-16.

Компанієць».

Сухі рядки архівного документа зафіксували точну дату створення – 23 серпня 1943 року, в день звільнення Харкова від фашистських загарбників.

А попередня історія школи почалась за 10 років раніше з «особливої групи» обдарованих дітей, яка було організована у жовтні 1933 року при Харківському музично-драматичному інституті. 33 піаністи, 16 скрипалів, 5 віолончелістів, 4 баяністи – таким був перший набір нового навчального закладу. Заняття проводили видатні музиканти, професори інституту: А. Л. Лунц, Н. Б. Ландесман, Л. Й. Фаненштіль, І. В. Добржинець, очолювали студію М. В. Ітігіна і М. С. Хазановський. Перші вступні іспити проводилися в грудні 28 червня 1936 року, а у грудні 1939 року юні таланти виступили у Малому залі Московської консерваторії. На концерті були присутні корифеї музичної педагогіки К. М. Ігумнов та С. М. Козолупов. Робота студії отримала високу оцінку. Сміливий експеримент, початий у студії обдарованих дітей, був продовжений у музичній десятирічці. Тепер у межах одного музичного закладу поєдналися музичний та загальноосвітній цикли. Власного приміщення школа не мала. Її «прихистило» музичне училище у маленькій затишній будівлі на вулиці Свердлова, 30 (нині вул. Полтавський шлях).

Цей невибагливий двоповерховий будинок можна вважати історичною пам'яткою професійної музичної освіти в Харкові. У 1871 році тут були відкриті класи Харківського відділення Імператорського російського музичного товариства, які очолив видатний музичний та громадський діяч І. І. Слатін.

Через 12 років, у 1883 році класи були перетворені в музичне училище, а у 1917 за ініціативою І. І. Слатіна у будівлі № 30 відкрилася Харківська консерваторія. З 1943 до 1959 року під цим дахом пізнавали ази музичного мистецтва маленькі виованці муздесятирічки.¹

На той час у 1930-х роках вже снував досвід створення таких шкіл. Так,

¹ Немцова И. А. В Харьковской средней специальной музыкальной школе-интернату 60 лет. /Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : зб. наук. пр. / М-во культури і мистецтв України, Харків. серед. спец. муз. шк.-інтернат / [редкол.: Алтухов В. М. та ін. ; упоряд. Калашник М. П.]. Харків : Основа, 2004. С. 5-6. Библиогр.: 5 назв.

у 1932 році створена Одеська школа імені П. Столярського, Київська – імені М.Лисенка – 1у 1934 році, у 1939 році буде створена Львові імені С. Крушельницької. Харківська середня спеціалізована музична школа десятирічка офіційно затверджена буде у 1943 році. Основою нового навчального закладу стане школа обдарованих дітей, організована у 1933 році.¹

Саме Марія Ітигіна отримала якісну професійну освіту. Вступивши до Харківського музично-драматичного інституту 1927 року, Марія Володимирівна навчалась на двох факультетах: професійної освіти та музичного виховання. Її професійне становлення співпало з активізацією у навчальному процесі тенденцій виховання всебічно освічених і розвинутих молодих спеціалістів високого професійного рівня²

Марія була здібною дівчиною, добре грала на вступному іспиті, запам'яталась професору Павлу Кіндратовичу Луценку. І він взяв її до свого класу. Вона займалася охоче, старанно, усотуючи важливі піаністичні принципи свого професора. Їй було цікаво займатись, всю свою увагу вона сконцентрувала на навчанні. Та у 1930 році з гордістю отримала Диплом, в якому зазначалось, що вона здобула дві кваліфікації: «педагог спеціального фортепіано» та «методика музичного виховання». Марія дуже поважала свого професора, прислухалася до його порад, цінувала його досвід та намагалась отримати якомога більше знань.

Аналізуючи формування творчої особистості самого Луценка, помітимо, що велику роль зіграли традиції світового піанізму. «Серед учителів Луценка [...] були такі педагоги, як А. Шульц-Евлер, Е. Єдлічка, виховані школою Ф. Ліста та М. Рубінштейна. Однак є підстави вважати, що він користувався порадами Ф. Бузоні і Л. Годовського, творче спілкування з якими

¹ Руденко Н. І. З історії харківської фортепіанної школи. Матеріали круглого столу викладачів мистецьких закладів «До 150-річчя від дня народження фундатора харківської фортепіанної школи Павла Кіндратовича Луценка» : зб. тез доп. (м. Харків, 2024) / Обласний навчально-методичний центр підвищення кваліфікації працівників культосвітніх закладів Харківської облради. Харків, 2024. С. 9

² Руденко Н. Некоторые особенности становления и взаимовлияния педагогических взглядов М. В. Итигиной, Н. Ю. Гольдингер, Р. С. Горовиц. Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : зб. наук. пр. / М-во культури і мистецтв України, Харків. серед. спец. муз. шк.-інтернат / [редкол.: Алтухов В. М. та ін. ; упоряд. Калашник М. П.]. Харків : Основа, 2004. С. 21-30. Библиогр.: 5 назв. – С. 22

продовжувалося багато років і, безумовно, мало значний вплив на особливості піанізму музиканта.¹ Наслідуючи традиції романтичного стилю, Луценко не був прихильником беззмістовної гри. Своїх учнів він виховував на високохудожньому музичному матеріалі творів Баха, Бетховена, Шопена, Ліста. В класі Луценко виховувалися не тільки концертуючі піаністи, а і майбутні викладачі. Серед таких учнів біла і М. В. Ітігіна. Її талант виявився найуспішнішим у акадагічній роботі. Вона була бездоганним методистом-практиком, в цьому – сильна сторона її педагогічної діяльності.

Присвятивши себе роботі з дітьми, вона старалась на основні моменти методики свого професора. Її заняття відрізнялися серйозним ставленням до самого процесу гри. Суворі, вимогливі, вона багато уваги приділяла якісному звуковидобуванню, показувала прийоми різноманітних штрихів, працювала над технікою, не терпіла неякісної гри. Багато уваги приділяла розвитку технічного апарату. Змушувала слухати звук, його забарвлення, тривалість, силу, характер доторку, намагалась досягти конкретної звукової цілі. У період початкового навчання, коли прищеплюються професійні навички, учень звикає до інструменту, починає його чути, розуміти – і відчуває, що рояль підкорюється йому та здібний «відповідати».²

Ніна Іванівна розповіла, що багато правил, вимог та принципів із самого того часу дитинства закарбувалося в її пам'яті. Головними, ґрунтовними були:

Як треба сидіти за роялем;

Як належним чином тримати зап'ястя;

Про участь корпусу в процесі гри;

Про що треба подумати раніше, ніж почати грати;

Не затискати руки;

Не підспівувати, граючи музику;

Виховувати відчуття свободи і колориту на клавіатурі;

¹ Лисенко Л. Ф. Павло Кіндратович Луценко та його учні: Шляхи формування Харківської піаністичної школи. — Харків: Лівий берег, 1998. — 80 с. — С. 30

² Руденко Н. Некоторые особенности становления и взаимовлияния педагогических взглядов М. В. Итигиной, Н. Ю. Гольдингер, Р. С. Горовиц. Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : зб. наук. пр. / М-во культури і мистецтв України, Харків. серед. спец. муз. шк.-інтернат / [редкол.: Алтухов В. М. та ін. ; упоряд. Калашник М. П.]. Харків : Основа, 2004. С. 21-30. Библиогр.: 5 назв. — С. 23

Як вчити напам'ять;

Як займатися вдома, готуючись до уроку;

Чому треба приділяти увагу регулярному читанню з листа.¹

Вже у 28 років вона відчувала себе досить впевненим викладачем. За словами колег, Марія Володимирівна володіла вмінням розпізнавати талант учня в ранньому віці і бачити перспективи його розвитку. Таким був Володимир Крайнів (1944-2011), якого відзначила з першої зустрічі. Він прийшов у школу у 1951 році зі слабкою підготовкою і за кілька разів вже грав 1й концерт Ліста та 2 скерцо Шопена. Це було її неабияке досягнення.²

«Чи то був її природжений інтерес до викладацької діяльності, змішаний з прихованими природними задатками організатора, чи то була ґрунтовно закладена професором низка професійних правил і вимог, але на початок 1930-х років в неї зародилася ідея про нові форми розвитку талановитої молоді. Думка про створення групи обдарованих дітей невідступно заволоділа нею, молодою вихованкою фортепіанного факультету муздраміна, яка передбачала в цьому форматі освітнього проєкту великі перспективи. Згодом знайшлися і однодумці».³ Серед яких був Михайло Самійлович Хазановський, який підтримував Марію Володимирівну і працював разом з нею над створенням унікальної музичної професійної школи-десятирічки при Консерваторії.

Підсумовуючи факти творчої діяльності Марії Володимирівни Ітігіної, вернемо увагу на кілька аспектів, завдяки яким у Харкові свого часу була створена професійна музична школа для дітей.

— Спілкування віч-на-віч з професором П. К. Луценком під час всього періоду навчання Марія, як студентка була уважна, схильна до спостережень та аналізу, мала щасливу можливість безпосередньо усотувати різні прийоми та методи прославленого митця, щоб користуватися ними, просуваючи у повсякденних заняттях з учнями. Скурпульозність, самовідданість та вимогливість до себе були особистісними рисами її характеру.

¹ Руденко Н. І. Перші кроки навчання. Спогади. Колекція особових документів/ рукопис. - 2026

² Руденко Н. І. З історії харківської фортепіанної школи. Матеріали круглого столу викладачів мистецьких закладів «До 150-річчя від дня народження фундатора харківської фортепіанної школи Павла Кіндратовича Луценка» : зб. тез доп. (м. Харків, 2024) / Обласний навчально-методичний центр підвищення кваліфікації працівників культосвітніх закладів Харківської облради. Харків, 2024. С. 11

³ Там саме, С. 11

— Завдяки інтенсивній педагогічній роботі з використанням методичних постулатів професора, Марія Володимирівна виховала численну кількість молодих музикантів, працюючи відразу після закінчення музично-драматичного інституту у кількох музичних школах (ДМШ ім. П. Чайковського, ім. Л. Бетховена, Палацу піонерів, при 36й трудовій школі, у «особливій групі обдарованих дітей» (1933-1941).

— Марія Володимирівна Ітігіна розвивала та збагачувала основу своїх педагогічних знань, закладених у часи навчання в інституті, шляхом потужної насиченої методичної роботи:

- Керування сектором педагогічної практик Музичному інституті (у 1930ті роки);
- Викладання курсу методики у музичному училищі (з 1944 року);
- Консультування низки ДМШ, в тому числі ДМШ ім. Н. Римського-Корсакова.

Це сприяло удосконаленню індивідуального викладання та чіткому формуванню її педагогічного почерку.

Отже, неабиякий талант організатора, прозорливість методиста, передбачення психолога, набутий індивідуальний педагогічний досвід та непохитна віра у необхідність створення умов для розвитку молодого покоління допомогли вдалому втіленню експериментального проєкту, народженню школи обдарованих дітей при консерваторії.

У 1943 році школа обдарованих дітей отримала назву – Харківська середня спеціалізована школа-десятирічка, у 2019 році перейменована у Харківський державний музичний ліцей. До того ж він ще має назву «All Steinway school» (з жовтня 2021 року) за оснащеність більшості фортепіанних класів роялями фірми Steinway. Такою назвою не може похизуватись жодний музичний ліцей України.

Досліджено етап опанування початкових навичок гри, який визначив розуміння ролі виконавця як творця-інтерпретатора. Окреслено роль ХССМШІ як унікального середовища, що сконцентрувало найкращі методичні традиції та сформувало перші професійні орієнтири майбутньої мисткині.

1.4. Видатні представниці професійної піаністичної культури Харкова Ноемі Гольдінгер, Регіна Горовиць та їхня роль у формуванні виконавської майстерності Н.І. Руденко

Прошло 5 років у набутті нових знань в класі М. В. Ітігіної, перших виступів, нових навичок. З 1959 року школа перейшла до нової будівлі по вул. Карла Маркса, 19 (нині вул. Благовіщенська, 19). Марія Володимирівна звільнилася з роботи, через 2 роки померла; Володимир Крайнев переїхав до Москви у ЦМШ (клас Сумбатова). Н. Руденко вчиться з 6-го класу у новій школі у нового педагога Ноемі Юліївни Гольдінгер (1920-2002).

Подальше оповідання базується на спогадах Ноемі Юліївни, «Про моє музичне і немусичне життя», які вона надіслала у аудіоформаті на початку 2000 року з Америки до Харкова.

Ніна Іванівна згадує про своїх вчителів: Вступивши у 1959 році до бго класу, я закінчила десятирічку у 1965 році. Успіхи протягом навчання у старших класах під началом такого знаного педагога сприяли помітному творчому зростанню: щороку сольні концерти у повноцінних двох відділеннях з новою програмою, виступи у лекторії, шефські концерти, концерти школи, класу Ноемі Юліївни, та ін. Все це загартовувало волю, сценічну витримку, допомагало накопиченню репертуару.

Ноемі Юліївна працювала над творами ретельно, докладно та зацікавлено, кожне заняття було чітко обгрунтовано. Здавалось, що у неї було нескінченне терпіння, якого вистачало на всіх.¹

Звернемося до спогадів Н. Ю. Гольдінгер (у переказі Ніни Іванівни Руденко) «Про моє музичне та немусичне життя». Родина, в якій народилася Ноемі, була пов'язана з музикою. Її мама, Аліса Миколаївна Бреннер, закінчила Петербурзьку консерваторію у 1910 році зі Срібною медаллю. Готувалась до іспиту з Костянтином Миколайовичем Ігумновим, оскільки її професора за рік до Алісиного іспиту пішла з життя. Батько, Юлій Олександрович Гольдінгер, за фахом був лікар-рентгенолог, діагностував,

¹ Руденко Н. І. Перші кроки навчання. Спогади. Колекція особових документів/ рукопис. - 2026

лікував. Він був статним, красивим, інтелегентним, його інтереси не обмежувалися людиною, він любив музику, гарно грав на фортепіано, знав багато оперної, симфонічної, камерної музики, вільно грав клавіри опер, (до речі вдома були всі опери Вагнера). Безперечно, вони були з Алісою разом з тими харків'янами, які організовували у місті філармонію.

В той час лікарів такої спеціалізації було небагато, але це не завадило медичному керівництву направити його «розбиратися» з хворими солдатами. Це було наприкінці 1919 року, коли лютував висипний тиф. Юлій Олександрович захворів, мав ускладнення і помер від запалення легенів. Це сталося наступного дня після народження донечки (26.01.1920). Готуючись до поповнення у родині, він сам підбирав їй ім'я – Ноемі. В пам'ять про батька в документах було в неї подвійне ім'я Ноемі Юлія Юліївна Гольдінгер. Рідні, близькі в домашньому колі звертались до неї «Юленька».¹

Дівчина почала займатись музикою у 8 з половиною років, з мамою, яка не хотіла перевантажувати дитину, починаючи заняття занадто рано. Ноемі росла слухняною, відповідальною дівчинкою, взаєморозуміння в них було бездоганним. В їхній родині ще були музиканти: обидві сестри мами: Олена – скрипалька, яка після закінчення Петербурзької консерваторії працювала в оркестрі Харківського оперного театру. Сестра мами – Тетяна була піаністкою, чоловіком її був відомий історик, мистецтвознавець, професор університету імені Каразіна, Єгор Кузьмич Федін. Двоюрідний брат мами, відомий музикознавець-дослідник Арнольд Олександрович Альшванг, автор монографій про Гайдна, Бетховена, Чайковського, Скрябіна та численних статей у молодості. Був прекрасним піаністом, вчився у Київській консерваторії у Т. Ходоровського та Г. Нейгауза, а по композиції у Р. Глієра та Б. Яворського. В 1920-ті роки концертував у багатьох містах. «Саме в його домі Ноемі познайомилась з видатною піаністкою Марією Ізраїлівною Грінберг (1908-1978), яка згодом на декілька років стала її наставницею зі спеціальності».² Але це сталося набагато пізніше.

Підготовлена мамою, Ноемі у 1933 році вступила до групи обдарованих

¹ Гольдінгер Н. Ю. Про моє музичне та немусичне життя : спогади / рукопис ; [прим. Н. І. Руденко]. – 1999.

² Гольдінгер Н. Ю. Про моє музичне та немусичне життя : спогади / рукопис ; [прим. Н. І. Руденко]. – 1999.

дітей. «Цей період здобуття освіти пов'язаний з ім'ям Надії Борисівни Ландесман (1890-1949), яка взяла інтенсивну педагогічну та виконавську діяльність. Вона була вихованкою П. К. Луценка, вчилася у нього у Берліні. Її гра відрізнялась технічною бездоганністю, почуттям форми, логікою драматургічного розвитку, вмінням ясно і об'єктивно передавати авторський зміст твору, особливо у творах монументального характеру, що особливо притаманно школі Луценка». В той же час вона тонко грала поетичну лірику, вдосконалюючи свою майстерність.¹

Надія Борисівна нетривалий час «перебувала у Москві, де екстерном отримала звання «Вільного художника».² Безперечно, вона мала великий вплив на Ноемі як виконавиця і педагог, особливо, коли використовувала у класній роботі прийоми, які були перевірені на сцені. Ще дуже подобалась учням атмосфера у класі Надії Борисівни, Ноемі казала: «Надія Борисівна займалась ласкаво, з якоюсь надзвичайною душевною теплотою, вона була витриманою, врівноваженою, ніколи не підвищувала голос, і я з великим задоволенням ходила на її уроки». ³Ніна Іванівна готова стверджувати, що саме таку комфортну атмосферу створювала Ноемі Юліївна в своєму класі.⁴

Багато музикантів-гастролерів слухала Ноемі, формуючи оціночні уявлення, збагачуючи свій слухацький досвід, розширюючи кругозір. Незабутні враження залишилися від концертів Клаудіо Аррау, Егона Петрі, Еміля Гілельса. Вона не уникала можливості пограти свою програму відомим музикантам, щоб почути їхню думку, про свій музикантський рівень. «Такі зустрічі були, коли приїжджали професори Московської консерваторії Як. Мільштейн, К. Ігумнов, Г. Нейгауз, О. Гольденвейзер, а також її слухали досвідчені музиканти М. Біхтер, Б. Рейнґвальд. Назавжди залишилося незабутнє враження від відкритого уроку Генріха Нейгауза, який він проводив з нею у Харківському Великому залі консерваторії. В програмі були «Метелики» Р. Шумана. Урок пройшов бездоганно, була потім стаття в газеті, де професор оцінив її роботу позитивно, підкресливши «культуру звуку та

¹ Там саме

² Руденко Н. І. Перші кроки навчання. Спогади. Колекція особових документів/ рукопис. - 2026

³ Гольдінґер Н. Ю. Про моє музичне та немусичне життя: спогади / рукопис ; [прим. Н. І. Руденко]. – 1999.

⁴ Руденко Н. І. Перші кроки навчання. Спогади. Колекція особових документів/ рукопис. - 2026

вдумливість».¹

Роки евакуації з 1941 до 1944 року були для всієї родини дуже важкими. Просувалися в бік Середньої Азії. Нарешті потрапили у Ташкент, де перебувала в евакуації Ленінградська консерваторія. Півтора роки Ноемі не бачила клавiш, і як би не було важко вона відчувала, що тільки музика може її врятувати, та приєдналась до студентства Ленінградської консерваторії. Вона отримала програму Бах-Ліст Органна токато та фуга соль мінор, Бетховен соната №30, Скрейбін Соната-фантазія №2, Ліст 12та рапсодія, Прокоф'єв Гавот, Шопен концерт №2. Програма дуже велика та складна, але Ноемі працювала цілеспрямовано і наполегливо, цінуючи кожну хвилину. Займалася під керівництвом спочатку Б. М. Рейнгальдт, а коли та захворіла, – з В. Х. Розумовської. Її іспит був її перемогою. Комісія у складі: Савшинського, Серебрякова, Халфіна, Розумовської, Колонтарової – оцінила виконання на «відмінно». Диплом був з «відзнакою».²

Повернувшись до Харкова у 1944 р., Ноемі Юліївна та Аліса Миколаївна почали працювати у консерваторії – Аліса Миколаївна доценткою на кафедрі загального фортепіано, Ноемі Юліївна – асистенткою Надії Борисівни. А з 1949 року – основним місцем роботи стала музична школа-десятирічка. До середини 1960х років Ноемі Юліївна суміщала успішно педагогічну та виконавську роботу, виступаючи в залі зі складними програмами. Про одну з таких програм згадує Ніна Іванівна, яка була слухачем (свідком) на такому концерті: Бетховен 15 варіацій з фугою, Метнер Соната соль мінор, Ліст Тарантела, 12та рапсодія. Вразили змістовність та досконалість, виконавські прийоми, які були набуті у концертному виконавстві, вона привносила у повсякденну роботу в класі з учнем, що було і цікаво, як ексклюзивний досвід піаністки, так і цінно, як розкриття унікальних професійних навичок, тобто

¹ Гольдінгер Н. Ю. Про моє музичне та немусичне життя: спогади / рукопис ; [прим. Н. І. Руденко]. – 1999, Руденко Н. Некоторые особенности становления и взаимовлияния педагогических взглядов М. В. Итигиной, Н. Ю. Гольдингер, Р. С. Горовиц. Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : зб. наук. пр. / М-во культури і мистецтв України, Харків. серед. спец. муз. шк.-інтернат / [редкол.: Алтухов В. М. та ін. ; упоряд. Калашник М. П.]. Харків : Основа, 2004. С. 21-30. Библиогр.: 5 назв., - С.26

² Гольдінгер Н. Ю. Про моє музичне та немусичне життя: спогади / рукопис ; [прим. Н. І. Руденко]. – 1999,

піаністичних «секретів».¹

Якою була Ноемі Юліївна? Згадує Ніна Іванівна: «Делікатна, скромна людина, обдарований педагог, музикант, який тонко відчуває музику, Ноемі Юліївна на уроці добивалася м'якого звучання, пластичності рухів, безперечного дотримання настанови автора. І при тому до повсякденних занять вона привносила той досвід, який може створити тільки виконавська практика: використання раціональної аплікатури, осмислене розподілення технічного матеріалу між руками, виховання витривалості, відчуття свободи, почуття міри у звуці та русі, створення цілісної форми твору, зняття напруги та втоми рук під час гри та ін.»²

Поєднання педагогічної та виконавської діяльності, безпосередній вплив виконавства на педагогічний процес визначають своєрідність її творчого почерку. Серед численних учнів Н. Ю. Гольдінгер – заслужена діячка мистецтв, Народна артистка України, професор Т. Б. Веркіна, доктор мистецтвознавства, професор О. Г. Рощенко, професор М. П. Калашник, заслужена артистка України, доцентка Н. І. Руденко, доценти Л. А. Кузьоміна, С. М. Белокур та ін.³

Роки навчання у виші – це період досягнення зрілості, коли здійснюється остаточне формування музиканта, вирішуються складні піаністичні проблеми, зміцнюється сценічна витримка, диференціюється відношення до стилю. Знання, здобуті в класах М. В. Ітигіної й особливо Н. Ю. Гольдінгер, створили ґрунтовну професійну основу, і тому фундаментальні принципи фортепіанної школи Регіни Самійлівни Горовиць, мали дати помітні професійні «сходи». ⁴ І дали. Це саме виявилось у виконавській та педагогічній діяльності Ніни Іванівни Руденко. Як підтвердження – звання Заслуженої артистки України, 165

¹ Руденко Н. І. Перші кроки навчання. Спогади. Колекція особових документів/ рукопис. - 2026

² Там саме

³ Руденко Н. Некоторые особенности становления и взаимовлияния педагогических взглядов М. В. Итигиной, Н. Ю. Гольдингер, Р. С. Горовиц. Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : зб. наук. пр. / М-во культури і мистецтв України, Харків. серед. спец. муз. шк.-інтернат / [редкол.: Алтухов В. М. та ін. ; упоряд. Калашник М. П.]. Харків : Основа, 2004. С. 21-30. Библиогр.: 5 назв., - С.26

⁴ Руденко Н. Некоторые особенности становления и взаимовлияния педагогических взглядов М. В. Итигиной, Н. Ю. Гольдингер, Р. С. Горовиц. Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : зб. наук. пр. / М-во культури і мистецтв України, Харків. серед. спец. муз. шк.-інтернат / [редкол.: Алтухов В. М. та ін. ; упоряд. Калашник М. П.]. Харків : Основа, 2004. С. 21-30. Библиогр.: 5 назв., - С.27

професійних музиканти, зокрема 22 студенти з Китаю, які виховані в її класі (за період з 1974 по 2023 рік) здобували освіту на кафедрі спеціального фортепіано ХНУМ імені Котляревського.

Родина Горовиць, яка мешкала в Харкові на межі XIX–XX століть, являла собою унікальний культурний та інтелектуальний феномен. Батько Володимира та Регіни Самійло Горовиць, був успішним інженером та підприємцем, випускником Київського університету Святого Володимира, який займався електрифікацією та промисловими постачаннями. Мати, Софія Яківна (у дівоцтві Бодик), була піаністкою, ученицею директора Харківського музичного училища Івана Слатіна. Саме вона заклала музичний фундамент для всіх чотирьох дітей: Якова, Регіни, Володимира та Григорія.

Самуїл Горовиць, будучи практичним бізнесменом, не менш глибоко поважав мистецтво, а Софія Бодик створила в домі справжній культ музики.

Щодо Регіни Горовиць, то Пласкін, наприклад, називає Регіну першим справжнім музичним критиком і захисником Володі, цитує спогади колег про те, що Регіна мала колосальний піаністичний дар, який вона свідомо підпорядковувала викладацькій діяльності після від'їзду Володимира за кордон.

«Регіна була не просто старшою сестрою; вона була першою справжньою супутницею Володі за клавішними інструментами. Її власна гра відзначалася вражаючою виразністю та залізним ритмом, що змусило багатьох вважати її майбутньою зіркою радянської сцени ще до того, як вона присвятила себе викладанню в Харкові».¹

Видатний американський критик Гарольд Шонберг аналізує феномен Горовиця та звертається до коріння піаніста, доводячи, що саме харківське музичне середовище та сімейне виховання сформували унікальний стиль Володимира. Він пише, що Горовиці були «інтелігентною, емансипованою буржуазною родиною», де вільне володіння французькою та німецькою мовами, а також щоденне музикування були нормою.

Він розглядає Регіну як найважливішу сполучну нитку між Володимиром та його батьківщиною. Через від'їзд Володимира у 1925 році

¹ Plaskin G. Horowitz. A biography of Vladimir Horowitz / G. Plaskin. — London & Sydney: Macdonald & Co, 1983.

родина зазнала тиску, і саме Регіна стала хранителькою харківського гнізда Горовиців. Вона стала педагогом Харківської консерваторії (згодом Інституту мистецтв імені І. П. Котляревського) та виховала плеяду видатних музикантів. Шонберг зазначає, що її виконавський клас високо цінували Генріх Нейгауз та Натан Мільштейн.

«У родині Горовиців музика була стихією. Мати, Софія, грала годинами, а сестра Регіна, яка володіла не менш феноменальною технікою, ніж її знаменитий брат, стала згодом легендарним педагогом у Харкові, передаючи ту саму палку романтичну традицію поколінням радянських піаністів».¹

А Девід Дюбаль, пише, що у їхніх бесідах Володимир Горовиць часто повертався спогадами до матері та сестри Регіни, тужачи за Харковом.

Піаніст із гордістю відгукувався про Регіну Самійлівну як про блискучого концертмейстера, яка долгі роки виступала в дуеті з видатним скрипалем Давидом Ойстрахом та співачкою Оксаною Петрусенко під час їхніх візитів до Харкова.

Як пише Дюбаль, Володимир згадував: «Моя сестра Регіна була видатною піаністкою. Якби вона виїхала зі мною тоді, у двадцятих, світ дізнався б про ще одного великого Горовиця. Але вона залишилася в Харкові, викладала, і її учні обожнювали її. Вона мала таке ж тонке відчуття звуку, як і я»».²

Ніна Іванівна згадує свої перші зустрічі біля рояля з Регіною Самійлівною Горовиць: «Це було, коли я вчилась, у 11му класі школи. Мій педагог, чудовий музикант, Ноемі Юліївна Гольдінгер, привела мене до неї на консультацію. В класі хтось ще займався. Регіна Самійлівна показувала біля рояля, ми, присутні, невдовзі були залучені до цього «дійства», і хвилювання пройшло само по собі. Я передбачала зіграти соль-мінорну сонату Шумана. Урок пройшов на одному диханні. Це був мій перший урок з Регіною Самійлівною Горовиць. І хоч це було давно, я дуже добре його пам'ятаю. Тоді

¹ Schonberg G. Horowitz. His life and music / G. Schonberg. — Sydney: Simon & Schuster of Australia Pty Ltd., 1992, С. 51

² Dubal D. Evenings with Horowitz. A personal portrait / A. Beider. — N-Y.: Carol Publishing Group Edition, 1994., С. 112

протягом навчального року я показувала ще сі-бемоль мінорний етюд Ліста (з трансцендентних), мі мажорне Скерцо Шопена. Було дуже цікаво почути думку такого прекрасного мзиканта, відчуті її дотик до тих творів. [.....] Цілком природньо, що вступаючи до консерваторії, я мріяла вчитися саме у Регіни Самійлівни. Я знала, що це непросто, так як в неї велике навантаження, є свої учні, які закінчили школу, до того ж вона віддавала перевагу хлопцям за роялем. Але я сподівалась...¹ І сталося все якнайкраще.

На уроках Регіни Самійлівни панувала атмосфера доброзичливості та вимогливості. Це допомагало в процесі роботи максимально концентрувати увагу на зауваженнях та успішно реалізовувати свої наміри.

Її захопленість передавалася учням, виховувала любов до щоденної роботи, спонукала до пошуку. Вона уявляла урок «як творчу співдружність». Взаємоконтакт з учнем утворював стимул для роботи.

Блискуче володіння мистецтвом влучних компактних визначень спиралося на енциклопедичне знання не лише музики, але й живопису, поезій, літератури.

Слова Регіни Самійлівни вражали яскравими образами. Вона вела уроки дуже емоційно, своїм романтичним піднесенням захоплювала учня, запалюючи його фантазію. [...]

Головним завданням для неї було виховання творчої особистості учня.

Для цього Регіна Самійлівна використовувала поєднання методів показу гри на інструменті й словесних пояснень та порівняльного аналізу. Все це сприяло творчому пошуку. До щоденної роботи включалися елементи проблемного навчання. Вміння педагога стати на позиції учня допомагало останньому самостійно відкрити новий твір.²

Від неї можна було почути: «педаць беруть вухами», «пасаж – не натовп, кожна нота – індивідуальність», «довіряти розумним пальцям», «ріано – це теж саме forte, тільки далеко», «кожен палець повинен мати своє обличчя»...³

«В роботі над звуком Регіна Самійлівна Горовиць намагалася досягти

¹ Руденко Н. І. Горовиць та її уроки. – К., 2001. – 248 с.- С. 238-239

² Руденко Н. І. Горовиць та її уроки. – К., 2001. – 248 с., - С.16

³ Там саме, С. 212-213

співучого звучання за допомогою характерного м'якого глибокого занурення у клавіатуру. Багато уваги приділяла вихованню внутрішнього слуху та відчуття фактури, як своєрідного виду партитури. Ретельне прочитання тексту, уважне ставлення до авторських вказівок було головним завданням в роботі над твором. Систематична робота над технікою розглядалась тільки у поєднанні зі змістом.¹ Виховання вимогливості та критичності до себе, формування в учнів широкого музичного та художнього кругозору були основою творчого розвитку молодого музиканта. Ці традиційні для вітчизняної педагогіки положення підкріплювалися специфічними прийомами гри, які можна було здобути тільки завдяки інтенсивній концертній діяльності.²

Схильність до ансамблевого музикування сприяла особливому ставленню до тембрових можливостей фортепіано, збагаченню звукової палітри інструменту, пошуками оркестральних та інструментальних барв, вимагало нових піаністичних прийомів звуковидобування.

«На думку Регіни Самійлівни, рояль і соліст (інструменталіст чи співак), завжди намагаються бути рівноправними, та якби кожний, відповідаючи за свій «шар» фактури, створюють своєрідну поліфонічність твору. Призов «поважати» акомпануючи голоси сприймається ставленням до них, як до рівноправних учасників загальної спільної «дії».

Регіна Самійлівна вважала дуже цінним ансамблеве музикування. Гра з партнером [...] на її думку, сприяла розвитку метроритмічного почуття. В цьому виявлявся і концертний досвід. Зіграли свою роль також заняття зі співаками в класі камерних співів. За роки дихання та специфічність вокального інтонування, опертість та співучість звуку, пошуки тембрів, побудова фрази – весь цей багатий досвід передавала вона учням в своєму класі.»³

¹ Руденко Н. Некоторые особенности становления и взаимовлияния педагогических взглядов М. В. Итигиной, Н. Ю. Гольдингер, Р. С. Горовиц. Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : зб. наук. пр. / М-во культури і мистецтв України, Харків. серед. спец. муз. шк.-інтернат / [редкол.: Алтухов В. М. та ін. ; упоряд. Калашник М. П.]. Харків : Основа, 2004. С. 21-30. Библиогр.: 5 назв., - С.28

² Там саме, - С.28

³ Руденко Н. Некоторые особенности становления и взаимовлияния педагогических взглядов М. В. Итигиной, Н. Ю. Гольдингер, Р. С. Горовиц. Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : зб. наук. пр. / М-во культури і мистецтв України Харків. серед. спец. муз. шк.-інтернат / [редкол.:

Отже, педагогічні принципи М. В. Ітигіної, Н. Ю. Гольдінгер, Р. С. Горовиць формувалися в різних навчальних закладах у різні часи під керівництвом досвідчених викладачів, мають точки поєднання і в той же час відрізняються один від одного.

Так, М. В. Ітигіна проявила себе, як педагог-методист, педагог-організатор, що спиралась на практичну роботу.

Н. Ю. Гольдінгер тривалий період суміщала виконавську та педагогічну роботу, намагаючись утримувати певну рівновагу та привносила у педагогіку деякі особливості виконавського мистецтва.

Р. С. Горовиць, присвятивши інтенсивній виконавській роботі доволі довготривалий творчий період після закінчення консерваторії у подальшій педагогічній діяльності спиралась на величезний накопичений досвід, концертування, де крім сольних виступів, велике місце займало ансамблеве музикування «вищого гатунку».¹

Згадаємо, що її партнерами були Н.Мільштейн, Д. Ойстрах, М. Полякін, А. Лещинський, Є. Гілельс та інші відомі музиканти.

«Ці три видатні педагогині, йшли до учня різними шляхами, доповнювали методи одна одної, збагачували їх знаннями на різних стадіях зростання, на кожному новому етапі творчого розвитку, стимулюючи професійний зріст.

Можна з упевненістю стверджувати, що взаємовплив їхніх педагогічних принципів відчутно виявляється у педагогіці та виконавстві, як продовження кращих традицій вітчизняної фортепіанної школи».² [зел. С 29-30] Їхній неймовірно високий рівень професійної педагогічної культури сприяв вихованню різних, несхожих між собою яскравих творчих індивідуальностей.

Однією з таких творчих індивідуальностей, яскравою особистістю саме можна назвати Ніну Іванівну Руденко!

Алтухов В. М. та ін. ; упоряд. Калашник М. П.]. Харків : Основа, 2004. С. 21-30. Библиогр.: 5 назв., - С.29

¹ Там саме, С.30

² Руденко Н. Некоторые особенности становления и взаимовлияния педагогических взглядов М. В. Итигиной, Н. Ю. Гольдингер, Р. С. Горовиц. Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : зб. наук. пр. / М-во культури і мистецтв України, Харків. серед. спец. муз. шк.-інтернат / [редкол.: Алтухов В. М. та ін. ; упоряд. Калашник М. П.]. Харків : Основа, 2004. С. 21-30. Библиогр.: 5 назв., - С.30

Ніна Руденко, піаністка, педагог, музикознавиця, отримала гідне виховання у родині, де по-справжньому любили музику та професійно нею займалися. Цінували високоморальні якості, з повагою ставилися до дітей, родичів, колег, самовіддано працювали, були чесними та справедливими. Вона наслідувала від своїх батьків все найкраще.

З'ясовано, що ключовий вплив на формування виконавської майстерності Н. І. Руденко справили Ноемі Гольдінгер та Регіна Горовиць. Спадкоємність їхніх педагогічних методів (культура звуку, ретельність роботи над текстом) стала органічною частиною власного стилю Ніни Іванівни.

Якісна освіта, яку вона отримала від найвідоміших представниць піаністичної культури Харкова, стала проявлятися у молоді піаністки бездоганною педагогічною інтуїцією (від М. В. Ітігіної), відчуттям «рівноваги» та логічним з'єднанням виконавства та педагогіки, що проявлялося на заняттях з учнями (від Н. Ю. Гольдінгер), збагаченням інструментального забарвлення звуку специфічними прийомами вокального та ансамблевого музикування (від Р. С. Горовиць), що надало артистичному обліку Ніни Руденко, як піаністці, унікальної звукової витонченності та привабливої технічної свободи.

У першому розділі реконструйовано процес формування Н. І. Руденко як особистості та професіонала. Виявлено, що її становлення було зумовлене синтезом родинних традицій, унікального середовища харківської піаністичної школи та прямим впливом видатних педагогів-майстрів.

РОЗДІЛ 2 ТВОРЧА, ПЕДАГОГІЧНА ТА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Н. І. РУДЕНКО

2.1. Педагогіка Н. І. Руденко — початок та розвиток

Ніна Руденко звертає увагу на певні особливості, які слід враховувати, розглядаючи початок педагогічного шляху здобувача освіти. Вступаючи до вищого професійного навчального закладу студенти ще не мають достатнього педагогічного досвіду. Однак, слід зазначити, що з теоретичними основами процесу викладання деякі з них були знайомі, якщо вчилися у музичних фахових коледжах (музичному училищі), там, де надається диплом з кваліфікацією педагога, що відкриває можливість викладання в музичній школі. Тобто це означає, що студентам там викладають педагогіку та методику навчання гри на інструменті. Щодо музичних ліцеїв (шкіл-десятирічок), то в цих навчальних закладах не викладають теоретичні основи зі спеціальності та видають по закінченню музичного закладу не Диплом, а Свідотство про здобуття повної загальної середньої освіти. Що офіційно не надає права викладати у державній музичній школі спеціальний інструмент, а також працювати концертмейстером, тому що концертмейстер відноситься до категорії педагогічних працівників. Якщо музикант не має належного Диплому, він може влаштуватися акомпаніатором у аматорський гурток, музичну студію, приватну музичну школу чи інший заклад у сфері приватного викладання, а також у ресторані, кафе, барі де потрібна жива музика (наприклад джазові імпровізації).¹

Звісно, що важливими факторами працевлаштування є достатній професійний рівень володіння інструментом. Тому керівники ДМШ не згодні надавати роботу тому, хто не вчився в інституті, університеті чи академії.

Коли в такі виші вступають абітурієнти, частина студентів має уявлення про методику, педагогіку, а інші — ні: у музичних ліцеях такі навчальні дисципліни не входять до навчальної програми. Таким чином, студенти різного

¹ Руденко Н. І. Сходинки майстерності: спогади / рукопис. Колекція особистих документів — 2026

рівня освітності (I-II курси) об'єднуються у групи та комунікують одночасно: одні - удосконалюючи свої знання, інші – пізнаючи нове.

Процес оволодіння необхідним теоретичним знанням у сфері викладання, на нашу думку, є **1-ю сходинкою** до професійного ставлення викладача.

Це означає, що можна переходити до практичної роботи, тобто до **2-ї сходинки** у оволодінні професією. Для того у виші створено сектор педагогічної практики, який діє як зменшена модель ДМШ, в якому студенти з 2-го по 4-й курс навчаються навчати учнів різних за віком та здібностями.¹

Ніна Іванівна згадує цей період свого життя: «Педагогічна практика починалась на другому курсі. Займалися під наглядом консультанта. У кожного студента був один учень. Консультант спостерігав за заняттями. 1 раз на тиждень чи на два тижні. Це залежало від того, як практикант впорався із завданням. Прослухавши урок, консультант міг підкорегувати розподіл часу уроку, порадивши більш вдалий варіант: звернути увагу студента на посадку учня, зручна чи ні; підказати прийом, який більш ефективний у роботі та призведе до успіху; виправити помилки у спілкуванні з учнями, допомогти у складанні програми. Мені пощастило: я займалась на цілий рік більше, бо вступила я відразу на 2-й курс, так вирішила комісія (зіграли свою роль золота медаль, відмінні показники в школі зі всіх музичних дисциплін; високий рівень та складність вступної програми, що виконувалась; впевнені відповіді на співбесіді з теоретичних питань з фаху, що виявили неабияку ерудицію, а також відмінні оцінки на всіх чотирьох іспитах з сольфеджіо та гармонії в період вступу).

Отже, мене зарахували на 2 курс не за моїм бажанням. Навпаки, я була дуже засмучена: мені хотілося вчитися в класі Регіни Самійлівни Горовіць 5 років, а не 4! До того ж навантаження було велике: ходити на лекції з 2-м курсом, в той же час здавати всі предмети з 1 курсу, готуючись самостійно. Але все вийшло якнайкраще! Регіна Самійлівна підтримала мене у бажанні

¹ Руденко Н. І. Сходинки майстерності: спогади / рукопис. Колекція особистих документів — 2026

затриматися на 2 курсі на рік.... Вчитися зі своїми друзями, з якими вчилася в школі, і перебувати у її класі 5 років, а не скорочено 4!

Іспити за 2 курс, як було потрібно, всі склала. Та від лекцій 2-го курсу тому була вільна, тільки ходила на іноземну мову та на музичні предмети. До речі, мені пощастило, тому що і педпрактика в мене була на рік більше, ніж у всіх інших студентів. Концертмейстерський клас який починався для всіх з 2-го курсу для мене вже почався рік тому і камерний ансамбль я теж вже другий рік відвідувала, а це означало, що можна опанувати більше творів, більше отримати досвіду. Я дуже раділа такій ситуації.¹

Керівники сектору педпрактики розподілили учнів серед практикантів. Допомогали скоординувати розклад. В когось були різні учні протягом кожного року, чи міг бути варіант, коли учень приходив у 1-й клас, чи 0 клас, та перебував у свого викладача-студента всі три роки.

Ніна Іванівна продовжує: «В мене були учні різного віку: одна дівчина – учениця школи педпрактики – була студенткою в інституті радіоелектроніки. Ми вчили з нею «Італійський концерт» Баха. В мене навіть займалася дівчинка студентка-практикантка, Н. Філіпенко. Я була її консультантом, тепер вона завідувач кафедри спеціального фортепіано ХНУМ ім. І. П. Котляревського».²

Важлива роль була у педагога-консультанта: під час занять ще зовсім необізнаного педагога-студента підмітити, підказати, виправити, прокоментувати, прослідкувати, чи виправлено і т. д. всілякі негаразди, що виявилися у роботі педагога-студента, який частіше за все був новачком. Діяльність педагога-консультанта виявлялася вкрай важливою, але не тільки педагог-консультант допомагав зростати молодому фахівцю. У набутті досвіду бере участь і «колектив викладачів», студентів-практикантів: підготовка вихованців до академічних виступів (академконцерт, іспит), обговорення виступів, оцінювання з урахуванням критерія оцінки учня, виховання вміння висловлюватися чітко, лаконічно і по суті, розкриваючи певні питання піаністичних проблем.

¹ Руденко Н. І. Сходинки майстерності: спогади / рукопис. Колекція особистих документів — 2026

² Там саме

Ніна Іванівна згадує: «вражала серйозність, з якою студенти готуються, як стараються, що б їхній вихованець був відібраний на відкритий концерт в кінці кожного семестру, який є маленьким святом насамперед для батьків, для педагога (студента), його наставника та для самого виконавця». ¹

Можна сказати, що школа педагогічної практики – це серйозна справа, яка дуже потрібна студенту, що б він міг відчувати себе викладачем. Доречі, вони і відкриті уроки проводили.

Але не тільки в цій чудовій школі, де роблять перші серйозні кроки майбутні викладачі, закладається жага до педагогічної роботи. Особливе значення має контакт студента з їхніми педагогами: с фаху, концертмейстерського класу та камерного ансамблю. І це є **3-тя сходинка** на шляху до професії педагога.

Ніна Іванівна висловлює свою думку: «Кожен студент усотує багато чого від свого педагога: атмосферу класу, манеру висловлювань, насиченість і темп уроку, продуктивність, доброзичливість та вимогливість наставника, радість спілкування, обмін енергіями... Регіна Самійлівна часто пропонувала спробувати себе в ролі педагога та призначала «пройти» з товаришем той чи інший твір: так я проходила зі Світланою Захаровою 30-ту сонату Бетховена, Хроматичну фантазію та фугу Баха. Це була така маленька «Студія асистентів». І як же це корисно, цікаво і відповідально було! Майже кожен брав участь у такій роботі

«У кожній спеціалізації є свої особливості. Також не проходили безслідно заняття з концертмейстерства (у мене була чудова педагогіня І. Козловська) та з ансамблевого музикування (викладачі Й. Гельфанбейн, І. Гайда). У мене було кілька ансамблей, тому що я провела на цій кафедрі на рік більше. Мені і моїм друзям хотілося більше грати. І така можливість була: віолончельні сонати Бетховена, Прокоф'єва, Рубінштейна, Сен-Санса, Дебюссі, Шостаковича; скрипкові сонати Бетховена № 5, 7, 8; квінтети Шумана, Шуберта, Шостаковича, Бетховена (ф-но і 4 духові інструменти, на

¹ Руденко Н. І. Сходинки майстерності: спогади / рукопис. Колекція особистих документів — 2026

жаль його виконують дуже рідко). Все це справжня казка, а не музика.¹

Трудова діяльність Ніни Іванівни Руденко почалась ще за роки студентства (на 4 курсі). З 1968 року Ніна Іванівна працювала концертмейстером у класі скрипки на кафедрі оркестрових інструментів. У 1970-1971 році – педагогом і концертмейстером культосвітнього училища. 1971-1972 роки – педагогом кафедри концертмейстерської майстерності Харківського інституту мистецтв, 1972-1974 рр. – педагогом кафедри загального і спеціалізованого фортепіано ХІМ. З 1974 до 2023 рр. працювала на кафедрі спеціального фортепіано, з 1977 — старший викладач, 1991 р. – на посаді доцента, 2019 р. – вчене звання – доцента.²

2003-2012 – заступник декана по роботі з іноземними студентами.

1995-1996 рр – викладач Харківського музичного училища ім. Б. Лятошинського;

1997-1998 рр. – викладач фортепіано в Харківському національному педагогічному університеті ім. Г. Сковороди (ХНПУ). Від 1994 – викладач, 2010 – викладач-методист вищої категорії Харківської середньої спеціалізованої музичної школи-інтернату (ХССМШі) зараз Харківський державний музичний ліцей (ХДМЛ). У школі 25 учнів закінчили школу в класі Ніни Іванівни. Майже всі продовжували свою освіту у вишах. Зараз Ніна Іванівна продовжує викладати в ХДМЛ.³

Певним відзеркаленням щільності графіку завантаження Ніни Іванівни, (окрім педагогічної праці) з одного боку, а за іншого – відображенням характерних рис, проявів часу може слугувати її звіт про роботу за 5 років з архиву ХНУМ 1984-1989 рр.:

- *За 5 років закінчили ХІМ 17 студентів – 9 денне відділення, 8 – заочне відділення*
- *4 – з відзнакою – Є. Воронаєв, М. Калашнік, Н. Волокітіна, А. Лоцкіна.*

¹ Руденко Н. І. Сходінки майстерності: спогади / рукопис. Колекція особистих документів — 2026

² Руденко Н. І. Трудова книжка : архівний документ // Особистий архів Н. І. Руденко. — Арк. 1–5.

³ Руденко Н. І. Фрагменти педагогічної біографії: спогади / рукопис. Колекція особистих документів — 2026

- *Кваліфікацію «Концертний виконавець» отримала М. Калашнік*
- *Всі працюють за розподілом.*
- *В теперешній час в класі навчаються 7 студентів на денному відділенні, 7 на заочному відділенні, 2 -на підпрактиці.*
- *1985 – концерт с творів Баха, Бетховена, Шопена, Дебюссі*
- *1986 – ансамблевий концерт з Оленою Кононвою*
- *1987 – концерт з творів Скарлатті, Бетховен, Мендельсон, Шуман*
- *1988 – концерт з творів Бах, Гайдн, Моцарт, Бетховен – з циклу історичних концертів ХІМ*
- *1989, листопад, концерт Моцарт, Брамс, Шуман*
- *Відбулися концерти у Дніропетровські, Куп'янську, Воронежі, ДМШ Харкова*
- *Відбулися виступи 4 концерти класу (1985, 1986, 1987)*
- *Виступи на телебаченні: Бетховен, Шопен (неодноразово)*
- *Студенти постійно виступають з сольними програмами в дитячих музикальних школах.*
- *Методична робота*
- *1984 - клас по спеціальності, як основа для навчання суміжним дисциплінам*
- *Діалектика формування єдності художніх уявлень та технічних навичок – у методкабинеті ХІМ*
- *1985 у Миколаєві опубліковані тези доповіді на конференцію.*
- *Провела методсеінар для педагогів Залізногорська ДМШ Курської області.*
- *Виступала на конференціях професорсько-педагогічного складу 1985, 1986, 1987*

- *Брала участь у створенні озвучених посібі в форматі «мінус 1».*
- *Просвітницька робота: керівник Клубу любителів музики*
- *1 БК ХТЗ 1985-1986*
- *2. СШ №8. Постійно*
- *Провела відкриті уроки: слухачам інститута культури, музшколи Куп'янську, викладачам ХМУ.*
- *Громадська робота*
- *Член профспілки ХІМ*
- *Член методичної ради по ТЗН*

12.09.1989 ¹

Поширенню досвіду сприяють проведені майстер-класи та методичні семінари: у Сєверодонецьку (2010-2016), Дніпродзержинську (Кам'янському) (2014-2016), Мелітополі (2005-2016), Кіровограді (Кропивницькому) (2007-2013), Каховці (2011-2021), Житомирі (2008), Варшаві (2002), Львові (2023). Методичні семінари: у Мелітополі (2016), Сєверодонецьку (2009, 2015), Луганську (2009), Донецьку (2008). Працювала головою державних іспитів у Кам'янському фаховому музичному коледжі (2015-2017)

Педагогічний досвід доповнюється роботою в складі журі різноманітних конкурсів та фестивалів: перший всеукраїнський конкурс піаністів ім. Світлани Зхарової, (Харків, 2025); «До 105 річниці ХНУМ ім. І. П. Котляревського (Харків, 2023); «Харківські асамблеї» (Харків, 2016); «Музичний калейдоскоп» (Дніпродзержинськ, 2004, 2014, 2016); «Каховка запрошує» (2011-2022 - голова журі). «Мой мир – искусство» (Харків 2014); «Созвучие (Маріуполь 2009); «Ландыш» (Харків. 2005-2008); Фестиваль «Слов'янської фортепіанної музики» (Мелітополь, голова журі «ДМШ з 2006-2013). ²

¹ Особова справа Руденко Ніна Іванівна. - Архів Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. - Фонд № Р-6067. Справа №228. Опис 3 - О. – 245 с., С.1-3

² Руденко Н. І. Фрагменти педагогічної біографії: спогади / рукопис. Колекція особистих документів — 2026

«Цікавий досвід спілкування з учнями та педагогами отримуєш під час консультування дитячих музичних шкіл та шкіл мистецтва. Мені довелося бути у ролі консультанта у ДМШ № 5 ім. М. Римського-Корсакова (сердина 2010 років), та № 4 ім. Леонтовича (сер. 1990-х років).

Своєрідний досвід отримала у листопаді 2022- січні 2023 рр., вересні 2024 р, коли читала цикли лекцій та проводила майстерклас у межах онлайн фахової школи. Для тих фахівців, що підвищують кваліфікацію, залишилися афіши.

Сама я теж не відмовлялась від такої форми збагатити свій досвід. У 2021 році підвищення кваліфікації було у Одесі (за планом), а перебуваючи у Львові під час евакуації, вирішила у 2023 році пройти підвищення кваліфікації у Львівській національній музичній академії (за власною ініціативою), було дуже цікаво познайомитися з їхнім творчим життям». ¹

У діяльності Ніни Іванівни є багато подій, які пов'язані з педагогічною роботою. Ось що вона розповіла: «Були періоди, коли ХССМШі проводила Міжнародні щорічні музичні фестивалі «В гостях у Айвазовського», які проходили у м. Феодосії (з середини 1990-х років до 2013 р.), з моєю участю – з 2005-2013. В межах цього фестивалю були виступи учнів, педагогів, запрошених фахівців та працювала Літня музична школа, в якій 2 тиждні навчалися учні з різних куточків України та студенти з Китаю, що приїхали разом зі мною з концертами (25 людей) та хотіли щось дізнатися і зі своєї спеціальності. Так було з китайцями три роки 2009, 2010, 2011р. Та після перерви фестиваль відновився вже у Миргороді і змінив назву – «В гостях у Гоголя» (2015-2019). А у теперішній час – знов перерва...»²

Щороку учні та студенти Ніни Іванівни готують концерт класу. Це дуже відповідальний захід як для педагога, так і для його учнів. «В концерті класу зазвичай беруть участь всі студенти класу, - продовжує Ніна Іванівна. Це улюблений захід для педагога та його вихованців. Традиція почалась ще у 1980-ті роки, а регулярними концерти стали з 1995 року. Учні та студенти

¹ Там саме.

² Руденко Н. І. Фрагменти педагогічної біографії: спогади / рукопис. Колекція особистих документів — 2026

об'єднуються, готуються, хвилюються, виступають охоче, кожен сам вибирає собі п'єсу зі свого репертуару, з якою буде виступати. Обов'язково обґрунтуємо всю програму в інших навчальних закладах, щоб відтворити обстановку, яка схожа на концертну. Концерт класу – це «Звітний концерт» в повному сенсі. Таким чином дізнаєшся результат роботи протягом року, освідомлюються шляхи подальшого зростання, зміцнюється підтримка колег «під час концерту». Діти особливо люблять, коли ми їдемо до іншого міста. Ми всі відчуваємо, що там на нас чекають, нам раді. І це надихає учасників, зближує їх, підіймає настрій та захоплює. Я вбачаю в проведенні концертів класу подвійну користь: підтримка в середині нашого колективу та стимул для подальшої роботи, то є виховна та професійна роль заходу, який всі ми готуємо з натхненням». ¹

Ніна Іванівна повертається до теми «Концерти класу». «Ми завжди намагались записувати виступи, щоб залишити щось на згадку, бо наша спеціальність породжує ефемерні звукові враження – звуки, які тільки що принесли нам насолоду, розчиняються у повітрі нескладно швидко.

На жаль не всі концерти записані якісно. Більш вдалим були ті, що робили китайські студенти (з 2004 по 2014). Але де вони зараз, сказати не можу.

Особливими можна назвати концерти, які пов'язані з теперішньою ситуацією воєнного стану. Є записи до Методичного дня конкурсу «Каховка запрошує». За 10 років це був перший конкурс, що пройшов у форматі онлайн. Тоді у неділю, 20-го лютого 2022 року було зроблено записи концерту класу, після нього Соната Гайдна у моєму виконанні та урок з ученицею 9-го класу над двома творами М. Скорика з його Партіти № 5.

Було посилення на цей захід, але я його поки не знайшла.

Другий концерт з того ж часу. По-своєму особливий. Він датований 2023 роком. Знаковий концерт. Ідею запропонували самі здобувачі освіти. Він мав назву: «Грають всі. Концерт з минулого». Виконувалися твори тільки

¹ Руденко Н. І. Фрагменти педагогічної біографії: спогади / Колекція особистих документів, рукопис. — 2026

українських авторів. В багатьох вже своїх акустичних інструментів не було, ролі були не для всіх досяжні, а грати хотілося дуже! Тому записи робили на всьому, на чому змогли. Свої записи діти надсилали куди вони домовилися, один найбільш обізнаний хлопець, який вчився не тільки в університеті мистецтв, а ще й в університеті радіоелектроніки, збирав їх, доводив до ладу, передавав іншому моєму учневі, який 2-3 роки тому закінчив 2 факультета: фортепіано та історико-теоретичний, вже викладає в університеті історію музики. Він зробив анотації та записав. Ще у нас є і концерт-ведучій Олександр Лисичка та є посилання на нього, можна послухати.¹

Традиція продовжується. Минулого року у травні відбувся концерт класу (всього 4 учні: 2 зовсім маленькі, та двоє по старше. І знов в цьому році теж готові звітувати. Життя триває».

Існують записи двох інтерв'ю. після концерту з Ніною Іванівною, які сталися у Мелітополі (бесіда з директором школи, першою випускницею Ніни Іванівни), та бесіда зі студенткою Мариною Перовою, яка була ініціаторкою в цьому питанні.

Щоб дізнатися про людину недостатньо думки чи враження одної особи: треба поговорити з іншими людьми, хто спілкувався з нею в різних життєвих ситуаціях, спостерігав у всіляких обставинах або мав швидкоплинну зустріч.

Ми розшукали таких людей, що знають Ніну Іванівну вже багато часу: це її учні, колеги, друзі, батьки учнів, знайомі. Вони із задоволенням поділилися спогадами, коли спілкувалися щільно, у когось це було певний період, у когось майже все творче життя.²

Ми вже познайомилися, як офіційно проходило здобуття освіти з дитинства до дорослого віку місткіні, як відбувалося творче дорослішання у виконавській та педагогічній діяльності. Сподіваємось, що наші зустрічі з цими людьми, спілкування з ними, бесіди, розмови, їхні спогади, записи, що зроблені в період спілкування та через багато років, допоможуть по крихтах створити правдивий багатогранний образ – цікавої, творчої людини та

¹ Руденко Н. І. Фрагменти педагогічної біографії: спогади / Колекція особистих документів, рукопис. — 2026

² Там саме

музиканта, людини досвідченої, обізнаної, ерудованої, яка закохана у музику, у свою професію, яка знає багато піаністичних секретів, що відкривалися їй упродовж життя, з радістю, з палким бажанням, захоплено. Натхненно розкриває їх інтим всі, хто хоче дізнатися.

Сама Ніна Іванівна у бесіді каже: «Я не маю права чогось не передати своїм учням: мене занадто якісно вчили неймовірно талановиті педагоги, в результаті я багато знаю, і дуже люблю працювати, передавати ці знання іншим. Мабуть тому так багато людей отримали освіту під моїм керівництвом».¹

Зауважимо: більше 160 випускників, що розповсюджують досвід педагогині, почали усотувати знання ще у минулому столітті та перенесли свій досвід, свої знання у сучасність.

Ніна Іванівна продовжує: «Це ті, що отримали свій диплом можна сказати з моїх рук». А скільки ще таких що просто приїжджали на консультації із педагогом. Часто приїжджаючи з учнями педагоги сиділи, і слухали, та записували протягом уроку. Так було нещодавно, перед війною протягом 2021-початком 2022 років. З Запоріжжя приїжджала педагог Олена Кагановська. В минулому випускниця ХНУМ ім. Котляревського, клас Валентини Федорівни Шукайло, привозила своїх двох дівчат, учениць Аліну Барсеган та Дарину Ільїну. Вони завжди, (то було кілька разів) приїжджали втриьох. Транспорт із Запоріжжя до Харкова та, головне, щоб потім повернутися назад, не дуже «пристосований» до консультацій, особливо, коли програма велика, і хочеться всі твори встигнути проробити. А ще й педагог у такому творчому піднесенні – щось питає, щось записує та каже: «Це для мене такі чудові майстер-класи». І ці слова надихають, хочеться дати більше і краще. Та ще, що б на потяг додому встигли...»²

Ми захотіли дослідити, чому в класі Н. І. Руденко навчалася(і навчилися!) стільки людей? Бо у всіх педагогів кафедри спеціального фортепіано кількість випускників класу ледве доходить до ста!

¹ Руденко Н. І. Фрагменти педагогічної біографії: спогади / Колекція особистих документів, рукопис. — 2026

² Руденко Н. І. Фрагменти педагогічної біографії: спогади / Колекція особистих документів, рукопис. — 2026

В чому особливості феномену привабливості? Чому саме здобувачі освіти намагалися потрапити саме до класу Ніни Іванівни?

Згадує Наталія Євгенівна Бутирська, яка викладає фортепіано вже 40 років: «Мені пощастило потрапити до класу Ніни Іванівни Руденко, яка належала до когорти молодих, яскравих Харківських піаністів. Ще студенткою музучилища я вперше почула Ніну Іванівну на концерті випускників легендарної Регини Самійлівни Горовиць. Вона грала чудово, зухвало Шосту сонату Прокоф'єва, грала яскраво, потужно, захопливо. Виконавиця виявилася чарівною молодого жінкою, усміхненою, енергійною та дуже доброзичливою. Надалі я постійно була на її концертах... (ставши її студенткою, я потрапила в справжню творчу родину, де відчувалася тепла, дружня атмосфера)¹

Звісно, що б дізнатися про людину, фахівця, треба з ним хоч трошки познайомитись. До того ж важливо зрозуміти, на якому рівні твоя майстерність сьогодні, в якому стані програма, яку ти намагаєшся виконувати. І тоді майбутній абітурієнт приїжджає до якогось педагога кафедри на консультацію. Це процес, чи така спонтанна зустріч, підтримується, тому що тільки так колектив кафедри може дізнатись, кого ми будемо навчати в майбутньому.

Чому багатьом хотілося потрапити до класу саме цього педагога?

Основні причини, гадаємо, професійного та психологічного плану. Більш за все до Ніни Іванівни приїжджали люди, що вчилися у Северодонецькому, Кропивницькому, Херсонському, Дніпродзержинському, Дніпропетровському, Житомирському, Харківському училищах та ін. Це міста, куди Ніна Іванівна приїжджала з концертами регулярно, зі своїми сольними виступами та концертами класу.

Згадує Альона Погода: «Особливе місце у моїх спогадах займають наші поїздки з концертами в інші місця України та за її межі. Це були не лише виступи, а й спільні дороги, розмови. Підтримка і відчуття справжнього творчого життя. Саме тоді я вперше відчула, що музика – це не просто

¹ Бутирська Н. В. Творча родина класу Н. І. Руденко: Колекція особистих документів. спогади / рукопис. – 2026.

навчання, а шлях, яким хочеться йти далі.

Завдяки професіоналізму, вимогливості та щирій вірі Руденко Ніни Іванівни в мене, я обрала шлях професійної піаністки.

Озираючись назад, я чітко розумію: без Ніни Іванівни мій шлях міг би скластися зовсім інакше. Її віра, підтримка і любов до музики стали тією основою, яка й досі допомагає мені рухатися вперед і не втрачати натхнення».¹

Часто в таких поїздках відбувалися ще й майстер-класи, коли людина (педагог) прилюдно демонструє не тільки свої професійні надбання, а й вміння та стиль їх доведення до учня. Тобто під час проведення майстер-класів аудиторія (а серед присутніх є ті самі майбутні гіпотетичні абітурієнти) знайомилися з атмосферою в класі. В цьому головним важелем є привабливість атмосфери, тобто психологічної обстановки у класі: легкість спілкування, обопільне взаєморозуміння та взаємодієвість, коли учень і педагог налагоджують взаємні стосунки для досягнення мети.

«В класі панувала взаємна повага та спільна творчість. Для мене особисто це було надзвичайно важливо, бо я не терпіла диктату. При тому авторитет Ніни Іванівни завжди був дуже високим її талант Глибокий професіоналізм широкопрогресивна освітність і культура, відданість справі, стійкість, рідкісна працьовитість і організованість, вражають».²

Важливі здається, позитивний настрій, гумор, відчуття підтримки та елементарна, але щиросердна, посмішка. Цікаво. Але про посмішку Ніни Іванівни згадують кілька авторів спогадів: «Виконавиця виявилася чарівною, молодою жінкою, усміхненою, енергійною та дуже доброзичливою».³

Ця невимушена природна манера спілкування, захопленість процесом відразу налаштовує до налагодження дружніх стосунків, створює комфортність навіть у подоланні труднощів.

Під час уроку стає необхідним звернутися до інструмента з метою показу того чи іншого фрагменту твору. Це важливий прийом. Коли учень «через вухо» сприймає звучання інструменту. А на майстер-класах це ще й

¹ Погода О. С. Спогади про навчання у класі Н. І. Руденко / рукопис. Колекція особистих документів – 2026.

² Бутирська Н. В. Творча родина класу Н. І. Руденко:/ Колекція особистих документів. Спогади, рукопис. – 2026

³ Там саме

«необхідність» продемонструвати своє вміння володіти звуком та свою технічну майстерність. Звісно, якісний показ приваблює.

Словесні висловлювання часто використовуються для оцінки виконання твору учнем, його заохочення для оцінки старанності в роботі, для похвали.

Однак, помічаємо, до висловлювань, до порівнянь треба ставитися відповідально, бо все, що стосується ерудиції теж «додається» учням до скарбнички позитивних рис викладача.

Ніна Іванівна розповідає що «часто у спілкуванні з учнем, з педагогами на методичних заходах (лекціях та семінарах, а також на майстер класах) складно втриматися, що б не процитувати видатного педагога Регіну Самійлівну Горовиць, до якої я маю відношення, як до вчителя, як до колеги, до найерудованої людини. «Запасіться терпінням: робота над твором нескінченна», «талановита людина має схильність, її треба обережно плекати. І в певному стилі можна добитися дуже високих результатів». «Ціль урока – настроїти учня на роботу в класі. Його активність, інтерес та увага повною мірою залежать від вас».¹

Привабливість педагога – у його професійності. Про спілкування згадує мати учениці Катерини П, яка познайомилась з Ніною Іванівною, коли донці було 13 років. За 5 років тісного спілкування дівчинка продемонструвала неабияке творче зростання: вступила до Харківського музичного ліцею до 9 класу. Закінчила його, вступила до ХНУМ ім. ІВ. П. Котляревського, провчилася перший семестр.

У зв'язку з війною поїхала з Харкова та вступила у м. Гронінген до Prinns Claus Conservatorium (Голандія) де зараз навчається на 4 курсі, має успіхи. «Озираючись на ці 5 років навчання. Я відчувала щиру вдячність Ніні Іванівні. Її уроки були сповнені уваги, вимогливості та щирої віри в дитячі можливості.

Вона вміла пояснювати складне просто, знаходила потрібні слова підтримки перед виступами та надихала не здаватися. Коли щось не виходило. Завдяки її професіоналізму, чуйності і любові до музики моя донька навчилася

¹ Руденко Н. І. Горовиць та її уроки. – Харків, 2001. – 248 с. С. 201

не лише техніці гри, а й справжньому розумінню музики – її емоцій, характеру та глибини. Саме завдяки їй музика стала важливою частиною життя Катрусі, а праця, наполегливість та любов до мистецтва – цінностями, які вона проносить із собою далі у подальшому навчанні консерваторії. Її уроки, поради та підтримка залишаються теплими і дорогими спогадами на довгі роки. С повагою Тетяна Павленко».¹

Професійність закладається у період навчання у Г. Гольдінгер та тісне спілкування з Регіною Самійлівною Горовиць, залишили слід на все життя та всі складові творчої діяльності. Це було майже 20 років.

Ті, хто хоче вчитися в класі певного педагога, безперечно дізнається про свою «майбутню» родословну. І три славетних педагога: Марія Ітігіна, Ноемі Гольдінгер та Регіна Горовиць є важливим доказом високого рівня професійної майстерності Ніни Іванівни Руденко²

Як проходили консультації абітурієнтам? Звісно, програвання твору цілком, потім зауваження, виправлення того, що потрібно в першу чергу, поради (делікатно але впевнено). Важливо не нав'язати своє бачення інтерпретації, а з'ясувати логіку в тому, що репрезентує виконавець, зрозуміти суть його варіанту, зконцентрувати зусилля що б виявити ще яскравіше головну думку у його варіанті. Хоч саме твій варіант, до якого ти звик, так є відпрацьованим, не співпадає з його баченням, але має право на існування. Не буває однакових підходів до інтерпретації музики. Важливо, щоб думка була логічною, твір якісно виконано і природньо для виконавця. Такий широкий творчий простір для виконавця – запорука виконання творчої індивідуальності.

На консультаціях, як і на уроках, не треба обмежувати час спілкування, отже учню хочеться показати все, що він приготував, дізнатися про свій рівень майстерності та вправність.

Ніна Іванівна відповідає на наше питання, яким чином учні потрапляють до класу: «дізнаються про творчу обстановку у класі, згодні перебувати у такій. Іноді – за рекомендацією вчителя, який навчає. А вже учень погоджується чи ні. Кілька років тому на святі отримання атестатів 11-

¹ Павленко Т. О. Щира вдячність. Спогади. Колекція особистих документів /рукопис - 2026

² Руденко Н. І. Фрагменти педагогічної біографії: спогади / Колекція особистих документів, рукопис. — 2026

класників моя подруга, викладач одної зі своїх випускниць, знайомить її зі мною, висловлюючи пропозицію навчатися в моєму класі, тому що за обмеженням навантаження не може взяти двох однокласниць. Дівчина емоційно питає : «Це – до класу де вчиться Мар'яна? (дуже сильна піаністка, старша на рік за неї). О, я хочу, хочу туди!» Чи ще один приклад - після концерту у філармонії моя студентка першокурсниця, заочниця, перебуваючи у захваті, сором'язливо звертається до мене: «Навчить мене так грати...» Вона була старанною, вчилась, щороку зростаючи на очах. Минуло 20 років. Зараз вона викладає в Варшаві, де перебуває 4 роки, успішна. В неї хочуть вчитися. Ми листуємося з нею, я радію. Для мене завжди важливим є людський фактор та вмотивованість учня. Якщо хоче вчитися, я всю душу віддам. Є такі учні, що налаштовані на конкурсні випробування, та можуть скласти славу педагогу, а є ті, що сильними виконавцями не стануть, за об'єктивних причин своєї фізичної природи, але будуть ерудованими обізнаними фахівцями, завдяки своєму бажанню глибоко поринути у методичні, теоретичні питання своєї спеціальності та у процесі навчання набувають глибоких знань. І їх треба розвивати. І в галузі історії піанізму. Мені цікаві як ті, так і інші учні. Головне – особистість з якою маєш справу, а потім спілкуєшся та розумієш: все це було не даремно»¹

Під час підготовки матеріалів про Ніну Іванівну нам вдалося поспілкуватись з її колегами. Надаємо фрагмент спогадів про творче спілкування мисткині з Раїсою Миколаївною Подаковою. Ось що вона нам розповіла: «Познайомилися з Ніною Іванівною Руденко у 2003 році у Мелітополі на конкурсі. Я приїхала зі своїми учнями для участі, а Ніна Іванівна працювала в журі. У межах цього конкурсу на методичному заході Руденко Ніна Іванівна проводила презентацію своєї книги про життя та творчий шлях чудового педагога фортепіано Регіни Самійлівни Горговиць. З якою теплотою, любов'ю та повагою Нана Іванівна розповідала про свого педагога, про її методи роботи! Я відчула, що Ніна Іванівна великої душі людина і справжній професіонал. Протягом наступних кількох років ми

¹ Руденко Н. І. Фрагменти педагогічної біографії: спогади / Колекція особистих документів, рукопис. — 2026

зустрічалися з Ніною Іванівною на різноманітних конкурсах де грали наші учні. Я завжди чекала наших зустрічей, вони були цікавими, яскравими, незабутніми. Ми розмовляли про музику, про учнів, їхні успіхи та можливості. Ніна Іванівна щиро ділилася знаннями та мудрими порадами...¹

Коли Раїса Миколаївна переїхала до Харкова з Каховки, Ніна Іванівна з нею стала спілкуватися безпосередньо: ходили на концерти у театри, обговорювали професійні проблеми, ділилися нотними новинками, зокрема виданнями сучасних українських авторів. Зараз Раїса Миколаївна з чоловіком мешкають у Лісабоні, ми спілкувалися з нею телефоном та у інтернеті. І попросили розповісти про себе та про створення конкурсу «Каховка запрошує», який існував 10 років, з 2011 до 2022 року та який очолювала Ніна Іванівна. Як голова журі (номінація «фортепіано») а також про членів журі українських, нині діючих композиторів з різних регіонів України – Київ, Харків. Одеса, Дніпро, Херсон, Чернігів, Нова Каховка, Горлівка та ін. «У різні роки були різні автори (вони були членами журі, щороку 4-5 їх було), учасники додавали у свої програми одну п'єсу з їхніх доробків. Ще особливістю конкурсу була можливість виконання «концертів з оркестром». Оркестр приїздив з Херсону, репетували, виступали, обговорювали, розподіляли місця. Конкурс був масштабний, були задіяні учасники різних спеціальностей, до того ж його вважали найсправедливішим конкурсом Херсонської області(!)

І це завдяки Ніні Іванівни, людині принциповій, справедливій, професійній, яка саме так впливала на роботу журі²

Проаналізовано генезу педагогічного методу Н. І. Руденко. Визначено, що її педагогіка — це процес постійного оновлення, де традиції наставників (Р. Горовиць) трансформуються в авторські методики викладання, що базуються на «педагогіці співучасті» та індивідуальному психологічному супроводі кожного учня.

Аналіз трудового шляху та педагогічного досвіду Н. І. Руденко свідчить

¹ Подакова Р. М. Спогади про Ніну Іванівну Руденко... / рукопис. Колекція особистих документів – 2026

² Подакова Р. М. Спогади про Ніну Іванівну Руденко... / рукопис. Колекція особистих документів – 2026

про глибоку професійну інтеграцію мисткині у систему харківської вищої та середньої музичної освіти. Встановлено, що її педагогічна діяльність, яка розпочалася ще у студентські роки, еволюціонувала від концертмейстерської практики до статусу викладача-методиста вищої категорії. Ключовим чинником ефективності її роботи стало створення атмосфери «творчої родини», що сприяє не лише академічному зростанню учнів, а й їхньому професійному самовизначенню. Результативність методу підтверджується значною кількістю випускників (понад 160), які продовжили професійну діяльність у сфері музичного мистецтва.

2.2. Наука як покликання крізь призму збереження традицій та перевтілення досвіду.

Аналізуючи наукову спадщину Н. І. Руденко (монографії, методичні рекомендації, навчально-методичний посібник, статті тощо), коли музикант набуває досвіду у виконавській діяльності, а також у педагогіці, нерідко буває, що йому хочеться зафіксувати ці надбання, цікаві думки про виконавство, розв'язання якихось піаністичних проблем, що стали результатом творчих пошуків у період підготовки до виступу та іноді і безпосередньо на сцені під час виступу

Ніна Іванівна поділилася своїми думками:

— «Мені завжди було цікаво занурюватись у різні методичні питання, деталі, подробиці виконавського процесу. Згадую, коли я займалася вдома, готуючись до уроку, це було ще у школі, я не просто намагалась відреагувати на зауваження Ноемі Юліївни, виправити помилки, вивчити напам'ять фрагмент чи весь твір і таке інше. Я старалася шукати зручні рухи, пристосовуватися до великих розтяжок, тому що в мене рука невелика, але завдяки тому, що розтяжки між пальцями нормальні, руки спритні, гнучкі, сильні. Якби такими вони не були, я би не могла опанувати такі твори, як 1-й концерт Чайковського, «Карнавал» Шумана, Скерцо №4, Баркаролу Шопена, Аппассіоната Бетховена, Концерт Бартока №2, Соната Прокоф'єва №6 та інше.

Коли шукаєш тієї зручності і знаходиш її, треба зафіксувати це в нотах, а

саме, як повернути руку, вище чи нижче її тримати, щоб було виконавцю комфортно, вся фактура була озвученою і щоб якість була відмінною: «У руці найскладніше – зібрані пальці та м'яка кисть. Але це і саме головне». «Твір треба вивчити назубок, щоб на сцені пальці «не здивувались». Уявляти собі кожен пасаж графічно, чути кожен його поворот». Роботу над технікою неможливо відокремити від роботи над звуком». ¹

Ніна Іванівна продовжує: «Тобто записувалося те, що здається корисним, щоб передати в подальшому іншим, учням, маленьким і великим, тобто всім, хто бажає того...».

Так поступово накопичувалися методичні матеріали, в чому мені завжди цікаво було розібратися і потім використовувати».

Ідея написати методично орієнтовну книгу про Регіну Горовиць, як свідчить Ніна Іванівна, народилася у неї під час навчання у консерваторії. З одного боку, урок майстрині були дуже цікаві та змістовні, й тим професійним досвідом, які вони в себе мали, хотілося поділитися. Тому юна піаністка почала їх записувати. Певну роль в цьому зіграв приклад старшого брата, бо усвій час він записував заняття зі своїм педагогом Адольфом Арнольдовичем Лещинським. ²

За п'ять років мого навчання у ХІМ в класі Р. С. Горовиць накопичилось близько 400 записаних уроків.

Саме вони стали основою книги «Регіна Самійлівна Горовиць і її уроки», яка 2001 р. була видана в Києві.

«Я не тільки 5 років вчилася у класі Регіни Самійлівни, але і після закінчення вишу 14 років спілкувалася з нею, працюючи на кафедрі спеціального фортепіано, брала участь у методичних обговореннях, показувала їй всі свої програми, приводила на консультації своїх учнів. А також разом 20 років спілкування з Великою Майстринею робить унікальною книгу та ту частину мого життя».

Книга готувалась до 100-річчя з дня народження Р. С. Горовиць, вийшла

¹ Руденко Н. І. Наукові здобутки: спогади / рукопис. Колекція особистих документів — 2026

² Там саме

у 2001 році, швидко розійшлася, доводячи свою значущість та цінність, був відтворений повторно тираж цього видання, він теж закінчився. Книга була видана більше чверті століття тому, але інтерес до твору та потреба у ньому серед професіоналів не згасає. Тому наразі Ніна Руденко працює над другим виданням методологічного дослідження.

Дослідниця хоче надати можливість теперішньому поколінню познайомитися з видатною особистістю, якою є Регіна Горовиць, її методикою, дізнатися про історію харківської фортепіанної школи, підвищити свою майстерність, свої професійні знання. Щодо структури книги, вона не змінена. Спочатку ми дізнаємося про її батьків, родину, про навчання у Київській консерваторії, яку вона закінчила у 1919 році, про її життя і творчість у першій половині XX століття, коли вона гастролювала соло та як концертмейстер з великими скрипалями Н. Мільштейном, М. Полякіним, С. Фурером, Д. Ойстрахом, А. Лещинським та ін.

«В подальшому такий досвід роботи Регіни Горовиць з інструменталістами збагатив її педагогічний почерк специфічними прийомами звуковидобування, привнесеними з інших галузей музикування. Великий виконавський досвід Р. С. Горовиць, який складався безпосередньо в ансамблях із славнозвісними майстрами, також відбивався в роботі над фортепіанним звуком. Використання смичкової артикуляції сприяло поширенню арсенала фортепіанних прийомів.¹

Виходячи за межі суто інструментальних прийомів, Р. С. Горовиць використовувала також метод виявлення міжпредметних зв'язків, що сприяло вихованню звукової культури та розвитку творчої фантазії. Проводячи паралелі з творами суміжних видів мистецтв (поезія, література, живопис, графіка, скульптура, архітектура), вона націлювала учня на гнучкі пошуки для найбільш переконливої інтерпретації.²

Основним достоїнством педагогіки Р. С. Горовиць було виховання професійного мислення учня, не тільки передача навчально-педагогічної інформації, але насамперед створення у нього своєрідного комплексу знань,

¹ Руденко Н. І. Горовиць та її уроки. – К, 2001. – 248 с. – С. 26

² Там саме. С. 28

певної системи взаємозв'язків звуко-слухо-рухових уявлень. Регіна Самійлівна в цілому дотримувалась класичних піаністичних традицій, але привносила до них свої власні нюанси¹

Доцільно спинитися на деяких особливостях її поглядів щодо виконавського мислення. Природність розвитку музичної думки, пошуки певного прямування до основної фрази – це було головним у вихованні культури фразування. Протяжність фортепіанної фрази – одна з важких виконавських проблем – завжди була у центрі уваги в роботі над фразуванням. Регіна Самійлівна пропонувала «бачити та відчувати мету заздалегідь, не роздрібнюватися, ідучи до неї». Специфічними прийомами роботи над фразою можна назвати такі, які природно брали початок у вокальному виконавстві.

На уроках Регіни Самійлівни панувала атмосфера доброзичливості та вимогливості. Це допомагало в процесі роботи максимально концентрувати увагу на зауваженнях та успішно реалізовувати свої наміри. Її захопленість передавалась учням, виховувала любов до щоденної роботи, спонукала до пошуку. Вона уявляла урок як «творчу співдружність». Взаємоконтакт з учнем утворював стимули для роботи.²

Блискуче володіння мистецтвом влучних компактних визначень спиралося на енциклопедичні знання не лише музики, але й живопису, поезії, літератури. Слова Регіни Самійлівни вражали яскравими образами. Вона вела уроки емоційно, своїм романтичним піднесенням захоплювала учня, запалюючи його фантазію.

Головним завданням для неї було виховання творчої особистості учня. Для цього Регіна Самійлівна використовувала поєднання методів показу гри на інструменті й словесних пояснень та порівняльного аналізу. Все це сприяло творчому пошуку. До щоденної роботи включалися елементи проблемного навчання. Вміння педагога стати на позицію учня допомагало останньому самостійно «відкрити» новий твір.

Постійний пошук, в якому виявлявся метод порівняльного аналізу, надавав можливості відібрати серед багатьох варіантів найбільш придатний

¹ Там саме. С. 27

² Там саме. С. 16

для даного учня. Різні варіанти штрихів, аплікатури, педалізації, динаміки, темпу тощо збуджували його ініціативу.¹

Влучні афористичні вислови Майстрині з'являлися на уроках, на обговореннях як би самі по собі, експромтом. Ось деякі з них: «Педагогіка не любить байдужих», «Час створює стиль», «Паузи – це теж музика», «Кожен палець повинен мати своє обличчя», «Грати треба і ритмічно, і вільно – одночасно», «Якщо є ціль, є і можливості».²

У другому виданні цієї дійсно унікальної книги «Регіна Самійлівна Горовиць структура не буде змінена. В ній 2 частини. У 1 частині: «Сторінки творчої біографії», «З педагогічного досвіду Р. С.³ Горовиць», «Уроки майстерності», в якій розглядаються твори різних епох та стилів, задіяні більше 200 нотних прикладів, документально зафіксовані уроки Майстрині; «Перлини з творчої лабораторії педагога: висловлення, міркування Регіни Самійлівни щодо різних проблем піаністичного мистецтва (на основі роботи семінара для молодих педагогів, які вона проводила у 1976-78 рр у ХССМШі). У 2 частині – безцінні спогади її учнів, колег, друзів, родичів (всього більше двадцяти матеріалів.

На завершення хочу підкреслити, що Регіна Самійлівна Горовиць не створила якоїсь особливої, «альтернативної» педагогіки, навпаки, вона завжди була, так би мовити, «охоронцем традицій». Не мертвої скам'янілої традиції, а живої, яка розвивається та має великий невичерпний запас можливостей. Прилучаючи учнів до класичного традиційного піаністичного мистецтва, вона не подавляла їхньої індивідуальності, особливого складу розуму та душі. Вона могла поступитися своїми звичними поглядами щодо того чи іншого твору, рішеннями тих чи інших технічних завдань, якщо зустрічалася з цікавою ініціативою учня. Так складався непорушний триумвірат, в якому вели по черзі Композитор, Учитель, Учень. Можливо, саме тому серед учнів Регіни Самійлівни Горовиць так багато різних, не схожих одна на одну особистостей, індивідуальностей. Заохочені педагогом, вихованці одержували можливість

¹ Руденко Н. І. Горовиць і її уроки. – К, 2001. – 248 с. – С.16-17

² Там саме. С. 213

³ Там саме С. 34

розвиватися вільно. «Межі» берегів, у яких намагалась їх утримувати Регіна Самійлівна, були широкими, майже «безкраїми». В свою чергу, спілкуючись з учнем, Регіна Самійлівна сама отримувала новий імпульс, новий заряд для подальшого пошуку. Можливо в цьому й полягав секрет її творчого довголіття. Саме тому засвоєння педагогічних принципів Р. С. Горовиць уявляється суттєвим стимулом для подальшого удосконалення фортепіанної педагогіки, навіть ширше – всього сучасного процесу музичного виконавства».¹

Ще одна монографія Ніни Іванівни присвячена видатній мисткині, заслуженій діячці мистецтв України, професорці Наталії Олександрівні Єщенко. Вона видана у Харкові 2021 року.²

Наталія Єщенко народилась у Харкові 20 березня 1926 року у родині музикантів. Нагадаємо, що Наталія Олександрівна та її старша сестра Марія Олександрівна, яка народилася 19 червня 1923 р., належать до відомої музичної династії Ястремських-Єщенко, що налічує 4 покоління музикантів. Їхня бабуся Олександра Євгенівна Ястремська була піаністкою, викладачем, мама Марія Василівна Ястремська, теж піаністка, закінчила музичне училище у 1914 році в класі Олександра Йоакимовича Горовиця, дяді Регіни та Володимира, викладала, була концертмейстером. Батько, Олександр Миколайович, мав красивий голос, вчився у Бугамеллі та Голубєва. Виступав у оперних театрах Харкова та Одеси, а також у Ансамблі пісні та танцю Харківського військового округу.

Молодша особа з цієї династії — Наталія, дочка Марії, мешкає у США, викладає фортепіано (закінчила Харківський інститут мистецтв).

Наталія Олександрівна почала займатись музикою на фортепіано під керівництвом своєї бабусі. Вона зазначала: «Основи моєї фортепіанної техніки заклала бабуся».³

Олександра Євгенівна була досвідченим педагогом, вимогливим наставником, що вміє знаходити спільну мову з будь-яким учнем. Але її внесок у освіту та музичну культуру Харкова значно більше, ніж її педагогічна

¹ Руденко Н. І. Горовиць і її уроки. – К, 2001. – 248 с. – С. 41

² Руденко Н. І. Єщенко: життя і творчість. – Харків, 2021. – 150 с.

³ Руденко Н. І. Єщенко: життя і творчість. – Харків, 2021. – 150 с. – С. 8

діяльність – вона разом з зверху: видатним діячем культури Харкова) В. А. Комаренком стала засновницею музичної школи №2, яка діє і понині у Новобаварському районі м. Харків.¹

Наталія вступила до школи обдарованих дітей у 13 років в клас М. Хазановського. Займалася із зацікавленістю, любила виступати на сцені. Цей період відзначається накопиченням репертуару, зміцненням піаністичного апарату, засвоєнням музичних творів різних стилей. Роки навчання в консерваторії (1943-1947) відзначились формуванням молодого піаністки як творчої особистості. Виявлялося тяжіння до масштабних творів, про що свідчить виконання 20-річною піаністкою «Крейслеріани» Р. Шумана.

Після концерту, який пройшов успішно, рецензент М. Зорохович підкреслив, що «найбільше відзначилась доволі здібна студентка Н. Єщенко. Вона прекрасно виконала «Крейслеріану» Шумана, Етюд і Баладу Шопена».²

У подальшому репертуарний список піаністки поповнився Фантазією «Блукач» Шуберта, Сонатами Моцарта, Бетховена, Шуберта, Шопена, значною кількістю концертів для фортепіано з оркестром – Рахманінова, Бетховена, Сен-Санса... . Воістину неймовірне стрімке сходження.³

Після закінчення консерваторії Наталія Олександрівна почала працювати концертмейстером в класі професора Іллі Володимировича Добржинця, прекрасного музиканта, у якого здобували освіту талановиті скрипалі.

Два роки Наталія з успіхом працювала концертмейстером, опановуючи секрети ансамблевого музикування, набуваючи вміння «розмовляти тембрами», відточуючи свої слухові уявлення, щоб передавати звуками роялю оркестрові фарби. Тут безпосередньо формувався досвід відтворення особливостей оркестрової партитури, який проявлявся в наступні роки при чудовому виконанні партій оркестру в концертах своїх учнів. Безумовно, зв'язок часів помітний у талановитих руках цього музиканта.

Протягом трьох років (1947-1950) Наталія Олександрівна працювала асистентом на кафедрі спеціального фортепіано, поєднуючи педагогічну

¹ Там саме, С. 8

² Зорохович М. Отчетные концерты консерватории // Красное знамя. 1946. 4 июля

³ Руденко Н. І. Єщенко: життя і творчість. – Харків, 2021. – 150 с. – С. 13

роботу з концертмейстерською. Все це допомагало творчому зростанню, яке згодом (1950-1954) продовжилося у аспірантський період творчого життя мисткині.

Під керівництвом професора Самуїла Євгеновича Фейнберга, чудового піаніста, композитора, видатного музиканта Наталія Олександрівна опанувавши немало найскладніших творів, досягла майстерності та професійного рівня «найвищої проби».

Привертають увагу оцінки творчої особистості Наталії Єщенко досвідчених музикантів-професорів. Самуїл Євгенович Фейнберг говорив про Н. Єщенко: «[...] талановита піаністка. Вона, закінчуючи Харківську консерваторію, показала блискучі віртуозні дані і відмінну музичну підготовку, ... працювала над розвитком свого піанізму та майстерності...».¹

Ніна Петрівна Ємельянова: «[...] її виконанню притаманні тонкий музичний смак, зрілість та висока музична культура... Н.О. Єщенко, вдумливий та ерудований музикант...»;

Олександр Олександрович Ніколаєв: «...відмінна піаністка, яка володіє яскравими віртуозними якостями і високою культурою художньої грані своєї виконавської майстерності.»

Небагато слів, але в них цілий період творчого життя, становлення особистості, у них – глибока повага вчителів.

Аналізуючи монографію, дізнаємося, що після навчання у аспірантурі, «у свій клас, у свою подальшу педагогічну роботу Наталія Олександрівна привнесла основи піаністичної майстерності[...]: багатобарвність звучання інструмента, глибинність осягнення замислу композитора, стилістична точність виказували зрілість молоді виконавиці, що проявлялися в інтерпретаторських рішеннях. Водночас Наталія Олександрівна зберегла головні властивості свого обдарування: вишуканість художнього смаку, глибоку змістовність виконуваного, артистичний розмах і блискучу віртуозність».²

Мабуть, саме ці головні властивості її обдарування та тяжіння до

¹ Там саме. - С.14-15

² Руденко Н. І. Єщенко: життя і творчість. – Харків, 2021. – 150 с. – С. 16

монументальних творів «підказали» піаністці опанувати найскладніший цикл фортепіанної літератури: 12 етюдів Ф. Ліста під назвою «Етюди найвищої виконавської майстерності» («Трансцендентні етюди Ліста»).

З книги ми дізнаємося, що у 1961 році ці складні твори були виконані Наталією Олександрівною у Великій залі консерваторії, а потім – у Концертному залі Філармонії. Воістину грандіозна подія для музикантів-професіоналів та любителів музики. Як зазначає Ніні Іванівна з того часу до сьогодні ніхто з українських піаністів не повторив цього виконавського подвигу, хоч минуло вже майже 65 років з того епохального концерту.¹

Ніна Іванівна, яка була присутня на тому прем'єрному виконанні Наталією Олександрівною цього потужного циклу, поділилася з нами своїми враженнями, які до речі записала, повернувшись з концерту. На основі цих записів опубліковані враження, від їхньої інтерпретації у даній монографії про життя і творчість Наталії Олександрівни.²

Кожен етюд потребує від виконавця не лише віртуозного блиску, концентрації фізичних і душевних сил, але насамперед глибокого проникнення в саму суть музики. Слухач, ознайомлюючись із цим циклом у виконанні Наталії, відкриває для себе цілий світ образів яскравих, барвистих, таких, що запам'ятовуються... (на все життя).³

Звісно, щоб краще усвідомити виконавські рішення піаністичних завдань в цьому циклі, які кожної хвилини виникають перед Майстринею, щоб цілком поринути у виконавську концепцію, доцільно слухати їх з нотами. Оскільки ми не маємо такої можливості, перейдемо до висновків.

«Трансцендентні етюди» Ліста у виконанні Наталії Єщенко [...] відрізняються яскравою образністю, психологічністю та технічною досконалістю. Виконання Наталією цього циклу Ф. Ліста – це, безумовно, вагомий внесок у розвиток музичного виконавського мистецтва, та, звичайно ж, в історію культури Харкова, це показник рівня майстерності виконавиці і незабутнє враження для слухачів. Саме тому необхідно відроджувати ту

¹ Руденко Н. І. Наукові здобутки: спогади / рукопис. Колекція особистих документів — 2026

² Руденко Н. І. Єщенко: життя і творчість. – Харків, 2021. – 150 с. – С. 16-21

³ Руденко Н. І. Єщенко: життя і творчість. – Харків, 2021. – 150 с. – С. 17

виконавську концепцію «Трансцендентних етюдів» (нехай, навіть, у словесній оболонці), яку понад півстоліття тому представила талановита піаністка Н.О. Єщенко.

Через два роки Наталія Єщенко представила публіці ще один неймовірно складний цикл фортепіанної музики – Всі 24 прелюдії С. Рахманінова (1963 р.), підтвердивши піаністичну могутність і витончену відвертість, які були спрямовані на розкриття змістовної глибинності проєкту. «Але ми не будемо розбирати виконання зі зрозумілих причин,» – закінчує свою розповідь про Н. О. Єщенко, виконавицю монументальних мистецьких проєктів Ніна Іванівна Руденко.

Звертаючи увагу на періодичні видання та афіші, які нам вдалося знайти у монографії, концертне життя Харкова у 1960-1980-ті роки було досить інтенсивне. І окреме місце належить в ньому Наталії Єщенко.

Монографічні концерти, присвячені Моцарту, Бетховену, Гайдну, Шуберту, Шопену завжди привертали увагу, також цікавими і пізнавальними були концерти з творів різних авторів, але одного жанру: транскрипції (1986), фортепіанні мініатюри (1990), жанр рондо (1990), вальсу (1996). Програми цих концертів явно підкреслювали їхній головний аспект – просвітництво, незалежно від того залучався до його проведення лектор чи ні. Ціллю таких концертів було поширення кругозору слухачів.

Багато концертів було виконано Наталією Олександрівною з оркестром, особливо між 1950 та 1970-ми роками. З багатьма диригентами грала вона – їх було 17.¹

Рецензенти згадують про численні концерти Наталії Олександрівни. Відомий композитор, музикознавець М. Тіц відгукнувся рецензією на концерт, де у програмі були твори Бетховена. Він написав: «У цій програмі виконавиця виступила в кількох ролях: як інтерпретатор творів, що були створені в різні епохи і використовують різні музично-виражальні засоби». Рецензент підкреслює, що водночас «вона виявила дар перевтілення, вміння органічно вживатися у характери музики. Зміст музики 32 варіацій Бетховена

¹ Руденко Н. І. Єщенко: життя і творчість. – Харків, 2021. – 150 с. – С. 32-33

розкривається в Наталії Єщенко поступово, і нарешті вимальовується героїчне наповнення музичної епопеї». Він додає: «У грі Єщенко технічні ресурси перебувають у щасливому єднанні з елементами виконавської творчості. Її піаністична майстерність цілеспрямована, вона зігріта живим почуттям, скоректована думками художника, який постійно росте, шукає своїх шляхів у мистецтві».¹

У травні 1969 р. М. Вєрвільський відмітив «високу майстерність доцентки Н. Єщенко, яку вона виявила у виконанні 32 варіацій до мінор – одного з шедеврів Бетховена».

У статті «Чарівні клавiшi» О. Журавльова пише: «Активна виконавська діяльність Н. Єщенко відмічена високою музичною культурою, проникливою трактовкою музичних образів. Ось чому сольні концерти талановитої піаністки завжди приваблюють любителів музики... Але є у неї і інша муза, яка також потребує наполегливості та самовідданості. Це – педагогічна робота. Її вихованці успішно виступають на концертних сценах, викладають у вищих та середніх музичних закладах.» Рецензентка вдало характеризує студентів класу Н. Єщенко: «Від свого педагога вони сприйняли працелюбність та вміння передати свій талант іншим, незвичайну чуйність і людяність, високий професіоналізм, бездоганне знання класичного та сучасного мистецтва, пошук нових шляхів у творчості та педагогіці».²

Педагогіка – друге покликання Наталії Олександрівни. Вона завжди ретельно ставилась до роботи з учнями. Пильну увагу приділяла вихованню їхнього слуху до сприйняття звукових фарб. У цьому – можливість досягнути багатобарвності інструмента.³

Завжди пильну увагу приділяла Наталія Олександрівна підбору аплікатури, враховуючи не лише зручність, а й раціональність та доцільність в кожному конкретному випадку [...] . Робота над звуком була змістом майже всіх уроків.⁴

Вона нагадувала, що саме через звук ми можемо передати належність

¹ Тiц М. Звiтний концерт Наталiї Єщенко // Соц. Харкiвщина. 1967. 6 червня

² Журавльова О.О. Чарiвнi клавiшi // Соц. Харкiвщина. 1977. 3 серпня

³ Руденко Н. І. Єщенко: життя і творчість. – Харків, 2021. – 150 с. – С. 59

⁴ Там саме. - С.60

автора до будь-якого стилю.¹

Педагогічний досвід узагальнює методична робота Наталії Олександрівни. Високопрофесійні обговорення виступів студентів відрізнялися глибоким розумінням усіх виконавських проблем та неабиякою зацікавленістю.

Неодноразово Наталію Олександрівну запрошували очолити Державну екзаменаційну комісію в різних музичних училищах. Директор Запорізького музичного училища Луценко у 1972 р. відзначав музичну культуру, високий професіоналізм, принциповість і об'єктивність голови ДЕК: «своєю особистою чарівністю, педагогічним тактом Наталія Олександрівна сприяла створенню творчої обстановки на державних іспитах».²

Зараз Ніна Іванівна працює над навчально-методичним посібником для самостійної роботи студентів. Він присвячений різним стилям у музиці та як Регіна Самійлівна радила працювати над тим чи іншим стилем (надається її точка зору, як вона сприймає стиль даного композитора та розбираються її уроки з приводу реалізації її рекомендацій щодо проблеми). Розглядаються твори 23 авторів.

- Методичні рекомендації: варіації та фуга Брамса на тему Генделя, досвід виконавського аналізу, створений на основі уроків Р. С. Горовиць і передають докладно шляхи вирішення основних проблем твору (2023р.) мають стати «Додатком» в посібнику.

- Звісно, є ще статті, є виступи на конференціях. Завжди щось в роботі. Теми, як завжди, те, що мене цікавить: педагогіка, методика, виконавство, історія...

Доведено, що наукова діяльність Н. І. Руденко є невід'ємною частиною її професійної ідентичності. Аналіз її праць дозволяє стверджувати, що наукові здобутки мисткині спрямовані на фіксацію та збереження виконавських традицій харківської школи для наступних поколінь, що перетворює її на «місток» між епохами.

Наукова та методична діяльність Н. І. Руденко є стратегічним

¹ Там саме. - С.61

² Там саме. - С.64

інструментом збереження та трансляції піаністичних традицій. Через проведення численних майстер-класів, методичних семінарів та консультацій у різних регіонах України (Сєверодонецьк, Мелітополь, Каховка, Львів та ін.), мисткиня виступає носієм і ретранслятором фахових секретів, отриманих від власних видатних наставників. Особливе значення мають її зусилля з фіксації виконавського досвіду через записи концертів класу та публікацію монографічних праць, що формує сучасний науково-методичний дискурс фортепіанного мистецтва.

2.3. Концертні виступи та факти творчого життя Н.І. Руденко на основі бесід та спогадів

Люди, які часто виступають, готують програми, спілкуються з публікою, з іншими виконавцями, а головне, мають на своєму рахунку чимало виступів, сольних, ансамблевих, з оркестром – обов’язково пригадають в своєму творчому житті певну кількість фактів, сумних та веселих, пов’язаних зі своєю діяльністю.

Ми звернулися до Ніни Іванівни з проханням розповісти, чи були в її творчому житті такі моменти, що могли би викликати посмішку, сум, розпач, гордість, радість...

«Так, звичайно. Я пишаюсь успіхами усіх своїх учнів, вони ще мало займаються зі мною, але успіхи є у всіх.

Я пишаюсь тим, що написала і видала 2 монографії¹

В мене викликав почуття гордості той факт, що цілу сторінку моєї книжки «Регіна Самійлівна Горовиць та її «уроки» цитує повністю в своїх історичних нарисах під назвою «Фортепіанно-виконавське мистецтво України» неперевершена Наталія Кашкадамова. Звертаючись до моєї книги, вона підіймає мій авторитет. В мене так і завмирає серце: це я до цього сама додумалась. Нагадаю, там наведено ґрунтовні принципи практичної педагогіки Регіни Самійлівни Горовиць, які склалися вже у перші роки викладацької діяльності та якими вона керувалася протягом всього свого життя і далі — за

¹ Руденко Н. І. Горовиць і її уроки. – К, 2001. – 248 с.; Руденко Н. І. Єщенко: життя і творчість. – Харків, 2021. – 150 с.

текстом перелічено багато пунктів. Виходить, що ця відома дослідниця погодилася зі мною. Для мене цей факт дуже багато що означає. Такого не буває і не може бути ніколи у педагогічній діяльності та виконавській теж.

Мені дуже приємно, та я би хотіла познайомитися з нею...¹

Але бувають і інші моменти. Коли я грала прослуховування всіх трьох турів на відборі до Міжнародного конкурса ім. І.С. Баха. Я пройшла до другого туру першим номером. Раніше, за часів радянського союзу, щоб кудись відібратися і поїхати захищати честь своєї країни, треба було отримати згоду у москві, саме там все вирішувалося. Що ще можна додати, що на тому прослуховуванні мені ніяк неможливо було розраховувати на прихильність журі. Річ у тому, що я була в списку остання, моя черга виступати була вказана «19:00». Переді мною хтозна-скільки людей, і я, щоб менше турбуватися, чекаю свого часу, томлюся, нудьгую, знаходячись у брата на роботі, у музеї М.С. Голованова, що буквально навпроти будівлі Консерваторії, де відбувається прослуховування. Знаю, що мені 3 хвилини іти, 3 хвилини піднятися до Малого зала. Вийду, щоб не маятися зайвий час, за 10-15 хвилин до «19:00» і мені буде нормально. То я так розмірковую, і звідки мені знати, що програми моїх конкурентів (у кожного) були трохи коротше, та до мого виступу «набігло» 40 хвилин перерви! Журі в очікуванні, ніхто не знає де я, я не у класі, бо вільного класа немає, мобільних телефонів на той час ще не було (!). Прийшла начебто вчасно, але виходить, що спізнилася. Журі розлючено, чекають на якусь учасницю з України... Сіли слухати з настроєм, який для мене не передвіщував нічого доброго, навіть, здалося, що якимось зверхньо. Але 25 хвилин моєї гри змінили їхній настрій. Тому що після закінчення моєї програми: (це були 2 сонати Скарлатті, 2 етюд Шопена – № 8 та 16 та Ре мажорна партіта Баха) майже всі члени журі підходили привітати мене. А член журі від України Олег Романович Криштальський здивовано повторював: «Чому ми Вас не знаємо?». В цьому містилося справжнє визнання успіху. До наступного прослуховування я пройшла першою. З найбільшою сумою балів це був щасливий день в моєму житті. Наступного дня учасників-претендентів

¹ 34. Кашкадамова Н. Б. Фортеп'янно-виконавське мистецтво України. – Львів : КІНПАТРИ ЛТД, 2017. – 611 с. – С.308

було менше. На другому турі прослуховуванні перша половина складної потужної програми – це славнозвісна Хроматична фантазія і фуга І.С. Баха – пройшла на очікуваному рівні, після чого професорка В.В. Горностаєва сказала: «Все, вона їде» (так мені передали). Але друга половина програми була невдалою та практично перекреслила нещодавні досягнення, та я пояснюю собі внутрішнім психологічним тиском, «щоб сьогодні було не гірше, ніж вчора». Звісно, я не пройшла далі і не поїхала на конкурс Баха. Але Баха продовжую любити. Отакі гойдалки бувають у нашій професії. Можна сказати, що це був чорний день в моєму житті.¹

Але життя триває. Великою радістю для мене є виступи з оркестром. В той час 1970-ті - 80-ті рр. не так-то просто було отримати можливість зіграти концерт в супроводі оркестру. На твою пропозицію частіше можна було почути відмову тих, хто керує процесом (адміністрація філармонії). Однак, прийшов той час, коли об'єднання з оркестром стало реальним. Наближалось 100-річчя Бели Бартока. Запропонували виконати його 2-й концерт. Починався 1980/81 навчальний рік. На початку вересня пішов з життя батько. Велика втрата для мене. Порятунком став Концерт Бартока. Я погодилася, почала розбирати, вчити. Виступ планувався 25 березня 1981 року. Десь наприкінці січня хочу уточнити дату проведення святкування у березні. Мені у відповідь: «Концерт відбудеться у лютому.» Ого, на місяць раніше, це для мене був сюрприз. (А якби я сама не зателефонувала, щоб дізнатися, то сказали, знаєте, зіграємо через тиждень!). Тепер я знаю про дату. Чому у лютому – і не питаю. Виявилось, що грати я буду в один вечір з Ігорем Ойстрахом, а він інакше не може.

«А як з нотним матеріалом?» – продовжую допитуватися. – «У нас немає, діставайте!». Легко сказати, а якщо не дістану? – «Ну, тоді грати не будете. Замінімо симфонічною музикою.»²

Я стала шукати партитуру, голоси для оркестру. Писали до Академії у Венгрію. Відмовили. Все ж таки мої зусилля принесли якісь результати: партитура виявилась у Вербицького (Вороніж). Звернулася до подруги,

¹ Руденко Н. І. Палітра життя : спогади / рукопис. Колекція особистих документів — 2026

² Руденко Н. І. Палітра життя : спогади / рукопис. Колекція особистих документів — 2026

Людмили Федорук, вона зробила копію. А голоси передали з Москви, взявши їх у бібліотеці Великого театру. (Там був завідувачем чи іншим чином мав відношення до бібліотеки батько диригента, що готувався провести ювілейний концерт у Харкові, Сергія Госачинського). Тепер можна видихнути. Партитура для диригента є, нотні партії для оркестрантів теж, тільки треба зробити копії, тому що весь комплект цих голосів передали тільки на кілька днів. Треба швиденько копіювати та повернути. За сприянням Павла Павловича Калашника, копії робити надали до науково-дослідницького інституту, бо тоді не було ще такої кількості машин, як тепер, для ксерокса. І ще – ноти, по яким грають музиканти, це те, що зветься голосами – окремі партії для кожного – завжди за розміром завбільшки традиційних. Копії зробили ротопринтом протягом двох днів, швидко, повернули мені, я сплатила, що треба. Ці голоси мені треба повернути завтра, тому що завтра від'їжджає бібліотекар Харківського філармонічного оркестру, він поверне ноти, щоб оркестр через місяць (у березні 1981 р) міг зіграти цей концерт з Володимиром Крайневим, який теж дотичний до святкування ювілея Б. Бартока. (до речі, це він і підказав, що за партитурою треба звернутися до Володимира Вербицького).

Я була рада: тепер все є, можна знов зосередитися на складному авторському тексті концерта. В той час я вже закохалась в цю чудову яскраву експресивну музику і з нетерпінням чекала 18.02, коли ми виконаємо її. Але коли я розгорнула велику пачку нот, я побачила, що всі окремі партії музикантів, які не були скріплені, переплуталися, тому що для пришвидшення копіювання їх розібрали ті, хто був задіяний у процесі. Мене охопив панічний жах! Треба ці окремі аркуші скласти так, що завтра-післязавтра, коли їх поставлять на пульт кожного музиканта, вони могли зіграти музику Бартока. Я розклала всі ці окремі сторінки, на підлогу в своєму 91 класі, на стільці, на рояль, щоб кожну сторінку бачити. І бігала, з'єднуючи партії за притаманними їм ключами, за червоними помітками, що означали кожні 5 чи 10 тактів, як орієнтир для диригента та музикантів. Тільки в процесі складання я зрозуміла свою помилку: треба було з самого початку зробити наскрізну нумерацію. Через деякий час напруженої роботи над текстом, мені вдалося зібрати всі

голоси як треба, щоб передати капелану на повернення. І тоді мені здалося, що тепер, після того, як витримала таке психологічне навантаження, мені буде великим задоволенням і щастям виконати цей концерт. Я стала чекати ювілею Б. Бартока у лютому за «харківським календарем». Але на самому вечорі у означений час не обійшлося без сюрпризу.¹

Напередодні концерту дізнаюся, що соліст, який буде виконувати скрипковий концерт – це Ігор Ойстрах! Це відповідально, та набуття досвіду. До того ж додам, що несподіваним це було і для Ігоря Давидовича, який і не очікував в Харкові познайомитися з рідною сестрою Володимира Івановича Руденка, якого він добре знав, зустрічався з ним, а ще як раз перед нашою зустріччю на сцені в ювілейному концерті Б. Бартока, брат написав про нього (І. Ойстраха, у якого теж якийсь ювілей був) «творчий портрет на науковій основі». Він сказав це з гордістю, і я зрозуміла, що для нього це вкрай важливо. Я пораділа за видатного скрипаля і за свого брата. Концерт пройшов успішно, і на пам'ять мені Ігор Ойстрах прямо у моєму клавирі концерта (це ті ноти, які були зі мною біля сцени) написав кілька добрих, приємних, схвальних, теплих та підбадьорливих слів. Така чудова несподівана зустріч...»²

Виходить, що кожен виступ з оркестром – це якась історія. Ще коли вчилася у аспірантурі (1972-1975) мені дуже захотілося вивчити та виконати 5-й концерт Бетховена з оркестром. Я зробила це. Але яка перспектива зіграти його. Тут мені пощастило. У Харківській філармонії з 1977 до 1983 р. працював талановитий диригент Вахтанг Жорданія. В своїй роботі він плекав покоління і цікавився поєднувати солістів – одного іменитого, знаного, а другого – місцевого, ще не настільки знаного. І от таким солістом стала я в концерті, де приймав участь молодий, успішний, перспективний скрипаль з петербурга Сергій Стадлер, якому було 20 років і він вже підкорив світ своїм виконанням скрипкового концерта Сібеліуса на конкурсі у Фінляндії. Його виконання концерта вважалося еталонним. Отже, запросивши такого вже відомого музиканта, як С. Стадлер, диригент і мене запросив в той концерт. Концерт пройшов при переповненому залі, з великим успіхом. І Бетховен, і

¹ Руденко Н. І. Палітра життя : спогади / рукопис. Колекція особистих документів — 2026

² Руденко Н. І. Палітра життя : спогади / рукопис. Колекція особистих документів — 2026

Сібеліус могли бути задоволені.

А ще розповідь про те, які казуси бувають в житті, хоч до справи долучаються дорослі досвідчені в своїй галузі, люди.

Було в моєму житті ще два виступи з Фантазією Бетховена До мінор для фортепіано, хора і оркестра. Це грандіозний твір за своєю ідеєю, за значущістю серед. Ідей співзвучні 9-й симфонії того ж автора. Навіть і слова хора близькі за духом, за смыслом. У симфонії «Обійміться, мільйони...», у фантазії «Признай, повна гармоній чарівних!» коли ти граєш, відчуваєш неабияке піднесення, сама атмосфера, що складається у залі теж нестандартна.¹

Ти сидиш на сцені якби то в середині всього: праворуч – повний зал (цей твір виконується доволі рідко, тому до нього завжди інтерес з боку публіки), ліворуч – хор стоїть (з самого початку), ближче до тебе, теж ліворуч, – ще трохи спереду та позаду – оркестр, і ти начебто головна особа, починаєш розгортати досить великий вступ, в якому, за думкою автора, рояль повинен сприйматися як оркестр – настільки гучно, багатобарвно, сильно, насичено він повинен звучати. Ти себе відчуваєш як посередині планети. Все грандіозно.»

Як пройшов вступ, підключається оркестр з кількома варіаціями, які надають можливість почути особливості окремих інструментів, що час від часу виступають на перший план, рояль знов сприймається як значуща особа.

І як третій розділ – вливає в себе хор, усі розуміють, що він дві третини твору простояв не дарма. Апофеоз вражаючий! Чудовий, яскравий твір. А тут вже дві посмішки на маргінесі. На перший концерт (грудень 1982р) випустили афішу: Л. Бетовен Фантазія для фортепіано, хору та оркестру.

А там, де виконавці – то на першій афіші значилося: оркестр філармонії, Руденко Ніна – солістка, та хор інституту мистецтв. Тільки забули керівника хору назвати. Це був Юрій Іванович Кулик.

На цьому концерті (вписано зверху: все) начебто нормально. Оркестр і його диригент є, хор є, його керівник (вписано зверху: теж) є. Дивно, так буває. Солісткою була я, але забули надрукувати, чи в тому ж стилі написати кілька

¹ Там само

букв мого прізвища. Диригентом був Анатолій Калабухін, другий диригент Василь Колещук.

Солістка та хор і колектив оркестру не змінювалися. Настрій, піднесення та святковий текст.¹

Свої спогади я хочу завершити ще однією важливою для мене подією. Мені стало відомо, що ті професори та доценти, якщо вони ще працюють як сумісники у якійсь концертній організації, мають певну норму концертів, які потрібно відпрацювати. Концертів всього 26. Їх можна виконати протягом року, але чомусь їх зазвичай розтягують на цілий рік. Якщо б вони відбувалися більш щільно, без проміжків часу, щоб не виходити з концертного стану, було б легше грати. 1979 року мені спало на думку, спробувати, чи саме так відбувається, як це припускають. Така гарна думка: 26 концертів – за місяць. Я сіла біля телефону, згадувала, в яких училищах, музичних школах в мене є учні, що закінчили, їхні вчителі (я їх теж добре знаю), мої знайомі директори, незалежно мої учні, чи не учні, де живуть заочники, що вчаться і ті люди, що знають мене та можуть мені допомогти в реалізації цього мого проєкту. Я продумала, коли в мене вільні дні і можу поїхати зіграти концерт. Географічне положення міст, з ранку поїздом – в 13 виїжджаю до Полтави, звідти телефоную чи Куп'янськ, а ввечері повертаюсь. Логічно було, на мою думку, побудувати, Луганськ – Сєвєродонецьк, Дніпродзержинськ (Кам'янське), Донецьк – Слов'янськ – Маріуполь. Такі маршрути за 1 день не виходилися, тоді за два дні. Не буду казати, що це дуже складно, просто захоплення, точне розрахування, але сказати, що це зробити неможливо теж не можу. Все вийшло – протягом двох місяців березень-квітень, я зробила що хотіла. Головне було – нікого не упустити по роботі, всі студенти були підготовлені до іспитів, грали і виступали успішно. А я отримала неймовірне задоволення, такий комфорт від самого виступу, від перебування на сцені, це не можна уявити. Начебто і не втомлювалась, а іноді були 2 концерта на день. Я гадаю, що все пояснити можна кількома словами: молодість, вмотивованість, бажання та

¹ Руденко Н. І. Палітра життя : спогади / рукопис. Колекція особистих документів — 2026

професіоналізм.¹

Аналіз спогадів Н. І. Руденко дозволив реконструювати багатогранний творчий портрет мисткині, у якому концертна діяльність постає не лише як професійна реалізація, а як потужний стимул для педагогічного зростання. Виявлено, що виконавський досвід піаністки — від участі у відповідальних прослуховуваннях до грандіозних виступів з оркестром (зокрема, виконання творів Б. Бартока, Л. ван Бетховена) — став «лабораторією» для формування її власного методичного підходу.

Дослідження підтвердило тезу про те, що творче життя музиканта невіддільне від його особистісних якостей: вмотивованості, професійної дисципліни та здатності долати екстремальні обставини (організаційні труднощі, психологічний тиск, воєнні виклики). Випадок із реалізацією проєкту «26 концертів за два місяці» засвідчив надзвичайний виконавський ресурс мисткині та її вміння ефективно структурувати творчий процес. Концертні практики Н. І. Руденко, зафіксовані у спогадах, є важливим історичним свідченням формування харківської піаністичної школи, де кожне публічне звернення до автора розглядається як акт високого служіння музичному мистецтву.

Таким чином у другому розділі роботи було проаналізовано педагогічний метод Н. І. Руденко, який трансформувався протягом її професійного шляху — від періоду творчої зрілості (1970–1990 рр.) до етапу активного опанування нових міждисциплінарних напрямків (з 1993 р.). Встановлено, що педагогічна система Руденко базувалася на принципах діалогічності, формування «піаніста-мислителя» та інтеграції технічних засобів навчання у виконавський процес. Систематизація архівних матеріалів (спогадів учнів та рукописів) дозволила виявити, що атмосфера «творчої родини» у класі була вирішальним фактором розвитку індивідуальності кожного вихованця. Педагогічне кредо Руденко, сформоване на основі традицій її наставників (М. В. Ітігіної, Н. Ю. Гольдінгер, Р. С. Горовиць), виявилось життєздатним та гнучким, що дозволило їй не лише виховати плеяду музикантів, а й створити власну школу

¹ Руденко Н. І. Палітра життя : спогади / рукопис. Колекція особистих документів — 2026

інтерпретації, яка успішно адаптувалася до викликів часу.

З'ясовано, що концертна діяльність (як власна, так і організація звітних концертів класу) є формою професійної самореалізації Н. І. Руденко. Традиція проведення «Концертів класу», яка стала невід'ємною складовою виховної системи педагога, перетворює навчальний процес на лабораторію концертного виконавства. Досвід адаптації до складних умов (включаючи воєнний стан та перехід до онлайн-форматів) продемонстрував високу життєздатність та психологічну стійкість як самого педагога, так і її вихованців. Концертні заходи класу виконують подвійну роль: професійного стимулювання та моральної підтримки колективу, що є показником високої етичної та виховної відповідальності викладача.

Другий розділ дослідження демонструє, що багатогранна діяльність Н. І. Руденко виходить далеко за межі класичного викладання фахової дисципліни. Її робота уособлює синтез педагогічного наставництва, наукового узагальнення методичних напрацювань та активної просвітницької місії. Відданість професії, здатність інтегрувати молодь у творчий процес (через фестивалі «В гостях у Айвазовського/Гоголя», майстер-класи та звітні виступи) і системна робота з підвищення власної кваліфікації навіть у складних життєвих обставинах дозволили Ніні Іванівні сформувати унікальну «школу випускників», які продовжують її справу в сучасних умовах. Її досвід є еталонним прикладом служіння мистецтву, де кожен випускник стає не лише виконавцем, а й носієм високої культури, закладеної наставником.

2.4. Віддзеркалення особистості Ніни Іванівни Руденко як педагогині, професіонала, людини та виконавиці у поглядах її колег та випускників

Переслідую мету найбільш повно та всебічно висвітлити постать Ніни Іванівни Руденко у нашому дослідженні, ми, під час його підготовки, зібрали свідчення, спогади колег, випускників Ніни Іванівни, батьків її учнів. Проаналізуємо зібраний матеріал.

Спочатку звернемося до людини, яка не одне десятиліття знає Ніна Іванівну й постійно з нею працювала, спілкувалася, тому дуже добре її знає, Завідувач кафедри спеціального фортепіано, Заслужений діяч мистецтв України, професор ХНУМ імені І. П. Котляревського, **Наталія Вікторівна Горецька**.¹

«Руденко Ніна Іванівна – Заслужена артистка України, доцент Харківського університету мистецтв імені І. П. Котляревського, викладач-методист Харківського державного музичного ліцею - чудова піаністка, ерудований музикант, продовжувач унікальних традицій видатної піаністки та педагога - Регіни Горовиць», - пише Наталія Вікторівна.

Вона зазначає, що Ніна Руденко «зачаровує своєю інтелігентністю, доброзичливістю, ерудицією та піаністичним талантом. Її гру як солістки та камерної ансамблістки завжди відрізняють тембральна краса та витонченість. Одною з характерних професійних рис Ніни Іванівни є чудове, красиве звучання роялю та інтерес в роботі до фортепіанного звуку та виразності інтонування. Феноменальна пам'ять Ніни Іванівни містить в собі величезний репертуар та енциклопедичні знання, що завжди робить її уроки та спілкування яскравим, емоційним та незабутнім».

На думку багаторічної колеги, важливо те, що «Ніна Руденко володіє унікальним педагогічним даром – її розуміють учні будь-якого віку – від самих маленьких початківців до студентів та аспірантів. До кожного знаходиться свій підхід завдяки особливій теплій атмосфері, яку вона завжди з легкістю створює у спілкуванні. Одна з важливих частин в діяльності

¹ Горецька Н. В. Творчий портрет Н. І. Руденко.: нарис / рукопис. Колекція особистих документів – 2026.

музиканта-педагога – складання програми для учня. Як і Регіна Горовиць, Ніна Іванівна має особливе чуття та талант для цього важливого компонента навчання. Вибір з її величезного репертуару дає можливість урахувати в підборі репертуару як позитивні сторони обдарованості учня чи студента, так і недоліки в їх професійній піаністичній підготовці. До всіх учнів ставиться дбайливо та уважно. На уроці завжди намагається зрозуміти, що хоче сказати учень, Тому іноді з «незграбних» учнівських спроб їй і вдається зробити музичну ідею ясною та переконливою.

Одною з індивідуальних рис є доброзичливе відношення до колег та студентів. Вони завжди відчують її підтримку. В обговореннях на академічному концерті, екзамені вона вміє влучно декількома словами об'єктивно відобразити всі проблеми студента, точно дати ключ до рішення виконавських проблем і миттєво розкрити доцільні шляхи для удосконалення розвитку учня. Але завжди всі проблеми розкриваються в коректній та доброзичливій формі».

Характеризуючи особистість героїні нашого дослідження, професор ХНУМ підкреслює, що «літературний та публіцистичний талант Ніни Іванівни приголомшує. Вона є автором цілого ряду книг, де щиро та яскраво розповідає про своїх видатних вчителів та колег, з якими їй пощастило зустрітись на своєму творчому шляху. Неймовірно цінна книга-спогад про Регіну Горовиць, унікальні матеріали про сестер Марію та Наталію Єщенко, численні доповіді на Міжнародних та Всеукраїнських конференціях, що зроблені з повагою та любов'ю до своїх вчителів та колег, є золотим літературним фондом харківської піаністичної школи».

«Серед учнів Ніни Іванівни багато лауреатів Міжнародних фестивалів та Міжнародних конкурсів, що працюють по усіх куточках світу, успішно продовжуючи у виконавській та педагогічній діяльності втілення основних принципів піаністичної школи Регіни Горовиць та Ніни Руденко», - фіналізує свої враження Наталія Горецька.

Особистість Ніни Іванівни Руденко в спогадах її вихованців постає не просто як професійний педагог-піаніст, а як архітектор унікального життєвого

та творчого простору. Аналіз свідчень колишніх студентів, серед яких — кандидат психологічних наук, композитор Євген Воропаєв¹, дозволяє стверджувати, що успіх її педагогічної системи базується на принципі «педагогіки атмосфери».

Ключовою рисою педагогіки Н. І. Руденко є відсутність жорстких кордонів між професійним та особистим життям. Її будинок, наповнений книгами та музикою рояля, ставав для студентів не лише місцем консультацій, а «другим домом» у прямому та переносному значеннях. Воропаєв згадує про те, як Ніна Іванівна без зайвих вагань надавала притулок учням у складних життєвих ситуаціях, демонструючи етичну позицію, де викладач бере на себе відповідальність за долю людини в цілому. Ця «людська та мистецька тотальність» формувала у студентів відчуття причетності до справжньої артистичної родини, де застілля, спонтанні квартирні концерти та обговорення життєвих проблем ставали органічними складовими музичного навчання.

Свідчення **Євгена Павловича Воропаєва** щодо враження від гри самої Ніни Іванівни на сцені великої зали консерваторії (зокрема, виконання Хроматичної фантазії та фуги Й. С. Баха) є надзвичайно показовими. Євген відзначає дивовижну трансформацію: усміхнена, м'яка та тактовна у побуті наставниця на сцені демонструвала «глибокий, майже чоловічий», монументальний звук та інтелектуально розгорнуту інтерпретацію. Цей контраст був для студентів потужним уроком: вони бачили, що внутрішня сила, «бахівська» серйозність та музична переконливість можуть поєднуватися з життєвою оптимістичністю. Відсутність у Н. І. Руденко видимого смутку навіть у найважчі часи сприймалася учнями як прояв внутрішнього стрижня: «на таких світ тримається».

- Методика Н. І. Руденко виходила далеко за межі традиційного уроку. Вона активно впроваджувала такі форми роботи, як:
- Спільні прослуховування: аналіз записів та платівок у домашній атмосфері, що сприяло формуванню художнього смаку.
- Колективні покази: практика «програвання» програм у присутності

¹ Воропаєв Є. Доленосне спілкування : спогади / рукопис. Колекція особистих документів – 2026

колег та інших студентів, що привчало до публічності та взаємодопомоги.

- Гастрольна практика: виїзні концерти до інших міст, які для учнів були не стільки іспитом, скільки досвідом «шляху артиста».

Особливе місце в спогадах займають гастролі до Желізногорська. Євген Воропаєв наголошує, що значення цієї поїздки полягало не лише в «педагогічних плодах» (підготовці до іспитів), а в усвідомленні романтики творчого життя: подорож, засніжені поля, вокзали, хвилювання перед сценою. Ніна Іванівна вчила учнів того, що артист — це завжди мандрівник, який вбирає в себе атмосферу світу, щоб пізніше втілити її в музичних смислах.

Важливою деталлю педагогічного методу Руденко було формування широкого культурного контексту. Як згадують учні, вона майже «в наказовому порядку» змушувала їх відвідувати фільми А. Тарковського та Ф. Фелліні. Це свідчить про прагнення викладача виховати не вузькопрофільного виконавця, а інтелектуально зрілу особистість, здатну відчувати кінематографічну мову, метафорику та глибинні філософські сенси, що згодом неодмінно знаходять відгук у фортепіанній інтерпретації.

За спогадами Євгена Воропаєва можна зробити висновок, що педагогічний шлях Н. І. Руденко — це приклад того, як особиста харизма, етична відповідальність та емоційна щедрість стають фундаментом для виховання цілої плеяди музикантів. Її студенти виносили з класу не лише навички гри, а й життєву філософію, в основі якої лежить повага до людини, любов до мистецтва та вміння «тримати світ» своєю посмішкою та працею.

Спогади **Ірини Олександрівни Іванько-Цепух**¹ — музикантки, яка сьогодні очолює предметно-циклову комісію в Академії мистецтв імені Павла Чубинського — відкривають ще одну грань педагогічного феномену Н. І. Руденко: здатність виховувати не лише виконавців, а й послідовників, здатних продовжувати традицію в академічній та науковій площинах.

У спогадах І. Іванько-Цепух акцент зміщено з суто технічного аспекту

¹ Іванько-Цепух І. Феномен мистецького наставництва : мемуарне есе / рукопис. Колекція особистих документів – 2026.

навчання на категорію «мистецького походження». Вплив Регіни Горовиць, який Ніна Іванівна транслювала своїм учням, був для них не просто історичним фактом, а етичним орієнтиром. Викладачка переконувала студентів: «Техніка ніколи не була механічною; вона була етичною». Такий підхід формував у студентів усвідомлення того, що звук — це не просто акустичний параметр, а відображення особистої правди музиканта. Навчання в класі Руденко сприймалося як відповідальність за збереження високих стандартів фортепіанного мистецтва.

Ірина Олександрівна особливо підкреслює майстерність Н. І. Руденко у володінні технікою. Педагог ніколи не виступала в ролі недосяжного авторитету, а завжди демонструвала свої тези на власному прикладі, граючи напам'ять складні твори (наприклад, етюди Шопена).

Знаменита фраза Ніни Іванівни «Немає межі, позначеної для техніки — чим швидше, тим краще» стала для Іванько-Цепух ключем до розуміння мистецтва, де швидкість без смислової глибини є порожнечою. Це виховання «художньої зрілості» і стало основою власної педагогічної методики Ірини Олександрівни.

Спогади засвідчують надзвичайну чутливість педагога до темпераменту учня. Н. І. Руденко вдавалося знаходити індивідуальні «ключі»: для когось це був психологічний настрій, для когось — фізичне розвантаження перед виходом на сцену (поради «прогулятися», «пострибати»). Така глибока емпатія робила заняття не просто уроками, а процесом професійного становлення особистості, де викладач знає, «коли кинути виклик, а коли заспокоїти».¹

Враження студентки від того, як Ніна Іванівна працювала над своєю книгою про Регіну Горовиць, стало потужним імпульсом для самої Ірини Іванько-Цепух. Спостереження за тим, як вчителька «пише всю ніч», присвячуючи себе шануванню власного наставника, посіяло в душі студентки зерно майбутніх наукових амбіцій. Це приклад «живої традиції», коли приклад педагога надихає учня на власну дослідницьку діяльність.

¹ Іванько-Цепух І. Феномен мистецького наставництва : мемуарне есе / рукопис. Колекція особистих документів – 2026.

Особливо цікавим є фрагмент спогадів про зустріч Н. І. Руденко з батьком Ірини, композитором Олександром Петровичем Іваньком. Це свідчить про те, що Ніна Іванівна була не лише педагогом, а й активним учасником професійної спільноти, здатною об'єднувати навколо себе талановитих музикантів різних генерацій. Її здатність «замкнути коло» — звести людей, які мають спільні мистецькі цінності — стала символом єдності української музичної культури.

Спогади І. Іванько-Цепух підтверджують, що Ніна Іванівна Руденко — це особистість, яка створила навколо себе «поле тяжіння» для відданих мистецтву людей. Її методика — це синтез жорсткої академічної дисципліни, психологічної гнучкості та інтелектуальної відкритості. Для багатьох її вихованців знахідка «свого вчителя» стала моментом самоідентифікації, а уроки Руденко досі транслиуються через її учнів у нові навчальні заклади України.

Спогади **Ірини Костянтинівни Ткачук¹**, яка сьогодні успішно інтегрує набутий досвід у приватну педагогічну практику з іноземними учнями, дають змогу побачити педагогічний метод Н. І. Руденко через призму «тривалого супроводу». Ця історія демонструє, як професійний вплив наставника трансформується у внутрішній музичний орієнтир для учня на все життя.

Знайомство І. Ткачук із Н. І. Руденко відбулося ще в дитинстві, коли педагог замінювала її вчителя в музичній школі. Цей ранній етап став «насінням», яке проросло через роки: навіть після перерви у спілкуванні, зустріч на конкурсі в Мелітополі активувала пам'ять про ту «особливу педагогічну силу», що згодом стала вирішальним чинником у виборі консерваторії. Це свідчить про те, що вплив Ніни Іванівни був не ситуативним, а фундаментальним — вона залишала глибинний слід у свідомості дитини, який ставав актуальним у моменти професійних пошуків.

Ірина Ткачук виділяє ключовий аспект методики Руденко — високу планку відповідальності. Ніна Іванівна не займалася зовнішнім «підбадьорюванням», а виховувала музиканта через повагу до авторського

¹ Ткачук І. Спогади про наставництво / рукопис. Колекція особистих документів – 2026.

тексту:

- Академічна дисципліна: Учні розуміли, що прийти на урок непідготовленим неможливо.
- Принцип автономності: Знаменита фраза «Діточка, йди довчи його, а потім поговоримо» є квінтесенцією її методу. Педагог навчала, що вчитель не повинен замінювати собою власну роботу учня — справжній художній пошук починається лише тоді, коли технічна частина засвоєна. Це вчила студентів бути професійно самостійними та відповідальними за результат.

І. Ткачук описує Ніну Іванівну як особистість надзвичайної енергії, яка навіть у вічному поспіху ніколи не втрачала уваги до деталей. Важливою частиною уроків були розповіді про власних вчителів. Для Ірини ці спогади стали інструментом ідентифікації: вона відчувала себе не просто окремим піаністом, а ланкою в безперервному ланцюзі харківської музичної традиції.¹

Спогади І. Ткачук підкреслюють людський вимір педагогіки Руденко:

- Підтримка в магістратурі: Вміння педагога знайти потрібні слова в періоди критичних навантажень допомогло учениці пройти шлях поєднання двох навчальних процесів без втрати віри в себе.
- Стійкість у часи війни: Зустріч у Львові на другому році війни стала символом незламності. Факт того, що Ніна Іванівна продовжувала вивозити учнів на конкурси та залишалася відданою справі попри обстріли Харкова, викликав у її вихованців глибоке захоплення і спонукав до переосмислення професії як місії.

Сьогодні, працюючи з учнями за кордоном, Ірина Ткачук не просто використовує набуті технічні навички, а ретранслює «школу Руденко». Вона зазначає, що в кожному її власному уроці «звучить голос вчителя» — у вимогливості до себе, у повазі до музичного змісту та у бажанні постійно шукати глибину.

Історія І. К. Ткачук — це приклад того, як Ніна Іванівна Руденко формує професійну ідентичність своїх учнів. Її педагогічний метод — це не передача

¹ Ткачук І. Спогади про наставництво / рукопис. Колекція особистих документів – 2026.

«готових рецептів», а виховання внутрішнього камертона, за допомогою якого музикант здатний самостійно відрізняти «блиск» від «смыслу». Як влучно зауважує учениця, найбільша вдячність вчителів полягає у продовженні його справи — бути чесним у музиці та передавати ці стандарти далі.

Спогади **Наталії Євгенівни Бутирської**¹ — досвідченого педагога з 45-річним стажем демонструють погляд «колеги по цеху», яка пройшла шлях від студентки до професіонала під впливом свого наставника.

Наталія Євгенівна Бутирська, випускниця Харківського інституту мистецтв (1981 р.), сьогодні є визнаним майстром педагогічної справи. Її спогади про роки навчання в класі Ніни Іванівни Руденко дозволяють глибше зрозуміти, як формувалася «харківська піаністична школа» через особистий приклад та атмосферу творчого співробітництва.

Для Н. Є. Бутирської знайомство з майбутнім педагогом почалося ще під час навчання в музичному училищі. Враження від виступу Ніни Іванівни — зокрема, від її виконання «зухвалої» Шостої сонати С. Прокоф'єва — стало для юної піаністки професійним ідеалом. Вона описує Руденко того періоду як «чарівну молоду жінку, усміхнену, енергійну, натхненну та дуже доброзичливу». Саме цей образ — поєднання потужної технічної сили з жіночністю та відкритою енергетикою — визначив подальший вибір Наталії Євгенівни: навчатися виключно в класі Руденко.

Найвищу цінність у спогадах Н. Є. Бутирської становить атмосфера, що панувала в класі.

Відмова від диктату: Наталія Євгенівна наголошує, що для неї як студентки було критично важливим уникнути «педагогічного диктату». Руденко вдалося створити простір, де панували взаємна повага та спільна творчість.

Позакласне спілкування: Студенти часто бували вдома у Ніни Іванівни. Це не було просто «гостювання» — це були професійні прослуховування записів з її фонотеки, обговорення концертів та глибинна інтелектуальна

¹ Бутирська Н. В. Творча родина класу Н. І. Руденко : спогади / рукопис. Колекція особистих документів – 2026.

комунікація. Така «родинність» знімала бар'єр страху перед викладачем і перетворювала навчання на процес спільного пошуку істини.

Н. Є. Бутирська виділяє комплекс якостей, які робили авторитет Руденко незаперечним:

- Енциклопедичність: Окрім викладання та концертування, Руденко захоплювалася науковою роботою (зокрема, дослідженнями спадщини Р. С. Горовиць), що прищеплювало студентам розуміння того, що піаніст — це інтелектуал, а не лише «ремісник».
- Організованість: Неймовірна працездатність педагога була для студентів прикладом. Навіть при величезній зайнятості, Ніна Іванівна завжди знаходила час для глибокого аналізу репертуару: від творів Бетховена та Баха до Дебюссі та Шуберта.

За 45 років власної викладацької діяльності Н. Є. Бутирська перенесла ціннісні орієнтири, закладені її вчителем, у свою практику:

- Повага до особистості учня.
- Розуміння того, що педагогіка — це насамперед культура спілкування та обміну досвідом.
- Усвідомлення важливості широкої ерудиції для успіху професійного музиканта.

Спогади Н. Є. Бутирської підкреслюють, що педагогічна діяльність Н. І. Руденко не обмежувалася кабінетною роботою. Вона створювала своєрідне професійне «ком'юніті», де студенти отримували уроки високої культури, відданості справі та професійної стійкості. Для Наталії Євгенівни досвід навчання у Руденко став фундаментом, який допоміг їй самій стати педагогом, що виховує наступні покоління музикантів з тими ж принципами гуманізму та високого мистецтва.

Спогади **Тетяна Володимирівна Корольової¹**, яка завершила навчання у класі Ніни Іванівни Руденко у 1999 році, доповнюють «портрет» Ніни Іванівни Руденко як педагога, для якого виховання піаніста нерозривно пов'язане з вихованням інтелектуала та спадкоємця великої фортепіанної

¹ 45. Корольова Т. В. Спадкоємність поколінь : спогади / рукопис. Колекція особистих документів – 2026.

традиції.

Перше враження Тетяни Володимирівни від навчання вдома у Ніни Іванівни стало для неї відкриттям «культури музиканта». Величезна бібліотека, інтелігентність та щира посмішка педагога одразу задали високий тон стосунків. Учень у класі Руденко потрапляв у середовище, де музика не закінчувалася за стінами консерваторії, а продовжувала жити в книгах, обговореннях та роздумах про мистецтво.

Тетяна Володимирівна виділяє три ключові компоненти, над якими Ніна Іванівна працювала найретельніше:

- Звукова палітра: Робота над «оркестровими» фарбами інструмента, вміння передати глибину та різноманітність звуку.
- Стилiстична відповідність: Глибоке занурення в контекст епохи, до якої належав твір, що виховувало в учнів відчуття стилю.
- Піаністична свобода: Тетяна Володимирівна відзначає здатність самої Ніни Іванівни до «розкутості апарату» і намагалася наслідувати цю природну свободу рухів, що є одним із найскладніших завдань для піаніста.

Однією з найцінніших рис занять Тетяна Володимирівна називає постійну присутність постаті Регіни Самійлівни Горовиць. Ніна Іванівна не просто викладала програму — вона транслювала досвід свого вчителя, роблячи своїх студентів частиною історичної тяглості української фортепіанної школи. Це виховувало в учнів повагу до педагогічного досвіду та розуміння важливості «історичної правди» у мистецтві.

Корольова відзначає наукову та літературну працю Ніни Іванівни (книги про Р. С. Горовиць, Н. О. Єщенко) не лише як професійний успіх, а як великий вклад в українську педагогіку. Вона бачить у своєму вчителі зразок «невгамовного» оптимізму та працьовитості, що стало для неї внутрішнім дороговказом на довгі роки.

Спогади Тетяни Корольової ще раз підтверджують, що клас Руденко — це не лише про гру на фортепіано, а про формування музиканта-інтелектуала. Ніна Іванівна вдало поєднувала передачу технічної «піаністичної свободи» з

вихованням глибокої шани до традицій (зокрема, школи Р. С. Горовиць), що дозволяє її учням відчувати себе частиною великої професійної родини.

Спогади **Лесі Леонідовни Лебіги**¹, яка навчалася у класі Ніни Іванівни Руденко із 1994 року (заочне відділення), доповнюють наш портрет педагога ще одним важливим аспектом — індивідуальним підходом до студентів, що поєднує професіоналізм із глибинною людяністю.

Авторка спогадів, яка сьогодні має близько 30 років педагогічного стажу, працюючи у Житомирській музичній школі імені Л. Українки, характеризує Ніну Іванівну Руденко як «потужну особистість», чий вплив став визначальним у формуванні її власного викладацького стилю.

Леся Лебіга підкреслює рідкісне поєднання якостей у Н. І. Руденко: вона була не лише яскравою піаністкою, а й вченим, письменницею та людиною з енциклопедичними знаннями. Саме цей інтелектуальний багаж створював навколо Ніни Іванівни особливе поле, яке притягувало студентів, викликаючи в них бажання «хоч трошки бути схожою на неї».

Аналогічно до спогадів інших студентів, Леся Лебіга згадує практику проведення репетицій та уроків у домашніх умовах. Така форма роботи була вимушеним, але дуже ефективним рішенням в умовах надмірної зайнятості педагога. Це дозволяло:

- Опрацювати складні технічні або художні моменти, на які не вистачало часу в консерваторії.
- Створити довірливі стосунки, де педагог ставав радником у життєвих питаннях, а не лише «контролером» виконання програми.

Найважливішим показником ефективності методу Н. І. Руденко є те, що Леся Лебіга сьогодні активно використовує набуті знання у роботі зі своїми учнями. Для неї досвід навчання в консерваторії став «золотим стандартом»: вона прагне не лише навчати техніці гри, а й виховувати в дітей розуміння музики, передаючи ті самі цінності, які колись отримала від Ніни Іванівни.

Спогади Лесі Лебіги підтверджують, що педагогічна система Руденко

¹ Лебіга Л. Згадуючи роки навчання : спогади / рукопис. Колекція особистих документів – 2026.

базується на механізмі натхнення власним прикладом: учень, бачачи в педагогові «ідеальну особистість», намагається наслідувати її підхід до життя, роботи та мистецтва. Ніна Руденко не просто давала інструкції, як грати на фортепіано — вона демонструвала спосіб життя музиканта, що дозволяє її вихованцям зберігати й передавати цей «генетичний код» професії далі, через десятиліття, в інших містах України.

Свідчення **Ірини Миколаївни Гайдаренко (Волчкової)**¹ є надзвичайно важливим доповненням до нашого дослідження, оскільки вони висвітлюють феномен віри в учня як рушійної сили педагогічного успіху.

Історія навчання Ірини у класі Н. І. Руденко — це наочний приклад того, як педагог може змінити професійну долю студента, ставши для нього опорою в моменти найбільших сумнівів.

Ситуація Ірини Гайдаренко є типовою для багатьох дорослих студентів, що прагнуть професійного зростання: 7-річна перерва після закінчення Житомирського музичного училища стала психологічним бар'єром, який заважав вступу до консерваторії. Ніна Іванівна виступила не просто як педагог, а як психологічний ментор:

- Віра як інструмент: Гайдаренко зазначає: «Інколи мені здається, що вона вірила в мене навіть більше, ніж я сама». Це підкреслює здатність Руденко бачити потенціал там, де учень бачить лише власну невпевненість.
- Стійкість: Підтримка Ніни Іванівни стала тим «стабілізатором», який допоміг учениці пройти через складні вступні випробування та адаптуватися до вимог консерваторського навчання.

Навіть у межах заочного відділення, де контакти з викладачем часто формалізовані, Ірина Гайдаренко відзначає «особливу магію спілкування». Це підтверджує тезу про те, що для Руденко педагогіка була способом життя, а не просто робочим обов'язком. Кожна зустріч перетворювалася на урок «мудрості та безмежної любові до Музики», що виходив далеко за межі аналізу нотного

¹ Гайдаренко (Волчкова) І. Світло вчителя: есе-спогад/ рукопис. Колекція особистих документів Житомир–Харків, 2026.

тексту.

Особливо цінним є спогад про те, як Ірина спостерігала за процесом створення Ніною Іванівною книги про Регіну Горовиць. Це стало для студентки «живим уроком» професійної етики:

- Зв'язок поколінь: Гайдаренко вбачає пряму паралель — як Руденко дбайливо плекала пам'ять про свого Вчителя (Р. С. Горовиць), так і нинішні випускники відчують моральний обов'язок нести вдячність до Ніни Іванівни.
- Приклад Майстра: Бачити, як вчитель шанує власного вчителя, — це найвищий рівень педагогічного виховання, який формує у студентів розуміння професійної гідності.

Свідчення Ірини Гайдаренко додають до образу Н. І. Руденко риси педагога-натхненника, який володіє мистецтвом «реставрації» професійної впевненості у своїх студентів. Її вплив виходить за межі піаністичного класу: вона виховує людей, для яких професійна відданість та вдячність вчителю є невіддільними якостями успішного музиканта. Це підтверджує її роль як консолідуючої фігури в українській музичній освіті, що «плете» мережу спадкоємності через особистісну емпатію. Слід підкреслити, що підтримка Руденко була не «поблажливістю», а саме професійною вірою, яка змушувала студентів працювати на рівні їхніх прихованих можливостей.

Ессе **Жанни Вячеславовни Чевичалової¹**, кандидата юридичних наук та доцента Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, дає змогу поглянути на постать Ніни Іванівни Руденко не лише очима професійних музикантів, а й з позиції високоосвічених інтелектуалів та батьків, які цінують у педагогу насамперед культуру, психологічний підхід та вміння розкрити творчий потенціал особистості.

Жанна Вячеславовна акцентує увагу на вмінні Ніни Іванівни «чудово підбирати твори» з огляду на три фактори:

- Рівень підготовки учня.
- Його індивідуальний характер.

¹ Чевичалова Ж. В. Щира підтримка та любов до музики / рукопис. Колекція особистих документів – 2026.

- Особисті музичні вподобання. Саме цей індивідуалізований підхід, на думку Чевичалової, є ключовим чинником мотивації, адже він дозволяє поєднувати класичну школу з сучасними музичними композиціями, що робить процес навчання «цікавим та натхненним».

Як науковець і викладач університету, Ж. В. Чевичалова високо оцінює не лише технічний бік викладання, а й «ширу підтримку», яку Ніна Іванівна надає кожному учневі. Вона зазначає, що успіхи студентів Руденко є прямим наслідком:

- Глибокого розуміння природи музики.
- Уважного ставлення до особистості учня.
- Вміння створити атмосферу, де навчання стає внутрішньою потребою, а не примусом.

Свідчення Жанни Вячеславовна підтверджують, що авторитет Ніни Іванівни виходить за межі вузькопрофесійного середовища музикантів-виконавців. Її репутація в інтелектуальних колах Харкова базується на довірі батьків, які вбачають у ній людину, здатну дати дитині не лише «якісне навчання», а й сформувати ціннісний фундамент — любов до мистецтва та вміння мислити. Цей допис свідчить про те, що педагог такого рівня виконує функцію «культурного містка» між професійним музичним світом та загальним інтелектуальним середовищем суспільства. Її методика, заснована на повазі та глибокому розумінні людської природи, формує «любов до музики» як стійку життєву рису, що зближує професійних виконавців та аматорів високого рівня.

Спогади **Тетяни Олександрівни Павленко¹**, чия донька Катруся навчалася у класі Ніни Іванівни протягом п'яти років (починаючи з 13-річного віку), дають змогу виділити стратегію роботи педагога з «вразливим» віковим періодом підлітка.

Тетяна Павленко наголошує на тому, що її донька прийшла до Ніни Іванівни «невпевненою та розгубленою». Педагогічний успіх Н. І. Руденко

¹ Павленко Т. О. Щира вдячність. спогади/рукопис. Колекція особистих документів - 2026

полягав у:

- Терплячості та натхненності: Вона не лише навчала техніці, а й методично розкривала перед підлітком глибину музичного мистецтва.
- Створенні «історії» в кожному творі: Педагог навчала ученицю сприймати музику не як набір технічних вправ, а як художню оповідь, що допомагало дитині долати страх перед виступами.

Для батьків було вкрай важливим те, що Ніна Іванівна поєднувала професійну суворість із щирою вірою в дитячі можливості. Тетяна Павленко зазначає: «Вона вміла пояснювати складне просто». Це вміння адаптувати професійний музичний контекст до рівня розуміння підлітка є ознакою високої педагогічної майстерності.

Найважливішим результатом навчання, за словами матері, є те, що музика стала для її доньки «важливою частиною життя», а праця, наполегливість та любов до мистецтва перетворилися на внутрішні цінності, які дитина проносить у доросле життя. Це доводить, що Ніна Іванівна Руденко працює не «на результат іспиту», а на довготривалу перспективу формування культури особистості.

Свідчення Тетяни Павленко є яскравим доказом того, що Ніна Іванівна Руденко виконує надважливу соціальну функцію в українському освітньому просторі. Вона не просто готує професійних виконавців, а виховує культуру сприйняття життя через мистецтво. В очах батьків такий педагог стає гарантом того, що дитина отримає не лише професійні навички, а й моральну підтримку та натхнення, які допоможуть їй у майбутньому стати впевненою особистістю.

Спогади **Ольги Олексіївни Дичевої**¹, яка з 1994 року працює викладачем у Національному училищі музичного та сценічного мистецтва ім. Панчо Владигерова (м. Бургас, Болгарія), розкривають ще один важливий аспект педагогічної діяльності Ніни Іванівни Руденко — виховання музиканта як носія цілісної європейської культури.

¹ Дичева О. О. Спогади про культуру звуку та наставництво Н. І. Руденко. Колекція особистих документів/ рукопис. Бургас-Харків – 2026

Для Ольги Дичевої, яка була зарахована до класу Н. І. Руденко у 1988 році, Ніна Іванівна стала не просто фаховим наставником, а еталоном музичного благородства та щирості.

Ольга Олексіївна виділяє ключові технічні та естетичні вимоги, які ставила Ніна Іванівна перед учнями:

- Культура звуку: Руденко приділяла першочергову увагу тому, щоб звук був «красивим, повним, але без форсування», із тембральною різноманітністю та тонкою нюансировкою.
- Методика уроку: Показовим є підхід Ніни Іванівни до аналізу твору — вона давала учневі дограти твір (або частину) до кінця, не перериваючи його зауваженнями. Як зазначає Дичева (маючи вже понад 30 років власного стажу), лише згодом вона досягнула, наскільки цей прийом був важливим для розвитку цілісного музичного мислення студента.

Найяскравішим спогадом Ольги Дичевої є створення навколо педагога інтелектуального середовища:

- Позакласна культура: Ніна Іванівна спонукала учнів цікавитися літературою, живописом та театром. Її дім був місцем зустрічей різнопланової інтелігенції — лікарів, вчителів, діячів театру та музикантів.
- Естетичний досвід: Спільні відвідування виставок, концертів та обговорення побаченого формували у студентів світогляд справжнього інтелігента. У час відсутності сучасних цифрових технологій це було «іншим світом» і «прекрасним часом», який залишив глибокий слід у душі кожної учениці.

О. О. Дичева підкреслює особистісні якості педагога: «фальші вона не визнавала ні в житті, ні в мистецтві». Ця безкомпромісна щирість Ніни Іванівни стала для учениці внутрішнім камертоном, який вона зберігає у своїй власній викладацькій діяльності в Болгарії. Слова педагога, сказані учениці при її від'їзді за кордон — «не здумай кинути професію» — стали для Ольги моральним наказом, який вона виконує протягом усього професійного життя.

Допис Ольги Дичевої є вагомим підтвердженням того, що педагогічна система Н. І. Руденко має міжнародний вимір. Завдяки тому, що її учні працюють у різних країнах (зокрема, у Болгарії), традиції харківської фортепіанної школи, закладені Ніною Іванівною, продовжують жити та інтегруватися у світовий освітній простір. Педагог успішно реалізувала модель «вчителя-просвітителя», який формує не лише технічні навички піаніста, а й загальну культуру особистості. Її клас був «осередком культури», де музична освіта була нерозривно пов'язана з гуманітарним розвитком, що робить її спадок універсальним та актуальним для будь-якої музичної школи світу.

Спогади **Ірми Сергіївни Джалаганія**¹, яка навчалася у класі Ніни Іванівни Руденко у 1987–1992 роках, відкривають ще один вимір педагогічного методу Ніни Іванівни — використання професійної «психологічної провокації» для досягнення найвищих результатів.

Історія Ірми Джалаганія є яскравим свідченням того, як Ніна Іванівна Руденко діяла не лише як вчитель музики, а як стратег, що точно знає «больові точки» та мотиваційні механізми кожного учня.

Ірма зазначає, що Ніна Іванівна опікувалася нею «як власна мати». Педагог не обмежувалася лише спеціальністю — вона контролювала успішність учениці з усіх предметів, аналізувала причини труднощів та допомагала долати їх. Це був комплексний супровід студента, який приїхав з іншої країни, що вимагало від педагога неабиякої емпатії та відповідальності за долю молодого людини.

Одним із найцікавіших моментів у спогадах Ірми є ситуація перед іспитами, коли Ніна Іванівна свідомо занижила очікування щодо оцінки своєї студентки:

- Суть методу: Коли Ірма запитала про перспективу отримання найвищого балу, викладач упевнено відповіла, що «п'ятірку отримати не вийде».
- Педагогічний результат: Ця «провокація» спрацювала як потужний

¹ Джалаганія І, Здійснення мрії: спогади / рукопис. Колекція особистих документів – Хоні-Харків — 2026

стимул. Замість того, щоб зневіритися, студентка відчула внутрішній протест та бажання довести зворотне. Як зазначає сама Ірма, якби Ніна Іванівна сказала їй, що все буде легко, вона могла б розслабитися і зазнати невдачі. Ця «критична якість» педагога допомогла розробити власну стратегію перемоги.

Попри епізод з «провокацією», Ірма наголошує на безмежній підтримці, яку отримувала від Ніни Іванівни протягом усіх років навчання. Саме завдяки цій вірі вона змогла завершити консерваторію з найкращими результатами, навіть попри початкові сумніви та страх перед іноземною мовою навчання.

Спогади І. Джалаганія демонструють Ніну Іванівну як педагога-психолога, який досконало володіє методом індивідуального підходу. Вона вміла вчасно змінити «м'який» підхід на «жорсткий», якщо бачила, що саме це потрібно для мобілізації внутрішніх сил студента. Це вчергове підтверджує, що для Руденко навчальний процес був не лінійним передаванням знань, а мистецтвом керування творчим потенціалом особистості.

Випадок з Ірмою Джалаганія показує, що Ніна Іванівна була майстром «точкового впливу» — вона знала, кому потрібна підтримка, а кого потрібно трохи «зацепити» за живе, щоб активувати його найвищий творчий потенціал.

Спогади **Тетяни Михайлівни Волокітіної**¹ (випуск 1989 року) — це розповідь про педагогічну етику, побудовану на високій духовності, емпатії та здатності вчителя брати на себе відповідальність за найскладніші життєві етапи своїх учнів.

Тетяна Михайлівна відзначає унікальний стиль спілкування Руденко з учнями: «Вона ніколи на мене не кричала, не говорила роздратовано». Педагогічний вплив здійснювався через тонкі інтонації та погляд, які змушували студентку самостійно усвідомлювати недосконалість своєї гри. Це свідчить про глибоку повагу до особистості учня та відмову від авторитарних методів тиску, натомість розвиваючи в учнях внутрішню відповідальність.

Волокітіна згадує Ніну Іванівну як піаністку, чії виступи завжди

¹ Волокітіна Т. М. Спогади про навчання в класі Н. І. Руденко : / рукопис; Колекція особистих документів. Харків — 2026

дивували «володінням звуку» та «ясною формою». Цей образ виконавця, чия музика йшла «від серця та душі», став для студентки професійним орієнтиром. У своїй подальшій педагогічній кар'єрі (38 років стажу, з яких 10 — на посаді завідувачки відділом) Тетяна Михайлівна використовує саме ці здобуті знання: «Це була школа Ніни Іванівни... Я все життя відчуваю, що займаюсь своєю улюбленою справою».¹

Найбільш драматичний і значущий момент спогадів — допомога Ніни Іванівни під час навчання Тетяни на V курсі після народження сина:

- Підтримка: Коли студентка хотіла взяти академічну відпустку, Руденко переконала її закінчити консерваторію, поки «програма в руках».
- Надання притулку: Ніна Іванівна відкрила двері власного дому, запросивши Тетяну з немовлям та мамою жити у себе, щоб забезпечити умови для підготовки до державних іспитів.
- Спільна творчість: Вони разом репетирували складні програми (концерт Ф. Шопена, твори Й. С. Баха). Тетяна згадує, як під час іспиту, слухаючи гру свого викладача, вона відчувала не страх, а радість.

Спогади Тетяни Волокітіної є потужним свідченням того, що Ніна Іванівна Руденко сповідувала філософію педагогіки турботи. Вона розуміла, що життя музиканта невіддільне від його людської долі, і часто саме особиста підтримка викладача стає вирішальним фактором, який дозволяє студенту реалізувати свій професійний потенціал у моменти життєвих криз. Таке ставлення до учнів формує не лише висококваліфікованих фахівців, а й людей, які все життя зберігають вдячність до свого Вчителя.

Спогади **Ангеліни Сергіївни Субботіної**², яка пройшла шлях навчання до та під час консерваторії, є надзвичайно важливим свідченням того, як педагогічна методика Н. І. Руденко трансформується у глибокі особистісні стосунки «вчитель-учень».

¹ Волокітіна Т. М. Спогади про навчання в класі Н. І. Руденко : / рукопис; Колекція особистих документів. Харків — 2026

² Субботіна А. Споріднені душі : спогади / рукопис. Колекція особистих документів — 2026

Для Ангеліни Субботіної зустріч з Ніною Іванівною Руденко стала точкою відліку, коли навчання музиці переросло у процес формування особистості. Її спогади дозволяють виокремити три ключові компоненти успіху цього педагога:

1. Мистецтво метафоричного викладання

Ангеліна зазначає, що головний талант Ніни Іванівни — це вміння пояснювати «складні речі просто». Вона не обмежувалася лише технічними вказівками, а працювала з образною сферою учня:

Музика переставала бути набором звуків і ставала цілісним «світом» з власними настроями та сенсами.

Це вміння «відкривати світ всередині твору» стало основою для професійного становлення Ангеліни, яка сьогодні сама має 7 років педагогічного стажу.

2. Педагогіка людської близькості

Найвищою оцінкою педагогічної діяльності Ангеліна вважає те, що Ніна Іванівна стала для неї не просто викладачем, а близькою людиною — «спорідненою душею».

Спогад про допомогу під час тяжкої хвороби мами Ангеліни на ковід-19 свідчить про те, що для Руденко учень ніколи не був лише «функцією» в навчальному процесі. Ця щира людська підтримка стала тим фундаментом, на якому будувалася довіра, необхідна для справжньої творчої праці.

3. Формування професійної впевненості

Окрім моральної підтримки, Ангеліна підкреслює важливість концертної практики, яку організовувала Ніна Іванівна. Саме цей досвід:

- Формував у студентки впевненість у своїх силах.
- Вчив відчувати сцену та публіку.
- Перетворював учня на зрілого музиканта, готового до професійної діяльності.

Свідчення Ангеліни Субботіної підтверджують тезу про те, що педагогічна система Н. І. Руденко базується на етиці співпереживання. Ніна Іванівна виступає як наставник, який через глибоку емпатію та мистецтво

художньої інтерпретації вчить учня не лише професійним навичкам, а й вмінню залишатися Людиною у складних життєвих обставинах. Це робить її педагогічну спадщину цілісною та гуманістично спрямованою. Важливим є те, що саме «спорідненість душ» дозволяє долати технічні бар'єри швидше, ніж сувора академічна дисципліна. Це демонструє інший, більш сучасний і гнучкий підхід до музичної освіти Ніни Іванівни.

Спогади **Раїси Миколаївни Подакової**¹, досвідченого педагога та активної учасниці професійної спільноти, відкривають роль Ніни Іванівни Руденко як просвітителя та натхненника педагогічної спільноти в регіонах України.

Для Раїси Миколаївни Подакової знайомство з Ніною Іванівною Руденко у 2003 році стало знаковою подією, що вплинула на її професійну стратегію та розвиток музичної освіти в Каховці.

Ключовим моментом знайомства стала презентація книги Ніни Іванівни про Регіну Самійлівну Горовиць. Ця зустріч справила на Раїсу Миколаївну глибоке враження:

- **Культура пам'яті:** Вона побачила педагога, який з безмежною теплотою та повагою несе знання про свого вчителя до інших. Це стало прикладом того, як важливо зберігати та транслювати професійні цінності (методики роботи, підходи до учня).
- **Відкритість:** Ніна Іванівна не замикалася у «вежі зі слонової кістки» академії, а щедро ділилася досвідом на конкурсах та методичних заходах, що надихнуло колег на ширшу професійну діяльність.

Спілкування з Руденко стало каталізатором для Раїси Подакової у реалізації власної мрії — організації музичного конкурсу в Каховці. Вплив Ніни Іванівни полягав у:

- **Підтримці професійної мрії:** Вона стала не лише авторитетом, а й живим прикладом того, як організувати конкурсну платформу, де

¹ Подакова Р. М. Спогади про Ніну Іванівну Руденко... / рукопис. Колекція особистих документів – 2026.

діти можуть професійно зростати.

- Створенні «спільноти за інтересами»: Раїса Миколаївна підкреслює, що ці зустрічі були не лише про оцінки учнів, а про глибокі дискусії щодо виховання, методики та майбутнього музичної освіти.

Для Раїси Подакової Ніна Іванівна Руденко стала втіленням «великої душі» та «справжнього професіонала». Вона наголошує на тому, що мудрі поради Ніни Іванівни завжди були доречними, конструктивними та надихаючими. Це свідчить про те, що педагогічний вплив Руденко був спрямований на підтримку та розвиток педагогічного потенціалу колег, що є критично важливим для цілісності музично-освітнього простору України.¹

Свідчення Р. М. Подакової демонструють, що Ніна Іванівна Руденко є фігурою консолідуючого типу. Її діяльність виходила далеко за межі викладання у консерваторії — вона стала центром тяжіння для музикантів-педагогів з різних міст України. Завдяки її методичній щедрості та просвітницькій праці, традиції «харківської фортепіанної школи» поширювалися у регіональні школи мистецтв, що дозволило підвищити рівень викладання та професійних конкурсів на національному рівні.

Ніна Іванівна була не лише вчителем своїх студентів, а й «вчителем для вчителів», адже саме її приклад та поради надихали колег на організацію нових конкурсів та впровадження високих стандартів викладання.

Спогади **Марії Павлівни Калашник**² (випуск 1989 року) свідчать про те, що багаторічна педагогічна діяльність Ніни Іванівни Руденко формувала не лише професійну майстерність, а й внутрішній духовний світ її учнів.

Для Марії Калашник роки навчання в класі Ніни Іванівни стали періодом, коли музика перетворилася на спосіб досягнення життя. Її спогади підкреслюють кілька ключових аспектів методики Руденко:

Атмосфера творчого пошуку

Марія відзначає, що в класі Ніни Іванівни навчання не обмежувалося

¹ Подакова Р. М. Спогади про Ніну Іванівну Руденко... / рукопис. Колекція особистих документів — 2026.

² Калашник М. Благодатне спілкування : спогади / рукопис. Колекція особистих документів — 2026.

технічним «нашліфовуванням» творів. Головним було створення атмосфери довіри та глибокого занурення.

Педагог навчала учнів не просто «виконувати ноти», а слухати, відчувати і знаходити власний зміст у музиці.

Це розвивало в студентів здатність до самостійного мислення, що є критично важливим для формування артиста.

Майстерність ансамблевого виконання

Особливо цінним спогадом є виконання Ніною Іванівною другої партії фортепіано під час занять. Це був один із найефективніших методів навчання:

Студент мав змогу безпосередньо відчувати «живе» музикування педагога, навчаючись інтонації, фразуванню та ансамблевій грі на власному досвіді.

Така практика демонструвала високу виконавську майстерність самої Руденко, яка ставала для учнів «живим еталоном».

Педагогіка тривалої дії

Марія Калашник зазначає, що вплив Ніни Іванівни не зник після отримання диплома. Вона пише: «Вдячна пам'ять про педагога вже сорок років і до сьогодні зігріває теплом та надихає на подальший творчий шлях». Це свідчить про те, що Ніна Іванівна виховувала не просто фахівців, а людей, які на все життя зберігають любов до професії та повагу до вчителя.

Спогади Марії Калашник доповнюють «портрет» Ніни Іванівни Руденко рисами педагога-натхненника, який володіє мистецтвом перетворювати навчальний процес на «благодатне спілкування». Її метод, що базується на інтелектуальній глибині та щирій любові до мистецтва, формує у студентів стійкий професійний фундамент, який витримує випробування десятиліттями.

Для багатьох випускників Ніна Іванівна стала «духовним камертоном», який налаштовує їхню подальшу творчу діяльність навіть через сорок років після закінчення консерваторії.

Спогади випускниці 2005 року декана оркестрового факультету Харківського національного університету мистецтв ім. І.П. Котляревського)

Альони Віталіївни Погоди¹ вказують на те, що Ніна Іванівна Руденко вибудовувала свій навчальний процес через гармонійне поєднання високих професійних вимог та потужної психологічної підтримки.

Однією з найважливіших рис педагогіки Н. І. Руденко було вміння «приборкати» сценічне хвилювання учня.

- Довіра через погляд: Учениця згадує, як перед виходом на сцену спокійний і впевнений погляд педагога діяв як антидот проти страху. Це створювало відчуття безпеки: педагог ставав «тилом», що дозволяло зосередитися на музиці, а не на власному тремтінні.
- Сцена як мова: Під керівництвом Ніни Іванівни концертний майданчик перетворювався для учня з місця «екзаменаційного випробування» на простір для висловлювання, де можна говорити мовою музики.

Ніна Іванівна активно використовувала сольні виступи та гастрольні поїздки (як Україною, так і за кордон) як невід'ємну частину освіти.

- Позакласне навчання: Спільні подорожі, розмови в дорозі та підтримка під час виїзних концертів формували в учня відчуття причетності до «справжнього творчого життя». Це було не просто навчання, а «ініціація» у професію.
- Цілісність досвіду: Саме завдяки цьому випускниця відчула, що музика — це не просто навчальна дисципліна, а життєвий шлях, який хочеться продовжувати.

Методика Руденко виявилася надзвичайно ефективною для побудови успішної кар'єри:

Олена Погода згодом успішно захистила дисертацію (2009 р.), отримала вчене звання доцента і сьогодні працює деканом факультету.

Цей кар'єрний успіх є прямим наслідком фундаменту, закладеного в класі спеціального фортепіано, де виховували не лише «ремісника», а й особистість, здатну до наукової, концертної та адміністративної роботи.

¹ Погода О. С. Спогади про навчання у класі Н. І. Руденко / рукопис. Колекція особистих документів – 2026

Діяльність Ніни Іванівни Руденко характеризується комплексним підходом до виховання музиканта. Вона не обмежувалася технічним вишколом, а працювала зі станом учня, його впевненістю та світоглядом. Як наслідок, її вихованці не лише опановують інструмент, а й стають лідерами музичної спільноти, продовжуючи розвивати традиції харківської школи на високих академічних та організаційних посадах.

Спогади **Віталія Ігоровича Смородського**¹, кандидата педагогічних наук та доцента, додають глибини вашому дослідженню, висвітлюючи педагогічний метод Ніни Іванівни Руденко через призму «невидимого наставництва» та психологічної тонкості.

Віталій Ігорович Смородський, який почав співпрацю з Ніною Іванівною у 1996 році, розглядає її як Вчителя у найширшому сенсі слова — того, хто не просто передає технічні навички, а формує професійну особистість через внутрішнє «розкриття» учня.

Смородський відзначає унікальну здатність педагога відчувати стан студента ще до початку уроку:

- Емпатія як інструмент: Ніна Іванівна миттєво зчитувала настрій учня, входячи в клас. Це дозволяло їй уникати конфронтації у моменти творчої невдачі чи емоційної втоми, замість цього пропонуючи продуктивну працю.
- Магія «присутності»: Віталій Ігорович описує цікавий ефект: на заняттях поради Ніни Іванівни сприймалися як власні думки. Педагог діяла так делікатно, що учень відчував повну автономію, хоча насправді перебував у полі її професійного спрямування. Це вищий пілотаж педагогіки, де вчитель «розчиняється» у творчості учня, допомагаючи йому знайти власну унікальність.

Вибір творів у класі Руденко ніколи не був випадковим чи формальним:

Вона використовувала глибокі знання фортепіанної літератури, щоб підбирати твори, які відповідали «внутрішньому бажанню» учня, навіть якщо

¹ Смородський В. І. Спогади про Наставника / рукопис. Колекція особистих документів –Харків 2026.

той не одразу це усвідомлював.

Процес вивчення музики перетворювався на шлях до самопізнання, де учень згодом починав відчувати глибину творів, які спочатку здавалися «не тими».

Для Смородського, який сам став педагогом (кандидатом наук, доцентом), Ніна Іванівна стала прикладом гуманістичного ставлення до студентів. Він підкреслює: її уроки ніколи не базувалися на приниженні чи критиці «будь-якою ціною». Це середовище сприяло розвитку педагогічної впевненості у самих студентів.¹

Свідчення В. І. Смородського є цінним доказом того, що методика Ніни Іванівни Руденко базується на суб'єкт-суб'єктній моделі навчання. Вона не «ліпила» копії себе, а «виросчувала» індивідуальності. Її вплив був настільки інтегрованим у внутрішній світ учня, що навіть через роки він відчуває це «невидиме направлення». Це яскравий приклад педагога-інтелектуала, який працює з ментальністю та емоційним інтелектом майбутнього музиканта.

Ніна Іванівна володіла даром «внутрішнього резонансу» — здатністю налаштовуватися на хвилю учня, що дозволяло досягати високих результатів без зайвого зовнішнього тиску.

Спогади **Тетяни Михайлівни Бац**² (випускниці 1992 року, нині викладачки Харківського ліцею мистецтв № 133) доповнюють цілісний портрет Ніни Іванівни Руденко як педагога, який успішно поєднує професійне наставництво з глибокою психологічною підтримкою.

Тетяна Бац описує свій досвід навчання у класі Ніни Іванівни як процес особистісної трансформації, де музика стала засобом подолання внутрішніх комплексів.

Тетяна наголошує на особливій атмосфері в класі, яку вона називає «музичною родиною». Для неї було критично важливим відчуття того, що:

- Педагог завжди вислухає без упередженої критики.
- Помилкові думки учня не придушувалися, а м'яко спрямовувалися

¹ Смородський В. І. Спогади про Наставника / рукопис. Колекція особистих документів –Харків 2026.

² Бац Т. Дякую за терпіння й віру : спогади / рукопис. Колекція особистих документів – 2026.

в правильне русло, дозволяючи студенту самостійно дійти істини.

Такий підхід створив «відчуття безпеки», без якого творчий ріст був би неможливим через затиски та невпевненість.¹

Важливою частиною спогадів є згадка про стан учениці на момент вступу до класу Руденко: невпевненість у собі, технічні прогалини та психологічні комплекси. Робота Ніни Іванівни виглядала як поступове «виращування» особистості:

- Вона допомогла учениці «розкріпачитися» не лише технічно (робота над пластикою рухів та звуковидобуванням), а й емоційно.
- Особлива увага приділялася відчуттю стилю та форми, що дозволило Тетяні навчитися передавати власні емоції через виконання.

Прикладом того, як Руденко впливає на наступні покоління, є рішення Тетяни Бац довірити навчання власної доньки саме Ніні Іванівні. Це найкраще свідчення високої професійної та моральної репутації педагога. Тетяна зазначає, що взірцевий вчитель для неї — це поєднання трьох якостей: високого рівня виконавської майстерності, здатності пояснити складне просто та вміння відчувати емоційний стан учня.

Спогади Т. Бац підтверджують, що Ніна Іванівна Руденко створює навколо себе унікальне педагогічне середовище. Її клас — це не просто навчальна одиниця, а простір психологічної реабілітації та творчого розвитку. Вона вчить студентів не боятися помилок, що є основою для формування самодостатнього та впевненого музиканта-виконавця. Ніна Іванівна здатна «лікувати» професійні комплекси, набуті учнями у попередніх викладачів, і перетворює їх на впевнених артистів.

Педагогічна діяльність Ніни Іванівни Руденко — це не просто процес передачі фахових знань, а мистецтво формування музиканта-інтелектуала. Аналіз спогадів дозволяє виділити ключові складові її феномену, які забезпечили їй авторитет та тривалий вплив на професійну спільноту:

Педагогіка «споріднених душ» (Гуманістичний підхід): Головною

¹ Бац Т. Дякую за терпіння й віру : спогади / рукопис. Колекція особистих документів – 2026.

цінністю в системі Руденко є особистість учня. Вона відмовилася від авторитарного стилю, замінивши його на атмосферу довіри, взаємної поваги та творчого партнерства. Багато випускників називають її клас «музичною родиною», де щира людська підтримка у складні життєві періоди (хвороби, сімейні обставини, кризові стани) ставала фундаментом для творчого зростання. Вона лікувала «професійні комплекси», повертаючи студентам віру в себе.

Синтез виконавства та просвітництва: Ніна Іванівна поєднує якості блискучої піаністки, що володіє культурою звуку та витонченою технікою, із талантом дослідника та літератора. Її науково-публіцистична діяльність (книги про Р. С. Горовиць, Н. О. Єщенко) є «золотим фондом» харківської фортепіанної школи. Це демонструє учням приклад того, як справжній майстер плекає пам'ять про своїх учителів, забезпечуючи неперервність професійної традиції.

Використання методу «індивідуальної стратегії»: Педагогічний метод Руденко є надзвичайно гнучким. Вона майстерно володіє «педагогічною інтуїцією»: може бути емпатичним радником, а може застосувати конструктивну професійну провокацію, щоб мобілізувати приховані ресурси студента. Її вміння пояснювати «складне просто», образно та метафорично перетворює кожне заняття на відкриття цілого світу музики, де техніка є лише засобом для висловлювання.

Створення інтелектуального середовища: Класи Ніни Іванівни виходять далеко за межі музичної спеціальності. Завдяки її широкому колу інтересів (література, театр, живопис) навколо неї формувалася інтелектуальний осередок. Це виховувало в учнів широту світогляду, притаманну справжній інтелігенції, і стимулювало їх до постійного саморозвитку.

Міжнародна спадкоємність: Факт, що її випускники працюють на посадах викладачів, деканів та концертмейстерів не лише в Україні (Житомир, Харків), а й за кордоном (Болгарія, Німеччина), свідчить про універсальність її методики. Вона виховує «генетичний код» професії, який її учні передають далі, забезпечуючи сталість високих стандартів музичної освіти.

Загальний підсумок: Ніна Іванівна Руденко реалізувала модель вчителя-просвітителя, чий вплив на професійний і духовний світ учнів є довготривалим. Її вихованці через десятиліття з вдячністю згадують її як «духовний камертон», що налаштовує їхню діяльність на принципи доброчесності, відданості справі та любові до мистецтва. Вона не просто готувала піаністів — вона формувала цілісних, творчих особистостей, які сьогодні складають еліту музично-педагогічної спільноти.

Проведений аналіз педагогічної діяльності Ніни Іванівни Руденко дозволяє стверджувати, що її методика базується на принципах гуманістичної педагогіки та суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Емпіричний матеріал (спогади учнів, колег та батьків) доводить, що професійна майстерність педагога є нерозривною з її особистісними якостями: емпатією, інтелігентністю та безкомпромісною відданістю мистецтву.

Встановлено, що педагогічна система Н. І. Руденко спирається на три стратегічні «стовпи»:

Психологічна підтримка та індивідуалізація: педагог виступає як наставник, що не просто коригує технічні навички, а здійснює психологічний супровід студента, допомагаючи долати професійні комплекси та «сценічний страх» через систему довірливих відносин та творчої співпраці.

Цілісність музичного розвитку: методика Н. І. Руденко спрямована на формування музиканта-інтелектуала, де навчання гри на фортепіано інтегроване в загальнокультурний контекст (література, живопис, театр), а вибір репертуару є інструментом діагностики внутрішнього світу та потенціалу учня.

Традиційність та професійна спадковість: зберігаючи та транслюючи принципи школи Р. С. Горовиць, педагог адаптує їх до викликів сучасності, що підтверджується високими результатами її вихованців, які працюють у провідних закладах України та світу. Отже, практична діяльність Н. І. Руденко є прикладом виховання «музиканта-просвітителя», чий вплив виходить за межі консерваторської аудиторії, формуючи етичні та професійні стандарти в усій системі музичної освіти України.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі здійснено комплексний аналіз музично-педагогічної та наукової діяльності Ніни Іванівни Руденко, постать якої є органічною частиною історії харківської фортепіанної школи. Згідно з поставленими завданнями, було зроблено такі висновки:

Історіографічний огляд підтвердив, що попри наявність ґрунтовних праць із харківського піанізму (О. Кононова, Н. Кашкадамова), діяльність Н. І. Руденко потребувала систематизації. Робота заповнила цю лакуну, інтегрувавши життєвий шлях митця в контекст розвитку музичної культури Слобожанщини.

Систематизація методичних напрацювань Н. І. Руденко показала, що її педагогічна спадщина має цілісний характер. Впровадження нею методик роботи з грамплатівками та магнітофоном (із 1989–1990 рр.), а також подальше розширення наукових горизонтів після 1993 року, демонструють здатність педагога до постійної еволюції. Наприклад, її напрацювання на базі отриманих від Регіни Самійлівни Горовиць та інших її наставниць знань мають важливий, не тільки історико-культурний, а суто практично-методологічний зміст, який допомагає аналізувати твори та розвиватися виконавцеві, осягаючи нові підвалини майстерності.

Науково-музикознавчий внесок Руденко виходить за межі суто педагогіки. Аналіз її праць («Горовиць і її уроки», методичні рекомендації) доводить, що Ніна Іванівна поєднувала та поєднує виконавську практику з аналітичним підходом, формуючи тип музиканта-інтелектуала.

Архівні матеріали, введені до наукового обігу, стали ключовим джерелом для реконструкції педагогічного кредо митця. Спогади учнів дозволили довести, що метод Руденко ґрунтувався не лише на професійній муштрі, а на вихованні особистості через «доленосне спілкування» та підтримку.

Розвиток діяльності Н. І. Руденко підтверджує логіку її творчого зростання.

На підстави проаналізованого матеріалу життя та професійну діяльність

Ніни Іванівни Руденко варто періодизувати наступним чином.

Початковий період (музична школа, навчання в класі М. В. Ітігіної (1954-1958))

Період формування творчої особистості (музична школа середні класи) навчання в класі Н. Ю. Гольдінгер.

Період стрімкого творчого зростання (навчання у Харківському інституті мистецтв (1965-1970 рр.)) навчання в класі Р. С. Горовиць.

Період творчої зрілості (1970-1990 рр.). Заняття педагогікою та виконавством.

Період опанування значною кількістю напрямків з 1993 р. різноманітних галузей науки та успішне їх використання в своїй діяльності та творчій самовідданості.

Кожен з цих етапів став сходинкою до формування унікального педагогічного почерку, який сьогодні є важливою складовою культурного коду Харківщини. Таким чином, діяльність Н. І. Руденко є прикладом служіння мистецтву, де спадкоємність поколінь виступає тією «золотою ниткою», що єднає минуле, теперішнє та майбутнє української фортепіанної школи.

Творчість, життєвий досвід, спілкування з різними видатними музикантами надають впевненості. І ось приходить час, коли все має бути узагальненим і переданим новим поколінням. Так здійснюється зв'язок часів.

Книги Н. І. Руденко не тільки мають історичну цінність, а і сама Ніна Іванівна стає живим свідком сучасності. Мисткиня стає очевидцем, створюючи сучасні зв'язки, вбачаючи перспективне трактування педагогічної діяльності у межах світового виконавського процесу. Це підвищує цінність даної роботи.

Непохитна єдність складових творчого процесу: виконавство, педагогіка, яскраво виявляються в особі Ніни Іванівни Руденко у загальному часопросторі. Музика, яка складає основну цінність монографій, вказує не тільки витончене виконавство, натхненну педагогіку, але й на те, що найважливіше, взяти на себе роль все органічно з'єднати та головне - передати іншим поколінням музикантів усього світу. Адже, 165 вихованців мисткині готові розповсюджувати в Україні та інших країнах світу безцінний досвід

свого педагога.

У дипломній роботі здійснено комплексний аналіз феномену педагогічної діяльності Ніни Іванівни Руденко. Узагальнення теоретичних даних та аналіз спогадів випускників різних років дозволяють зробити висновок, що її діяльність є унікальним прикладом **педагогіки жертвності та духовної спадковості**.

Доведено, що методика Н. І. Руденко трансформує процес навчання з формального опанування інструменту у глибоко особистісний розвиток, де вчитель стає «духовним камертоном». Її досвід доводить, що високі технічні результати є похідними від психологічного комфорту та віри в особистість учня.

Ключовим результатом дослідження є визначення того, що Н. І. Руденко успішно реалізувала модель вчителя-просвітителя, чий внесок полягає у:

- **Збереженні та розвитку традицій** високої академічної піаністичної школи.
- **Формуванні професійної еліти**, що здатна не лише до виконання, а й до наукової, менеджерської та педагогічної діяльності.
- **Етичному вихованні**, де любов до музики стає невід'ємною частиною морально-етичного кодексу особистості, що передається від педагога до учня.

Таким чином, педагогічна система Н. І. Руденко є цілісною, гуманістично спрямованою та інноваційною моделлю, яка має високий потенціал для впровадження у сучасний освітній простір мистецьких закладів України. Її спадщина є не лише історичним надбанням, а й дієвим механізмом формування майбутнього музичного мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Особова справа Руденко Ніна Іванівна. - Архів Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. - Фонд № Р-6067. Справа №228. Опис 3 - О. – 245 с., С.1-3
2. Алтухов В. М., Немцова И. А. Харьковская средняя специальная музыкальная школа-интернат: страницы истории // Харьковский государственный университет искусств имени И. П. Котляревского. Pro Domino Mea: Очерки / ред. Т. Б. Веркіна та ін. – Харьков, 2007. – С. 241–253.
3. Бац Т. Дякую за терпіння й віру : спогади / рукопис. Колекція особистих документів – 2026.
4. Бевз М. В. Валентин Борисов. Симфонія життя // Аспекти історичного музикознавства. – 2021. – Вип. XXIII. – С. 125–143.
5. Бевз М. В. Видатні постаті ХНУМ імені І. П. Котляревського. Олена Кононова – науковець, музикант, викладач // Аспекти історичного музикознавства. – 2025. – Вип. XL (40).
6. Бевз М. В. Корифеї харківської піаністичної школи: Наталія Олександрівна Єщенко. Слово про вчителя // Аспекти історичного музикознавства. – 2022. – Вип. XXVI. – С. 102–116.
7. Белік-Золотарьова Н. А. В'ячеслав Палкін: шлях до професійної вершини // Аспекти історичного музикознавства. – 2021. – Вип. XXIII. – С. 125–143.
8. Больше чем школа: ХССМШ в воспоминаниях выпускников. – Харьков : Планета-Принт, 2013. – 132 с.
9. Бутирська Н. В. Творча родина класу Н. І. Руденко: Колекція особистих документів. спогади / рукопис. – 2026.
10. Володимир Горовиць та піаністична культура ХХ століття. Збірник статей та матеріалів. – Харків : Основа, 1996. – 97 с.
11. Волокітіна Т. М. Спогади про навчання в класі Н. І. Руденко : / рукопис; Колекція особистих документів. Харків — 2026
12. Воропаєв Є. Доленосне спілкування: спогади / рукопис. Колекція особистих документів – 2026.
13. Воспоминания о Марке Карминском / Сост. Г. И. Ганзбург. – Харьков : Каравелла, 2000. – 132 с.
14. Гайдаренко (Волчкова) І. Світло вчителя: з вдячністю до Ніни Іванівни Руденко : есе-спогад випускниці / рукопис. Житомир–Харків, 2026. 2 с.
15. Гольдінгер Н. Ю. Про моє музичне та немусичне життя : спогади / рукопис

- ; [прим. Н. І. Руденко]. – 1999.
- 16.Горецька Н. В. Творчий портрет Н. І. Руденко. Колекція особистих документів: нарис / рукопис. – 2026.
 - 17.Грачова Т. С. Велика родина: спогади / рукопис. – 2021
 - 18.Гуральник Н. П. Українська фортепіанна школа ХХ століття в контексті музичної педагогіки: історико-методологічні та теоретико-технологічні аспекти : монографія. – Київ, 2007. 39 с.
 - 19.Гуральник, Наталія Павлівна. Історія музичної освіти України [Електронний ресурс] : [курс лекцій для студ. муз. спец. вищ. навч. закл. мистецького спрямування] / Н. П. Гуральник ; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2015. 30 с.
 - 20.Джалаганія І, Здійснення мрії: спогади / рукопис. Колекція особистих документів – Хоні-Харків — 2026
 - 21.Дичева О. О. Спогади про культуру звуку та наставництво Н. І. Руденко. Колекція особистих документів/ рукопис. Бургас-Харків – 2026
 - 22.Журавльова О.О. Чарівні клавіші // Соц. Харківщина. 1977. 3 серпня
 - 23.Журавель-Мазеллі О. В. Людмила Георгіївна Цуркан – людина і педагог // Аспекти історичного музикознавства. – 2021. – Вип. XXIII. – С. 185–195.
 - 24.Зильберман Ю., Смилянская Ю. Киевская симфония Владимира Горовица. Книга 1. – Киев : [Б. и.], 2002. – 411 с.
 - 25.Зильберман Ю.А. Владимир Горовиц в культурной среде Киева конца XIX – начала XX века [Текст]: автореф. дис... канд. искусствоведения: 17.00.01 /Зильберман Юрий Абрамович; Национальная музыкальная академия им. П.И.Чайковского. – К., 2004. – 17 с.
 - 26.Зильберман, Юрий Абрамович. Владимир Горовиц. Киевские годы [Текст] / Ю. А. Зильберман. – К.: [б.и.], 2005.. – 170 с.
 - 27.Зорохович М. Отчетные концерты консерватории // Красное знамя. 1946. 4 июля
 - 28.Іванько-Цепух І. Феномен мистецького наставництва : мемуарне есе / рукопис. – 2026
 - 29.Калашник М. Благодатне спілкування : спогади / рукопис. Колекція особистих документів – 2026.
 - 30.Кашкадамова Н. Б. Виконавська інтерпретація у фортеп'янному мистецтві ХХ сторіччя : підручник. – Львів : КІНПАТРІ, 2014. – 343 с.

- 31.Кашкадамова Н. Б. Історія фортеп'янного мистецтва XIX сторіччя. – Тернопіль : АСТОН, 2006. – 608 с.
- 32.Кашкадамова Н. Б. Мистецтво виконання музики на клавійно-струнних інструментах (клавикорд, клавесин, фортепіано) XIV–XVIII ст. – Тернопіль : Астон, 1998. – 299 с.
- 33.Кашкадамова Н. Б. Фортепіанне мистецтво Шопена. – Тернопіль : Астон, 2000. – 80 с.
- 34.Кашкадамова Н. Б. Фортеп'янне мистецтво у Львові. – Тернопіль : Астон, 2001. – 400 с.
- 35.Кашкадамова Н. Б. Фортеп'янно-виконавське мистецтво України. – Львів : КІНПАТРИ ЛТД, 2017. – 611 с.
- 36.Коменда О. І. Універсальна творча особистість в українській музичній культурі : дис. ... д-ра мистецтвознавства. – Київ, 2020.
- 37.Кононова О. В. Еволюція музичної освіти в Харкові // Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. 1917–2017. Мала енциклопедія. Т. 1. – Харків : Водний спектр Джі-Ем-Пі, 2017. – С. 13–162.
- 38.Кононова О. В. Ілля Ілліч Слатін – засновник професійної музичної освіти в Харкові // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. – 2006. – Вип. 18. – С. 3–22.
- 39.Кононова О. В. Кафедра загального та спеціалізованого фортепіано // Зоряний час університету мистецтв. Нариси до 95-річчя ХНУМ. – Харків : ХНУМ, 2012. – С. 208–219.
- 40.Кононова О. В. Марія Олександрівна Єщенко. Виконавська та педагогічна діяльність : монографія. – Харків : НТМТ, 2009.
- 41.Кононова О. В. Музична культура Харкова кінця XVIII — початку XIX ст. – Харків : Основа, 2004. – 175 с.
- 42.Кононова О. Музична культура Харкова в контексті тематичного полілогу західноєвропейських форумів. Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії. 2019. Вип. 19. С. 140-150.
- 43.Кононова О. В. Піаністична культура Харкова останньої третини XIX – початку XX століть : дис. ... канд. мистецтвознавства. – Київ, 1985.
- 44.Кононова О. В. Спадкоємність поколінь: кафедра спеціального фортепіано // Pro Domo Mea. Нариси. – Харків : ХДУМ, 2007. – С. 20–56.
- 45.Кононова О. В., Назаренко О. І. В. Я. Підгорний. – Київ : Музична Україна, 1992.

- 46.Корольова Т. В. Спадкоємність поколінь : спогади / рукопис. Колекція особистих документів – 2026.
- 47.Лебіга Л. Згадуючи роки навчання : спогади / рукопис. Колекція особистих документів – 2026.
- 48.Лошков Ю. Володимир Андрійович Комаренко. – Харків, 2002. – 124 с
- 49.Лисенко Л. Ф. Павло Кіндратович Луценко та його учні: Шляхи формування Харківської піаністичної школи. — Харків: Лівий берег, 1998. — 80 с.
- 50.Миклашевский Й. М. Музыкальная и театральная культура Харькова конца XVIII – первой половины XIX в. – К., 1967
- 51.Миклашевский Й. М. Харьковский университет в развитии музыкальной культуры Слобожанщины : рукопис. [б. р.]. 45 с.
- 52.Ніколаєвська Ю. В. Homo interpretatus в музичному мистецтві XX–XXI століть. – Харків : Факт, 2020.
- 53.Олександр Слободяник, фортеп'яно і доля : спогади, статті, матеріали / [ред.-упоряд.: Н. Кашкадамова, В. Голембо]. – Львів : ЗУКЦ, 2024. – 367 с.
- 54.Очерки истории культуры Луганщины. Т. I: кол. моногр. / Т. Л. Журавлева та ін. – Луганск : Шико, 2012. – 240 с.
- 55.Очерки истории культуры Луганщины. Т. II / М. С. Абанина та ін. – Луганск : ФЛП Михненко О. В., 2017. – 204 с.
- 56.Павленко Т. О. Щира вдячність. спогади/рукопис. Колекція особистих документів - 2026
- 57.Петрик В. І. Творча діяльність Валерія Алтухова: місія особистості в історії харківської кларнетової школи // Аспекти історичного музикознавства. – 2022. – Вип. XXIX. – С. 7–26.
- 58.Підпорінова К. В. Мистецькі «талісмани» Харкова: символи, рефлексії. Пам'яті Тетяни Веркіної та Володимира Птушкіна // Аспекти історичного музикознавства. – 2023. – Вип. XXX. – С. 7–29.
- 59.Пинчук О. Г. Canto sospeso. Прерванная песня: книга о В. В. Топилине: монография / Харьковский национальный университет искусств им. И. П. Котляревского. Харьков: Эстет Принт, 2018. 456 с.
- 60.Погода О. С. Спогади про навчання у класі Н. І. Руденко / рукопис. Колекція особистих документів – 2026.
- 61.Подакова Р. М. Спогади про Ніну Іванівну Руденко... / рукопис. Колекція особистих документів – 2026.

- 62.Польська І. І. Життєвий шлях та творча діяльність І. С. Польського (до 95-річчя з дня народження митця) / І. І. Польська // Культура України: зб. наук. пр. / М-во культури, молоді та спорту України, Харків. держ. акад. культури; [редкол.:В. М. Шейко (голов. ред.) та ін.]; за заг. ред. В. М. Шейка. — Харків: ХДАК, 2019.— Вип. 66.— С. 205–216.
- 63.Радомська Л. Л. Педагогічна та виконавча діяльність піаністів Марії Олександрівни та Наталії Олександрівни Єщенко // Теор.-метод. питання педагогіки, культурології і мистецтвознавства. — Київ, 1998. — С. 84–91.
- 64.Рощенко О. Г. Віолончельна школа Георгія Авер'янова: грані артистизму // Аспекти історичного музикознавства. — 2021. — Вип. XXIII. — С. 92–107.
- 65.Рощенко О. Г. Творча постать В. І. Сокальського як *genius loci* Харкова // Аспекти історичного музикознавства. — 2022. — Вип. XXVI. — С. 85–101.
- 66.Руденко Н. І. Горовиць і її уроки. — Харків, 2001. — 248 с.
- 67.Руденко Н. І. Єщенко: життя і творчість. — Харків, 2021. — 150 с.
- 68.Руденко Н. І. Записи вражень від живих виступів 1961-1990. Особисті нотатки. Рукопис
- 69.Руденко Н. І. Золота нитка музики : спогади / рукопис. — 2026.
- 70.Руденко Ніна Іванівна // Лисенко І. Словник музикантів України — Київ: «Рада», 2005. — С. 266
- 71.Руденко Ніна Іванівна / /Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. 1917–2017. Мала енциклопедія. Т. 1. — Харків : Водний спектр Джі-Ем-Пі, 2017. — С. 550-552.
- 72.Руденко Н. Некоторые особенности становления и взаимовлияния педагогических взглядов М. В. Итигиной, Н. Ю. Гольдингер, Р. С. Горовиц. Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : зб. наук. пр. / М-во культури і мистецтв України, Харків. серед. спец. муз. шк.-інтернат / [редкол.: Алтухов В. М. та ін. ; упоряд. Калашник М. П.]. Харків : Основа, 2004. С. 21-30. Библиогр.: 5 назв.
- 73.Руденко Н. І. З історії харківської фортепіанної школи. Матеріали круглого столу викладачів мистецьких закладів «До 150-річчя від дня народження фундатора харківської фортепіанної школи Павла Кіндратовича Луценка» : зб. тез доп. (м. Харків, 2023) / Обласний навчально-методичний центр підвищення кваліфікації працівників культосвітніх закладів Харківської облради. Харків, 2024. С. 7-16.
- 74.[Руденко Н. І. Наукові здобутки: спогади / рукопис. Колекція особистих документів — 2026
- 75.Руденко Н. І. Палітра життя : спогади / рукопис. Колекція особистих

документів — 2026

- 76.Руденко Н. І. Перші кроки навчання: спогади / рукопис. Колекція особистих документів — 2026
- 77.Руденко Н. І. Професійне. Концертне життя. 1979-1984 рр. рукопис. Колекція особистих документів
- 78.Руденко Н. І. Сходинки майстерності: спогади / рукопис. Колекція особистих документів — 2026
- 79.Руденко Н. І. Технічні засоби навчання у вихованні музикантів-виконавців. Робота з грамплатівкою : метод. рек. — Харків : ХП, 1990. — 28 с.
- 80.Руденко Н. І. Технічні засоби навчання у вихованні музикантів-виконавців. Робота з магнітофоном : метод. рек. — Харків : ХП, 1989.
- 81.Руденко Н. І. Трудова книжка : архівний документ // Особистий архів Н. І. Руденко. — Арк. 1–5.)
- 82.Руденко Н. І. Українська музична енциклопедія, т. 6. — Київ: ІМФЕ НАН України, 2023 — 676 с. — С. 207
- 83.Руденко Н. І. Фрагменти педагогічної біографії: спогади / рукопис. Колекція особистих документів — 2026
- 84.Рудницький А. Українська музика. Історико-критичний огляд. — Мюнхен : Дніпрова хвиля, 1963. — 406 с.Сердюк І. О. Кафедра спеціального фортепіано: 20 років творчого пошуку та виконавських здобутків. — Харків, [Рік].
- 85.Смородський В. І. Спогади про Наставника / рукопис. Колекція особистих документів —Харків 2026.
- 86.Снегірьов О. М. Піаністи України : біографічний довідник. — Київ : Музична Україна, 2001. — 304 с.
- 87.Станиславский К. С. Собрание сочинений : в 9 т. — Москва : Искусство, 1999.
- 88.Субботіна А. Споріднені душі : спогади / рукопис. Колекція особистих документів — 2026.
- 89.Суслин В. Всеволод Владимирович Топилин // Проблемы взаимодействия искусства, педагогики и теории и практики образования. Вып. 37. — Харьков : С. А. М., 2012. — С. 176–184.

- 90.Тіц М. Звітний концерт Наталії Єщенко // Соц. Харківщина. 1967. 6 червня
- 91.Тишко С. В. та ін. (ред.-упоряд.). Харківська середня спеціалізована музична школа-інтернат: до 50-річчя з дня заснування. – Харків, [Рік].
- 92.Ткачук І. Спогади про наставництво / рукопис. Колекція особистих документів – 2026.
- 93.Фільц Б. Джерела музичної культури України // Дзвін. – 1990. – № 4. – С. 112–118.
- 94.Харківська середня спеціальна музична школа-інтернат: 70 років відданості мистецтву / гол. ред. Б. О. Міхєєв. – Харків : Золоті сторінки, 2013. – 192 с.
- 95.Харьковский институт искусств. 1917-1992. - Харьков 1992 — 445 с.
- 96.Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. 1917–2017. До 100-річчя: Мала енциклопедія. – Харків : Водний спектр Джі-Ем-Пі, 2017.
- 97.Хатипова И. А. Михаил Васильевич Сечкин: преданность музыке : монографический очерк, 2020, Chişinău: Pontos, 2020 - 175 с.
- 98.Хатипова И. А. Михаил Васильевич Сечкин – пианист, дирижёр, педагог // Проблемы взаимодействия искусства, педагогики и теории и практики образования. Вып. 57. – Харьков, 2020. – С. 132–145.
- 99.Чевичалова Ж. В. Щира підтримка та любов до музики / рукопис.Колекція особистих документів – 2026.
100. Чернявська М. Піанізм бетховенської доби. Становлення фортепіанної фактури. – Харків, 2015. – 208 с.
101. Dubal D. Evenings with Horowitz. A personal portrait / A. Beider. — N-Y.: Carol Publishing Group Edition, 1994.
102. Plaskin G. Horowitz. A biography of Vladimir Horowitz / G. Plaskin. — London & Sydney: Macdonald & Co, 1983.
103. Schonberg G. Horowitz. His life and music / G. Schonberg. — Sydney: Simon & Schuster of Australia Pty Ltd., 1992.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

1. БІБЛІОГРАФІЯ Н. І. РУДЕНКО

1.1. Монографії

1. Наталія Олександрівна Єщенко. Життя і творчість : монографія. Харків : Видавець Мачулін Л. І., 2021. 149 с.

URL:<https://repo.num.kharkiv.ua/handle/num/279> (дата звернення . .2026)

2. Регіна Самійлівна Горовиць та її уроки : монографія. Харків. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського, Київ. держ. вище муз. училище ім. Р. М. Глієра. Київ : 2001. 256 с. Бібліогр.: с. 283-285.

1.2. Препринти

3. Руденко Н. І. Принципи та методи практичної педагогіки Регіни Самійлівні Горовиць. Професійно-педагогічні технології в музичній освіті : хрестоматія для мистецьких закладів вищої освіти. Т. IV / Н. Руденко, В. Черненко, В. Чуріков. [Б. м.] : LAP LAMBERT Academic Publishing, 2025. С. 5-19.

URL:<https://repository.ac.kharkov.ua/handle/123456789/4261>

URL:https://www.academia.edu/123291585/2024_Професійно_педагогічні_технології_в_музичній_освіті_Хрестоматія_для_мистецьких_закладів_вищої_освіти_Том_II?sm=b&rhid=37243657180

(дата звернення 20 . 05 .2026)

4. Руденко Н. І. Сторінки історії професійної музичної освіти у Харкові. Професійно-педагогічні технології в музичній освіті : хрестоматія для мистецьких закладів вищої освіти. Т. IV / Н. Руденко, В. Черненко, В. Чуріков. [Б. м.] : LAP LAMBERT Academic Publishing, 2025. С.19-28.

<https://repository.ac.kharkov.ua/items/1be2d0ae-b5c6-4006-8e6d-206f747a82f7>
(дата звернення 20 .05 .2026)

5. Руденко Н. І. Піаністичні традиції у творчій спадщині Наталії Олександрівни Єщенко. Професійно-педагогічні технології в сучасній музичній освіті : хрестоматія для мистецьких ВНЗ. Том II / Н. Руденко, В. Черненко , В. Чуріков, уклад. Є. Воропаєв. [Б. м.] : LAP LAMBERT Academic Publishing, 2024. С. 75-88.

URL:https://www.academia.edu/123291585/2024_Професійно_педагогічні_технології_в_музичній_освіті_Хрестоматія_для_мистецьких_закладів_вищої_освіти_Том_II?sm=b&rhid=37243657180 (дата звернення 20 . 05 .2026)

6. Руденко Н. І. Специфічність діалогічних зв'язків між автором, транскриптором і виконавцем у музичному мистецтві. Особистість-культура-діалог: Наративи та метаморфи / В. Бескорсий, Д. Богачик, А. Волинець : (Ukrainian Edition) Paperback – GlobeEdit, January 2, 2023. С. 268-300.

URL:https://www.amazon.com/Особистість-культура-діалог-Наративи-та-метаморфи-Ukrainian/dp/620064196X#detailBullets_feature_div

(дата звернення 20. 05 .2026)

7. Руденко Н. Наталія Єщенко – представниця музичної династії Ястремських-Єщенко: погляд у майбутнє. Гуманістична наука ХХІ століття: концепти та дискурси: філософські, культурологічні, психологічні, музикознавчі та педагогічні аспекти. [Харків] : GlobeEdit, 2022. С. 219-231.

URL:https://www.academia.edu/100949586/Гуманістична_наука_ХХІ_століття_концепти_та_дискурси (дата звернення 20. 05 .2026)

1.3. Статті

8. Руденко Н. І. З історії харківської фортепіанної школи. Матеріали круглого столу викладачів мистецьких закладів «До 150-річчя від дня народження фундатора харківської фортепіанної школи Павла Кіндратовича Луценка» : зб. тез доп. (м. Харків, 2023) / Обласний навчально-методичний центр підвищення кваліфікації працівників культосвітніх закладів Харківської облради. Харків, 2024. С. 7-16.

9. Руденко Н. І. Особливості педагогічного процесу у фортепіанному класі Н. О. Єщенко. Аспекти історичного музикознавства : зб. наук. ст. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків : ХНУМ, 2023. Вип. 30. С. 30-54.

10. Руденко Н. Наталія Єщенко – представниця музичної династії Ястремських-Єщенко: погляд у майбутнє. Гуманістична наука ХХІ століття: концепти та дискурси: філософські, культурологічні, психологічні, музикознавчі та педагогічні аспекти. [Харків] : GlobeEdit, 2022. С. 219-231.

URL:https://www.academia.edu/100949586/Гуманістична_наука_ХХІ_століття_концепти_та_дискурси (дата звернення 20 .05 .2026)

11. Руденко Н. Просвітництво у виконавській діяльності Н. О. Єщенко. Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Бетховен-terra incognita, 2022. Вип. 62. С. 124-140.

URL:https://intermusic.kh.ua/vypusk62/problem_62_8_rudenko.pdf (дата звернення 2.02.2026)

12. Руденко Н. Репертуар як основа майстерності студента. Деякі питання його накопичення. Музика в системі мистецької освіти: взаємини та протидії : [матеріали] Всеукр. наук.-пед. підвищ. кваліфікації у галузі мистецтвознавства, музикознавства, муз. педагогіки, м. Одеса, 15 бер. - 23 квіт. 2021 р. Одеса : Одес. нац. муз. акад. ім. А. В. Нежданової, 2021. С. 217-219.

13. Руденко Н. Работа над произведениями Л. Бетховена в классе Р. С. Горовиц: в поисках истинности стиля. Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Бетховен-terra incognita, 2015. Вип. 45. С. 130-146.

14. Руденко Н.И. Р. С. Горовиц - в жизни и в музыке. Больше ніж школа. ХССМШі у спогадах випускників : 70-річчю Харків. серед. спеціаліз. шк.-інтерната присвяч. / за заг. ред. В. М. Алтухова. Харків, 2013. С. 43-47.
15. Руденко Н. І. Навчально-науковий центр міжнародної освіти та співробітництва : про навчання іноземних студентів. Зоряний час Університету мистецтв : нариси до 95-річчя утворення ХНУМ ім. І. П. Котляревського / ред.-упоряд. Г. І. Ганзбург. Харків, 2012. С. 393-396.
16. Руденко Н. Письма А. А. Алышванга. Музыкальная академия : ежекварт. научно-теорет. и критико-публицист. журн. 2008. № 4 (724). С. 181-189.
17. Руденко Н. І. Навчально-науковий центр міжнародної освіти та співробітництва : про навчання іноземних студентів. [Про домо меа]Pro Domo Mea : до 90-річчя з дня засн. : нариси / Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. С. 320-322.
18. Руденко Н. Из переписки А. А. Алышванга и семьи Гольдингер (1940-1950). Проблемы взаимодействия искусства, педагогики та теории і практики освіти. Мистецтво та освіта сьогодення : зб. наук. ст. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. 2006. Вип. 18. С. 84-94.
19. Руденко Н. Владимир Горовиц - последний из романтиков. Anima Rerum=Душа Вещей. 2005. № 1. С. 47-48.
20. Руденко Н. Виконавець і естрада: деякі аспекти підготовки до публічного виступу Проблеми взаємодії мистецтва, педагогики та теорії і практики освіти: зб. наук. ст. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2005. Вип. 15. С. 214-219. Бібліогр.: 9 назв.
21. Руденко Н. Музыка венских классиков на уроках Р. С. Горовиц: стилевой аспект. Київське музикознавство. 2004. Вип. 15: Культурологія та мистецтвознавство. С. 273-280. Библиогр.: 5 назв.
22. Руденко Н. Транскрипция в концертном и учебном репертуаре студента. Проблеми взаємодії мистецтва, педагогики та теорії і практики освіти : зб. наук. праць / М-во культури і мистецтв України, Харк. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2004. Вип. 13. С. 351-356.
23. Руденко Н. Некоторые особенности становления и взаимовлияния педагогических взглядов М. В. Итигиной, Н. Ю. Гольдингер, Р. С. Горовиц. Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури : зб. наук. пр. / М-во культури і мистецтв України, Харків. серед. спец. муз. шк.-інтернат / [редкол.: Алтухов В. М. та ін. ; упоряд. Калашник М. П.]. Харків : Основа, 2004. С. 21-30. Библиогр.: 5 назв.
24. Руденко Н. Регіна Горовиць: відоме та невідоме. Мистецькі обрії 2001-2002: Альманах ІПСМ АМУ. Київ, 2003. [Вип. 4/5]. С. 205-211.
25. Руденко Н. Музыка французских импрессионистов на уроках Р. С. Горовиц. Проблеми взаємодії мистецтва, педагогики та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2003. Вип. 12: Г. Берліоз та світова культура. С. 244-251. Библиогр.: 7 назв.

26. Руденко Н. Ноэми Юльевна Гольдингер: повороты судьбы. Проблемы взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2003. Вип. 11. С. 199-205. Библиогр.: 3 назв.
27. Руденко Н. Життя, яке віддано музиці. Творчий портрет Регіни Самійлівни Горовиць. Теоретичні та практичні питання культурології : [зб. наук. ст.] / М-во освіти та науки України, Мелітоп. держ. пед. ун-т [редкол.: Лашенко А. П. та ін.]. Мелітополь : Сана, 2003. Вип. XIII, Ч. II. С. 64-73. Бібліогр.: 9 назв.
28. Руденко Н. Об интерпретации фортепианных произведений М. И. Глинки: взгляд сквозь столетия : (из бесед с Р. С. Горовиц). Проблемы взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І.П.Котляревського. Харків, 2002. Вип. 10. С. 203-210.
29. Руденко Н. И. Особенности работы над жанром вариаций на уроках Р. Горовиц. Проблемы взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2002. Вип. 8. С. 266-273.
30. Руденко Н. И. Занятия в классе по специальности как основа совершенствования концертмейстерских навыков. Проблемы взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2001. Вип. 7. С. 241-247.
31. Руденко Н. І. До питання про розвиток темпового мислення студента (З педагогічного досвіду Р. С. Горовиць). Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва: мистецтвознавство, педагогіка та виконавство : матеріали міжвуз. наук.-метод. конф. професор.-викл. складу, 19-20 груд. 2001 р. / Харків. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2001. Вип. 3. С. 224-228.
32. Руденко Н. І. Редакція - допомога чи перешкода у пошуках істини авторського задуму? Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва: мистецтвознавство, педагогіка та виконавство : матеріали міжвуз. наук.-метод. конф. професор.-викл. складу , 25-26 груд. 2000 р. / Харків. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2000. С. 189-192.
33. Руденко Н. І. Про деякі педагогічні принципи Регіни Самійлівни Горовиць. Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва: мистецтвознавство, педагогіка та виконавство : матеріали міжвуз. наук.-метод. конф. проф.-виклад. складу, 22-23 груд. 1999 р. / М-во культури і мистецтв України, Харків. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків : Глас, 1999. С. 155-157.
34. Руденко Н. І. Репертуар як засіб виховання особистості студента в класі Р. С. Горовиць. Питання мистецтва та педагогіки : зб. наук. ст. за матеріалами наук.-практ. конф. Харків, 1998. С. 54-59.
35. Руденко Н. І. Репертуар як засіб розвитку та виховання студента в класі Р. С. Горовиць : матеріали ювілейної наук.-методич. конф., присвяченої 80-річчю заснування інституту, 9-10 грудня 1997 р. / Харків. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського . Харків, 1997. С. 84-85.

36. Руденко Н. И. Особенности развития исполнительского мышления студента в классе Р. С. Горовиц. Проблемы взаимодействия музыкальной науки и учебного процесса : сб. науч. материалов для музык. вузов. Харьков, 1995. Вып. 2. С. 46-48.
37. Руденко Н. И. Развитие творческой инициативы студента в фортепианном классе Р. С. Горовиц. Проблемы взаимодействия музыкальной науки и учебного процесса : сб. науч. материалов для музык. вузов. Харьков, 1994. Вып. 1. С. 46-48.
38. Руденко Н. И., Руденко В. И. Некоторые вопросы подготовки педагога детской музыкальной школы к практической деятельности. Вопросы музыкальной педагогики. 1986. Вып. 7. С. 5-29.

ДОДАТОК Б

Присвоєння Руденко Н. І. Звання Заслужений артист України

ДОДАТОК В

Почесна грамота від Верховної ради України

